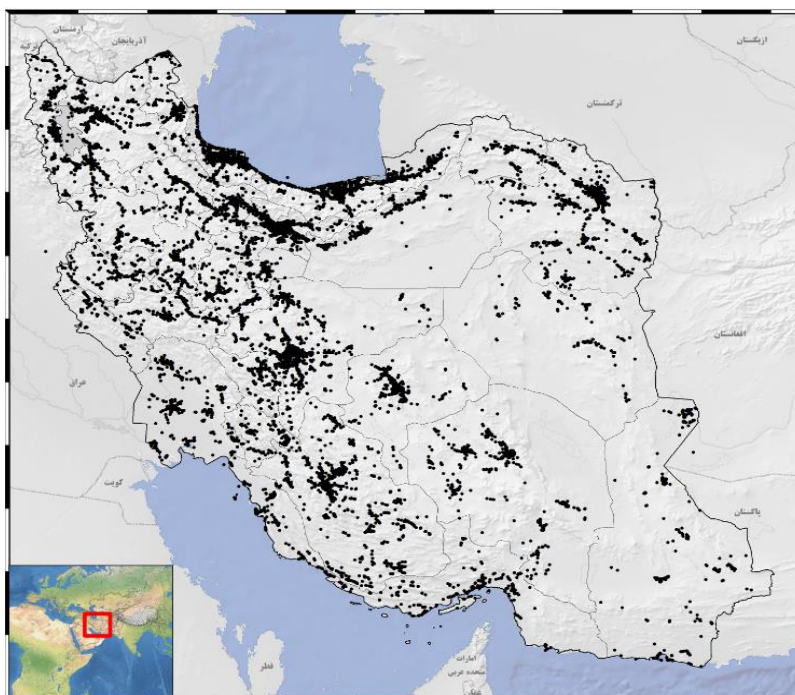

مطالعات سندی آمایش سرزمین صنعت، معدن و بازرگانی (جلد اول - بررسی و تحلیل اسناد فرادست)

مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری

گروه پژوهشی آمایش سرزمین، توسعه و توازن منطقه‌ای

مجموعه گزارش شماره ۱۴۶

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شناسه گزارش

عنوان	مطالعات سند ملی آمایش سرزمین صنعت، معدن و بازرگانی (جلد اول - بررسی و تحلیل اسناد فرادست)
کد شناسه	۹۹-۷-۱۰۱۹۶
پدیدآورندگان	مدیر مطالعه: دکتر حجت‌الله میرزایی
	همکاران: طاهره صفشکن - دکتر مجید هاتفی
ناظر	مرتضی خالصی
	امور ذی‌ربط در سازمان برنامه و بودجه کشور: امور برنامه‌ریزی، نظارت و آمایش سرزمین امور صنعت، معدن، بازرگانی و ارتباطات
واحد ذی‌ربط در مرکز	گروه پژوهشی آمایش سرزمین، توسعه و توازن منطقه‌ای دبیر گروه: دکتر مرتضی مهرعلی تبار فیروزجایی اعضای گروه (به ترتیب الفبا): دکتر محسن ابراهیمی خوسفی، دکتر مینا ابوطالبی، دکتر مهدی رازپور، مهرداد کاشف مبارکه، مصطفی کشتکار و دکتر حمید محمدی
	مسئول هماهنگی و نظارت: سعید غلامی نتاج، مدیر کل دفتر خدمات پژوهشی و کاربست یافته‌های پژوهشی
ناشر	مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری
تاریخ انتشار	زمستان ۱۳۹۹
مطالب این گزارش لزوماً بیانگر نظر رسمی سازمان برنامه و بودجه کشور و مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری نیست.	
حقوق معنوی اثر به پدیدآورندگان و حقوق مادی آن، به مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری سازمان برنامه و بودجه کشور تعلق دارد و استفاده از آن با ذکر مأخذ بلامانع است.	
آدرس: تهران - خیابان نجات الهی - خیابان سپند - پلاک ۱۶ شماره‌های تماس ۰۲۱-۴۳۳۰۶۰۰۰ شماره پیام‌رسان ۰۹۹۲۱۵۷۵۸۴۳۱۶	
https://www.dfrc.ir/	

پیشگفتار

تنظیم روابط بین عوامل انسانی، اقتصادی و محیطی با انگیزه بهره‌مندی از سرزمین در جهت استفاده شایسته و پایدار از توان انسانی و طبیعی، مورد توجه آمایش سرزمین است. به بیانی دیگر، آمایش سرزمین به دنبال چیدمان سه مؤلفه مهم جمعیت، سرمایه و منابع طبیعی برای تحقق مطلوب‌ترین، عادلانه‌ترین و پایدارترین سازمان فضایی در سرزمین است. در این راستا، بدهی است که آمایش سرزمین در چارچوب اصول مصوب، از طریق حفاظت کاربری‌های پایدار اراضی، افزایش بهره‌وری، کارایی و بازده اقتصادی، گسترش عدالت اجتماعی، رفع فقر و محرومیت، برقراری تعادل و توازن در برخورداری از سطح معقول توسعه و رفاه در تمام مناطق جغرافیایی، ایجاد و تحکیم پیوندهای اقتصادی درون و برون منطقه‌ای و هماهنگ‌سازی تأثیرات فضایی-زمانی سیاست‌های بخشی، استانی، منطقه‌ای و ملی به‌گونه‌ای عمل کرده تا بتواند اهداف چشم‌انداز بلندمدت توسعه کشور و مدیریت یکپارچه سرزمین را به‌صورت تحقق‌پذیر، متوازن، پایدار و عادلانه عملی سازد. در مجموع می‌توان چنین بیان داشت که آمایش سرزمین نوعی برنامه‌ریزی فضایی راهبردی است که با بهره‌مندی از خرد، دانش و بینش سرزمینی، به دنبال تحقق موارد ذیل است:

- توسعه فضایی متعادل و متوازن سرزمین با رعایت توان اکولوژیک؛
 - حفظ وحدت و یکپارچگی سرزمین؛
 - بهره‌وری بهینه از سرزمین، متناسب با ظرفیت‌های فضایی و موقعیت مکانی همچون هاب ارتباطی و اقتصاد دریایا؛
 - توجه ویژه به قلمروهای خاص سرزمینی؛
 - کاهش اختلاف در بهره‌مندی نواحی و اقوام گوناگون کشور از مواهب توسعه؛
 - ارتقاء بهره‌وری و کارایی اقتصادی؛
 - ارتقاء رقابت‌پذیری بین‌المللی، مبتنی بر فعال‌سازی مزیت‌های مغفول‌مانده و خلق مزیت‌های جدید سرزمینی
- و
- ارتقاء کیفیت زندگی ساکنان همه مناطق کشور.

با عنایت به اهمیت موضوع آمایش سرزمین، ضرورت و نقش آن در نظام برنامه‌ریزی همواره مورد تأکید سازمان برنامه و بودجه کشور به عنوان نهاد برنامه‌ریزی بوده، به نحوی که در پنج دهه گذشته، چهار دوره مطالعات آمایش سرزمین در کشور تجربه شده است. در ادامه تلاش‌های صورت گرفته برای تدوین سند ملی آمایش سرزمین؛ در دوره اخیر، پس از آغاز به‌کار دولت تدبیر و امید و احیای سازمان برنامه و بودجه کشور، با توجه به اهمیت موضوع و با استناد به تکلیف قانونی ماده ۲۶ قانون برنامه ششم توسعه، تدوین سند ملی آمایش سرزمین مدنظر قرار گرفت و انجام آن به مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری واگذار گردید.

متعاقب آن مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری، به‌منظور بهره‌مندی حداکثری از مجموعه مطالعات و گزارش‌های انجام شده در کشور؛ بهره‌گیری از تمام اندوخته دولت و توان علمی کشور در راستای تدوین

سندی جامع، به‌عنوان نقشه راه توسعه بلندمدت کشور، ساختار اجرایی تدوین سند ملی آمایش با هدف عضویت معاونت وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط و همچنین اساتید و صاحب‌نظران برجسته کشور در ترکیب تمامی کارگروه‌ها، شکل گرفت. در این راستا، مطالعات سند ملی آمایش سرزمین در قالب ۱۹ گروه مطالعاتی با حضور بیش از ۷۰ نفر از صاحب‌نظران برجسته کشور و کارشناسان مجرب در حوزه‌های جمعیتی، محیط‌زیست، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی انجام پذیرفت که ماحصل تلاش گروه‌های مختلف مطالعاتی، تدوین بیش از ۴۰ جلد گزارش پشتیبان سند ملی آمایش سرزمین بوده که این گزارش بخشی از آن مجموعه است.

امید است نتایج حاصل از مطالعات تدوین سند ملی آمایش سرزمین، راهنمای مناسبی برای تمامی ذی‌نفعان بوده و نویدبخش تحقق توسعه پایدار در سرزمین ایران باشد. در پایان بر خود واجب می‌دانم مراتب تشکر و قدردانی صمیمانه از تمام کسانی که در راهبری، هدایت و تدوین مطالعات سند ملی آمایش سرزمین در قالب شورای مشورتی و سیاست‌گذاری، کمیته علمی و کمیته اجرایی سهیم بوده‌اند را ابرار دارم.

علیرضا آزموده اردلان

رئیس مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
أ.....	خلاصه مدیریتی.....
۱.....	مقدمه.....
۲.....	۱- بررسی و تحلیل اسناد فرادست، تجارب داخلی و بینالمللی آمایش سرزمین بخش صنعت و معدن.....
۲.....	۱-۱- بررسی و تحلیل اسناد فرادست.....
۲.....	۱-۱-۱- الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت.....
۳.....	۱-۱-۲- گزاره‌های نظریه پایه توسعه.....
۴.....	۱-۱-۳- سیاست‌های کلی مجمع تشخیص مصلحت نظام- سیاست‌های کلی آمایش.....
۱۶.....	۱-۱-۴- سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴.....
۱۶.....	۱-۱-۵- سیاست‌های کلی نظام در سند چشم‌انداز.....
۱۷.....	۱-۱-۶- سیاست‌ها و توصیه‌های سرزمینی بخش صنعت و معدن.....
۳۷.....	۱-۱-۷- اصول آمایش سرزمین.....
۳۸.....	۱-۱-۸- مفروضات اساسی مصوب شورا.....
۳۸.....	۱-۱-۹- جهت‌گیری‌های ملی آمایش سرزمین.....
۴۳.....	۲-۱- بررسی و تحلیل تجارب خارجی.....
۵۰.....	۳-۱- بررسی و تحلیل تجارب داخلی.....
۶۴.....	۲- بررسی و تحلیل اسناد فرادست، تجارب داخلی و بین‌المللی آمایش سرزمین بخش بازرگانی.....
۶۴.....	۱-۲- بررسی و تحلیل اسناد فرادست.....
۶۴.....	۱-۲-۱- الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت.....
۶۶.....	۱-۲-۲- سیاست‌های کلی مجمع تشخیص مصلحت نظام- سیاست‌های کلی آمایش.....
۷۷.....	۱-۲-۳- سیاست‌ها و توصیه‌های سرزمینی بخش بازرگانی.....
۷۸.....	۲-۲- بررسی و تحلیل تجارب خارجی.....
۸۰.....	منابع.....

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۲	جدول ۱: تحلیل و بررسی سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
۳	جدول ۲: تحلیل و بررسی سند گزاره‌های نظریه پایه توسعه
۴	جدول ۳: تحلیل و بررسی سند سیاست‌های کلی مجمع تشخیص مصلحت نظام - سیاست‌های کلی آمایش
۱۶	جدول ۴: تحلیل و بررسی سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴
۱۶	جدول ۵: تحلیل و بررسی سند سیاست‌های کلی نظام در سند چشم‌انداز
۱۹	جدول ۶: تحلیل و بررسی سند قانون برنامه ششم توسعه جمهوری اسلامی ایران
۳۰	جدول ۷: تحلیل و بررسی سند ضوابط و معیارهای استقرار صنایع
۳۵	جدول ۸: فعالیت‌های اصلی شناخته‌شده کشور در سند برنامه راهبردی وزارت صنعت، معدن و تجارت بر اساس کدهای آیسیک
۳۸	جدول ۹: تحلیل و بررسی سند مفروضات اساسی مصوب شورای عالی سیاست‌گذاری و راهبردی تدوین سند آمایش سرزمین
۳۹	جدول ۱۰: تحلیل و بررسی سند جهت‌گیری‌های ملی آمایش سرزمین
۶۴	جدول ۱۱: تحلیل و بررسی سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
۶۵	جدول ۱۲: تحلیل و بررسی سند گزاره‌های نظریه پایه توسعه
۶۶	جدول ۱۳: تحلیل و بررسی سند سیاست‌های کلی مجمع تشخیص مصلحت نظام - سیاست‌های کلی آمایش
۷۷	جدول ۱۴: تحلیل و بررسی سند جهت‌گیری‌های ملی آمایش سرزمین

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۴۷	نمودار ۱: الگوی برنامه ریزی آمایش بریتانیا.....
۴۹	نمودار ۲: الگوی برنامه ریزی آمایش فرانسه.....

خلاصه مدیریتی

کشور ایران از ظرفیت‌ها و مزیت‌های بالقوه بالایی در زمینه‌های مختلف انسانی، طبیعی، جغرافیایی، اقتصادی و زیست‌محیطی برخوردار است. این در حالی است که فقدان سند آمایش سرزمین و تعیین نقش استان‌ها در تقسیم‌کار ملی از یک سو به عدم بهره‌گیری مناسب از مزیت‌ها و قابلیت‌ها انجامیده و از سوی دیگر عدم توازن‌های شدید بین استانی را به همراه داشته است. همچنین عدم توجه به ناهمگونی‌های ساختار اقتصادی و توان محیطی، موجب رشد ناهمگون استان‌ها و برخی شهرستان‌های کشور شده است. از این رو شناخت تفاوت‌های بین منطقه‌ای و مطالعه ساختارها و عوامل مؤثر بر شکل‌گیری عدم تعادل‌های سطح سرزمین می‌تواند ابزاری برای غلبه بر چرخه‌های نادرست شکل‌گرفته باشد. با این هدف، بخش نخست از گزارش تحلیل ساختار بخش صنعت و معدن آمایش کشور به بررسی و تحلیل اسناد فرادست اختصاص دارد. این بخش از گزارش از این رو حائز اهمیت است که بررسی آسیب‌شناسانه و جامع روند گذشته کشور و تحلیل تجربیات گذشته است.

بررسی تجربه تاریخی آمایش سرزمین در ایران نشان‌دهنده آن است که از نیمه دوم دهه چهل شمسی، پس از شوک افزایش درآمدهای ارزی حاصل از فروش نفت و تمرکز سرمایه‌گذاری‌ها در تهران، مسئله آمایش سرزمین در ایران به طور جدی مطرح شد و اقداماتی برای توزیع جریان رشد و تولید ثروت در نقاط دیگر سرزمین و کنترل جمعیت در قالب طرح آمایش ستیران انجام شود. برنامه و راهبردهای حاصل از این طرح به سبب شکل‌گیری تغییرات اساسی در نظام برنامه‌ریزی و مدیریت کشور در دهه ۱۳۵۰ شمسی، به طور جدی به اجرا درنیامد. پس از انقلاب نیز در دو دوره دهه ۱۳۶۰ و ۱۳۸۰ مسئله آمایش سرزمین به طور جدی مطرح شد، اما این سلسله مطالعات نیز نتوانست به جایگاه درخور خود دست یابد. در ادامه نتایج حاصل از هر یک از این مطالعات همراه با راهبردهای پیشنهادی هر یک واکاوی می‌شود.

از سوی دیگر احکام و قوانین کشور به عنوان اسناد فرادست اثرگذار بر جهت‌گیری‌های آمایش سرزمین مورد توجه واقع شده‌اند. با توجه به این که این بخش از گزارش به بخش صنعت و معدن اختصاص دارد هر یک از قوانین و مقررات واکاوی شده از نظر اثرگذاری بر ساختار فضایی بخش صنعت و معدن کشور مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

مقدمه

صنعت به مجموعه فعالیت‌های سازماندهی شده‌ای اطلاق می‌شود که طی مراحل طراحی، ساخت و تولید موجب تولید مواد خام به اشکال مفیدتر شده و در نهایت آن‌ها را به وسایل مصرفی تبدیل می‌کند. به مجموعه کانسار و ماشین‌آلات و تسهیلاتی که به منظور اکتشاف، تجهیز و بهره‌برداری و کانه‌آرایی ایجاد می‌شود، در اصطلاح معدن و صنایع معدنی گفته می‌شود. در قوانین و اسناد بالادستی کشور اعم از قانون اساسی، چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران، سیاست‌های کلی نظام و ...، بخش صنعت و معدن همواره به عنوان یکی از بخش‌های اصلی اقتصاد کشور مورد توجه واقع شده و احکام و قوانین مصوبی وجود دارند که به طور مستقیم یا غیرمستقیم ساختار این بخش را تحت تأثیر قرار می‌دهند. از این‌رو در ادامه در سه بخش اسناد فرادست کشور، تجربه‌های پیشین ایران و جهان در حوزه آمایش بخش صنعت و معدن و بخش بازرگانی بررسی می‌شوند.

۱- بررسی و تحلیل اسناد فرادست، تجارب داخلی و بین‌المللی آمایش سرزمین بخش صنعت و

معدن

۱-۱- بررسی و تحلیل اسناد فرادست

اسناد فرادست کشور در هشت بخش اصلی بررسی می‌گردد. در ادامه ضمن معرفی هر یک از این اسناد، بخشی از محتوای آن‌ها که استقرار فعالیت‌ها در پهنه سرزمین را تحت تأثیر قرار خواهد داد، واکاوی می‌شوند.

۱-۱-۱- الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت سند بالادستی حاکم بر چشم‌اندازها، سیاست‌های کلی و برنامه‌های توسعه مبتنی بر مبانی اصیل اسلامی و منطبق بر مقتضیات و ویژگی‌های فرهنگی، اقلیمی و طبیعی ایران است که فعالیت‌های خود را از سال ۱۳۹۰ آغاز کرده است. در ادامه الگوی پایه این طرح که فعالیت بخش صنعت و معدن را پهنه سرزمین تحت تأثیر قرار می‌دهد، واکاوی می‌شود.

جدول ۱: تحلیل و بررسی سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

نتیجه	شرح
فرصت بهبود ظرفیت‌های علم و فناوری مورد استفاده در فعالیت‌های صنعتی و معدنی	ارتقای دانش پایه و توسعه شبکه‌های علم و فناوری و نوآوری با همکاری متقابل علمی و پژوهشی، صنایع و دولت در فرایند تولید کالا و خدمات
بهبود ساختار تقاضا در پرتو به اجرا درآمدن این سیاست	ارتقای مهارت‌های حرفه‌ای بومی به فناوری‌های صنعتی با استفاده از دستاوردهای نوین علمی و تجارب تاریخی و احیای بازارهای تولیدی تخصصی مطابق قابلیت‌های سرزمینی
امکان بهره‌گیری از فرصت‌های ناشی از بهبود فضای کسب و کار جهت تشویق سرمایه‌گذاران به در فعالیت‌های صنعتی و معدنی	تسهیل ورود کارآفرینان به عرصه‌های اقتصادی به‌ویژه اقتصاد دانش‌بنیان و کاهش هزینه‌های کسب و کار با تأکید بر اصلاح قوانین، مقررات و اجرایی کشور
لزوم توسعه واحدهای فرآوری از مواد معدنی تا محصولات پتروشیمی و کشاورزی و ... در عرصه سرزمین	توقف خام‌فروشی منابع طبیعی ظرف ۱۵ سال از زمان شروع اجرای الگو و جایگزینی آن با زنجیره پیش‌رونده تولید ارزش‌افزوده ملی در داخل و خارج کشور
ضرورت توجه به توان اکولوژیکی و دسترسی به بازارهای مصرف و عرضه، تأمین مواد اولیه و ... در تعیین نواحی صنعتی در سطح کشور	توسعه فعالیت‌های زیربنایی، اقتصادی و اجتماعی و مصرف آب، انرژی و سایر منابع حیاتی متناسب با ظرفیت، حقوق و اخلاق زیستی
الزام به استفاده بهینه از منابع آب و انرژی کشور و به حداقل رساندن آسیب‌های ناشی از فعالیت‌های صنعتی و معدنی با بهره‌گیری از تکنولوژی‌های نوین تولید	کاهش شدت مصرف انرژی و متناسب‌سازی سهم تولید و مصرف انرژی از منابع انرژی پاک
فرصت استقرار فعالیت‌های صنعتی و معدنی در نواحی محروم کشور با توجه به ظرفیت‌های موجود در این سند پیش‌بینی شده است.	بسترسازی برای استقرار متعادل جمعیت و توازن منطقه‌ای در پهنه سرزمین بر مبنای آمایش ملی و تخصیص امکانات و تسهیل و تشویق سرمایه‌گذاری در بخش‌های اقتصادی و فرهنگی مناطق مختلف و توانمندسازی مناطق محروم با توجه به استعدادها سرزمینی

فرصت بهره‌گیری از شناخت بومی و محلی در استقرار صنایع با رعایت ضوابط و الزامات	تمرکززدایی در ساختار اقتصادی - مالی کشور با واگذاری برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری به استان‌ها و شهرستان‌ها در چارچوب سیاست‌های ملی
فرصت جذب سرمایه‌گذاران خارجی و دسترسی به بازارهای جهانی جهت صادرات محصولات تولید شده	بهره‌گیری از دیپلماسی فعال اقتصادی در کسب فناوری‌های پیشرفته و تشویق سرمایه‌گذاری خارجی برای صادرات و حمایت از صادرات تولیدات داخلی با ارزش افزوده
جایگاه ویژه بخش صنعت و معدن برای تحقق این سیاست	فعال کردن قابلیت‌های سرزمینی و موقعیت ارتباطی ایران از طریق ایجاد زیرساخت‌های پیشرفته برای تبدیل ایران به قطب راهبردی فرهنگی، علمی، فناوری و اقتصادی

۱-۱-۲- گزاره‌های نظریه پایه توسعه

نظریه پایه توسعه ملی در جهت‌گیری‌های اصلی، توسعه کشور را در بلندمدت تعیین کرده و مشتمل بر گزاره‌هایی می‌باشد که بر بخش صنعت و معدن و ساختار توسعه فضایی این بخش در عرصه سرزمین اثرگذار است. در ادامه به مجموعه گزاره‌های مرتبط با بخش صنعت و معدن اشاره می‌شود.

جدول ۲: تحلیل و بررسی سند گزاره‌های نظریه پایه توسعه

نتیجه	شرح
عدالت اقتصادی به عنوان اساس یک نظام اقتصادی پایدار قلمداد می‌شود و سیاست-گذاری‌های اقتصادی مستلزم استفاده بهینه از منابع محدود موجود با به حداقل رساندن آسیب‌های وارده به سرزمین هستند. فعالیت‌های صنعتی و معدنی نیز باید با توجه به توان سرزمین و ساختار اکولوژیکی آن، ساماندهی و بهره‌برداری شوند.	همراستایی بهبود محیط‌زیست و توسعه اقتصادی به عنوان پایه‌های توسعه پایدار، فراهم ساختن محیط‌زیست سالم و جلوگیری از تخریب آن
توجه به توسعه صنعت و معدن با توجه به پتانسیل‌های مناطق در راستای افزایش رقابت‌پذیری، افزایش درآمد سرانه و سرعت رشد و توسعه اقتصادی آن‌ها	تأکید بر تأمین رشد پویا، شتابان، پایدار و اشتغال‌زا
انتخاب فعالیت‌های صنعتی با توجه به پتانسیل مناطق با نیازسنجی داخلی و خارجی تسهیل جریان تجارت و بهره‌گیری از آن برای صادرات محصولات تولید شده	تأکید بر عناصر طرف عرضه ضمن توجه به طرف تقاضا، به‌ویژه صادرات کالا و خدمات
توسعه فعالیت‌های صنعتی و معدنی می‌تواند با ایجاد ارزش افزوده بالا، اشتغال‌زایی و تحریک نوآوری در کنار پاسخگویی به نیاز مصرف‌کنندگان، زمینه‌ساز دستیابی به رشد اقتصادی و توسعه پایدار باشد.	تأکید بر فضای رقابتی، بهره‌وری، عوامل تولید و مهارت نیروی کار، کیفیت منابع ملی، خلاقیت و نوآوری در فرآیندها و محصولات نهایی، امنیت ثروت و دارایی و پیشرفت‌های فنی
بخش صنعت در تجارت، تحقیق و توسعه و بهره‌وری سهم قابل توجهی دارد. از این رو در پرتو گزاره‌های نظریه پایه توسعه به عنوان تسهیلگر فرایند توسعه می‌توان زمینه دستیابی به نظام اقتصادی پویا را فراهم کرد.	تخصیص متعادل منابع برای ایجاد رشد متوازن و درون‌زا در بخش‌های مختلف اقتصادی
	تأکید بر اقتصاد دانایی‌محور
	توجه به رویکرد برون‌نگر به منظور ایجاد پیوندهای کارآمد و نگرش‌های تعاملی ملی با نظام منطقه‌ای، آسیایی و بین‌المللی
	تأکید بر تحولات ناشی از فناوری‌های نوپدید
	توسعه مبتنی بر وحدت ملی و سرزمینی با لحاظ تنوع قومی و مذهبی

تفکیک تأثیر فضا و سرزمین از سایر عوامل در دستیابی بر اهداف بنیادین و سند چشم‌انداز	
پیشرفت متوازن منطقه‌ای مبتنی بر تقسیم کار ملی همراه با بهبود مستمر متغیرهای کلان اقتصادی و پیوندهای بخشی و منطقه‌ای	لزوم توجه به پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های مناطق مختلف کشور در جانمایی حوزه‌های صنعتی و توجه به بهبود تقسیم‌کار بین منطقه‌ای

۱-۱-۳- سیاست‌های کلی مجمع تشخیص مصلحت نظام- سیاست‌های کلی آمایش

سیاست‌های کلی مجمع تشخیص مصلحت نظام در قالب سلسله سیاست‌های کلی می‌باشد که در بخش‌های مختلف در طول زمان تدوین شده است. در کل می‌توان مجموع سیاست‌های اثرگذار بر بخش صنعت و معدن کشور که تحت تأثیر قیدهای فضا و منابع بوده را به شکل زیر دسته‌بندی کرد:

جدول ۳: تحلیل و بررسی سند سیاست‌های کلی مجمع تشخیص مصلحت نظام - سیاست‌های کلی آمایش

نام بخش	شماره بند	شرح	نتیجه
بخش معدن (مصوب) (۱۳۷۸/۰۷/۱۷)	بند ۲	تقویت خلاقیت و ابتکار و دستیابی به فناوری‌های نوین و ارتقاء سطح آموزش و تربیت نیروی انسانی و تعمیق پژوهش و گسترش زمین‌شناسی بنیادی، اقتصادی، مهندسی، محیطی و دریایی برای بهره‌برداری مناسب از ذخایر معدنی کشور.	لزوم بهره‌گیری از فناوری‌های نوین جهانی در استخراج از معادن پیش‌بینی شده است.
	بند ۳	ارتقاء سهم معدن و صنایع معدنی در تولید ناخالص ملی و اولویت دادن به تأمین مواد مورد نیاز صنایع داخلی کشور، صادرات مواد معدنی فرآوری شده و استفاده از موقعیت ویژه زمین‌شناسی ایران و گسترش همکاری‌های بین‌المللی (علمی، فنی و اقتصادی) جهت جذب و جلب دانش و منابع و امکانات داخلی و خارجی در زمینه اکتشافات معدنی و ایجاد واحدهای فرآوری و تبدیل مواد معدنی به مواد واسطه و مصرفی	فرصت جذب و به‌کارگیری همکاری‌های بین‌المللی در استخراج از معادن کشور پیش‌بینی شده است.
	بند ۴	تعیین اولویت‌های مناطق دارای ظرفیت معدنی و ایجاد زمینه‌های مناسب برای رشد صنایع معدنی و فلزی در بخش آلیاژها و فلزات گران‌بها و عناصر کمیاب و تولید مواد پیشرفته.	شناسایی مناطق با ظرفیت‌های معدنی و استقرار صنایع مرتبط با فرآوری آن‌ها در سیاست‌های مصوب بخش معدن پیش‌بینی شده است.
بخش صنعت (مصوب) (۱۳۸۴/۰۵/۲۲)	بند ۱	افزایش سهم بخش صنعت در تولید داخلی و افزایش ارزش افزوده بخش صنعت با: - دستیابی به رشد مطلوب سرمایه‌گذاری صنعتی - انتخاب فرایندهای صنعتی دانش‌محور - ارتقاء منزلت کار، تلاش و کارآفرینی.	در مجموعه مصوبات بخش صنعت موارد ذیل در راستای بهبود ساختار بخش صنعت پیش‌بینی شده است: - عنایت به ارتقای رقابت‌پذیری در بخش صنعت با ارتقای دانش تولید
	بند ۲	افزایش توان رقابت‌پذیری صنعت ملی، بر اساس:	

مطالعات مذله آمايش سرزمين صنعت، معدن و بازرگاني (جلد اول - برسي و تحليل اسناد فرادست)

<p>- حمايت از توسعه دانش و فناوري هاي نوين توليد در بخش صنعت</p> <p>- لزوم افزايش بازارهاي عرضه توليدات صنعتي</p>	<p>- گسترش مالكييت و مديريت بخش غيردولتي</p> <p>- رعايت اندازه اقتصادي بنگاهها</p> <p>- لغو امتيازات خاص و انحصارات غيرضرور.</p>		
<p>- حمايت از ايجاد خوشههاي صنعتي در راستاي دستيابي به صرفههاي ناشي از مقياس</p>	<p>افزايش بهرهوري عوامل توليد به ويژه نيروي كار و سرمايه</p> <p>- ارتقاء سطح فناوري صنايع كشور و دستيابي به فناوريهاي پيشرفته و راهبردي، با:</p> <p>- گسترش تحقيقات و توسعه</p> <p>- ايجاد قدرت طراحي</p> <p>- تقويت همكاري مراکز علمي، آموزشي، پژوهشي و صنعتي كشور</p> <p>- تعامل سازنده با مراکز پيشرفته علمي و صنعتي جهان</p> <p>- بهره گيري از مزيتهاي نسبي موجود و كشف و آفرينش مزيتهاي جديد نسبي و رقابتي</p>	<p>بند ۳</p> <p>بند ۴</p>	
	<p>توسعه تشكلهاي تخصصي و افزايش نقش آنها در تصميم سازيها با نهادينه سازي داوريهاي تخصصي و حرفه اي.</p>	<p>بند ۵</p>	
	<p>انسجام و تعادل منطقه اي در كشور، از طريق: حمايت و ايجاد زيرساختها و زيربناها و برقراري مشوقهاي مناسب با رعايت اصول آمايش سرزميني و امنيتي.</p>	<p>بند ۶</p>	
	<p>رشد مستمر صادرات کالا و خدمات صنعتي كشور، با:</p> <p>- ارتقاء كيفيت كالاها</p> <p>- شناسايي و تحصيل بازار</p> <p>- حمايتهاي مؤثر مالي، سياسي و مقرراتي از صادرات صنعتي.</p>	<p>بند ۷</p>	
	<p>گسترش صنايع دستي به ويژه صنايع داراي محتواي فرهنگي و هنري و بهره گيري از صنعت گردشگري.</p>	<p>بند ۸</p>	
	<p>ايجاد خوشههاي صنعتي، از طريق: تقويت صنايع كوچك و متوسط و برقراري پيوند آنها با صنايع بزرگ به منظور هم افزايي صنعت و ارتقاء توان رقابتي.</p>	<p>بند ۹</p>	
<p>- استقرار صنايع آب بر در مناطقي از پهنه سرزمين كه فرصت استفاده از منابع آب مشترك دارد.</p> <p>- استفاده بهينه از منابع آبي محدود موجود در كشور و الزام به رعايت قيدهاي بهره وري مصرف آب در بخش صنعت و معدن</p>	<p>ايجاد نظام جامع مديريت در كل چرخه آب بر اساس اصول توسعه پايدار و آمايش سرزمين در حوضههاي آبريز كشور.</p> <p>ارتقاي بهرهوري و توجه به ارزش اقتصادي و امنيتي و سياسي آب در استحصال و عرضه و نگهداري و مصرف آن.</p> <p>مهار آبهائي كه از كشور خارج مي شود و اولويت استفاده از منابع آبهائي مشترك.</p>	<p>بند ۱</p> <p>بند ۲</p> <p>بند ۵</p>	<p>بخش آب (مصوب) (۱۳۷۸/۰۵/۰۹)</p>
	<p>شناسايي و حفاظت منابع آب و خاك و ذخاير ژنتيكي گياهي- جانوري و بالا بردن غناي حياتي خاكها و</p>	<p>بند ۲</p>	<p>بخش منابع طبيعي</p>

<p>لزوم رعایت قیده‌های زیست‌محیطی در استقرار صنایع در پهنه سرزمین بهره‌گیری از جدیدترین تکنولوژی‌های صنعتی جهت کاهش آسیب‌های زیست‌محیطی ناشی از آلاینده‌های صنایع</p>	<p>بهره‌برداری بهینه بر اساس استعداد منابع و حمایت مؤثر از سرمایه‌گذاری در آن.</p>		<p>(مصوب ۱۳۷۸/۰۳/۰۲)</p>
<p>بهره‌گیری از جدیدترین تکنولوژی‌های صنعتی جهت کاهش آسیب‌های زیست‌محیطی ناشی از آلاینده‌های صنایع</p>	<p>اصلاح نظام بهره‌برداری از منابع طبیعی و مهار عوامل ناپایداری این منابع و تلاش برای حفظ و توسعه آن.</p>	<p>بند ۳</p>	
<p>کاهش سطح آلاینده‌های زیست‌بوم، توجه به توسعه پایدار اقتصاد سبز از موارد مهمی است که در این سیاست‌ها مورد توجه واقع شده‌اند.</p>	<p>مدیریت جامع، هماهنگ و نظام‌مند منابع حیاتی (از قبیل هوا، آب، خاک و تنوع زیستی) مبتنی بر توان و پایداری زیست‌بوم به‌ویژه با افزایش ظرفیت‌ها و توانمندی‌های حقوقی و ساختاری مناسب همراه با رویکرد مشارکت مردمی.</p>	<p>بند ۱</p>	<p>بخش محیط‌زیست (ابلاغیه ۱۳۹۴/۰۸/۲۶)</p>
<p>پایبش اقلیم، مقابله با تهدیدات زیست-محیطی، بررسی میزان انتشار انواع آلاینده‌ها از سیاست‌های محیطی زیستی اثرگذار بر انتخاب نوع فعالیت صنعتی و مکان فراگیری آن هستند.</p>	<p>اصلاح شرایط زیستی به منظور برخورداری از ساختن جامعه از محیط‌زیست سالم و رعایت عدالت و حقوق بین نسلی.</p>	<p>بند ۳</p>	
<p>پایبش اقلیم، مقابله با تهدیدات زیست-محیطی، بررسی میزان انتشار انواع آلاینده‌ها از سیاست‌های محیطی زیستی اثرگذار بر انتخاب نوع فعالیت صنعتی و مکان فراگیری آن هستند.</p>	<p>پیشگیری و ممانعت از انتشار انواع آلودگی‌های غیرمجاز و جرم‌انگاری تخریب محیط‌زیست و مجازات مؤثر و بازدارنده آلوده‌کنندگان و تخریب‌کنندگان محیط‌زیست و الزام آنان به جبران خسارت.</p>	<p>بند ۴</p>	
<p>پایبش اقلیم، مقابله با تهدیدات زیست-محیطی، بررسی میزان انتشار انواع آلاینده‌ها از سیاست‌های محیطی زیستی اثرگذار بر انتخاب نوع فعالیت صنعتی و مکان فراگیری آن هستند.</p>	<p>پایش مستمر و کنترل منابع و عوامل آلاینده هوا، آب، خاک، آلودگی‌های صوتی، امواج و اشعه‌های مخرب و تغییرات نامساعد اقلیم و الزام به رعایت استانداردها و شاخص‌های زیست‌محیطی در قوانین و مقررات، برنامه‌های توسعه و آمایش سرزمین.</p>	<p>بند ۵</p>	
<p>پایبش اقلیم، مقابله با تهدیدات زیست-محیطی، بررسی میزان انتشار انواع آلاینده‌ها از سیاست‌های محیطی زیستی اثرگذار بر انتخاب نوع فعالیت صنعتی و مکان فراگیری آن هستند.</p>	<p>مدیریت تغییرات اقلیم و مقابله با تهدیدات زیست‌محیطی نظیر بیابان‌زایی، گردوغبار به‌ویژه ریزگردها، خشکسالی و عوامل سرایت‌دهنده میکروبی، رادیواکتیو، توسعه آینده‌نگری و شناخت پدیده‌های نوظهور زیست‌محیطی و مدیریت آن.</p>	<p>بند ۷</p>	
<p>پایبش اقلیم، مقابله با تهدیدات زیست-محیطی، بررسی میزان انتشار انواع آلاینده‌ها از سیاست‌های محیطی زیستی اثرگذار بر انتخاب نوع فعالیت صنعتی و مکان فراگیری آن هستند.</p>	<p>گسترش اقتصاد سبز با تأکید بر: ۱-۸- صنعت کم‌کربن، استفاده از انرژی‌های پاک، محصولات کشاورزی سالم و ارگانیک و مدیریت پسماندها و پساب‌ها با بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و توانمندی‌های اقتصادی، اجتماعی، طبیعی و زیست‌محیطی. ۲-۸- اصلاح الگوی تولید در بخش‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی و بهینه‌سازی الگوی مصرف آب، منابع، غذا، مواد و انرژی به‌ویژه ترویج مواد سوختی سازگار با محیط‌زیست.</p>	<p>بند ۸</p>	
	<p>حمایت و تشویق سرمایه‌گذاری‌ها و فناوری‌های سازگار با محیط‌زیست با استفاده از ابزارهای مناسب از جمله عوارض و مالیات سبز.</p>	<p>بند ۱۱</p>	

<p>توسعه متوازن کمی و کیفی نظام آموزش عالی و مراکز تحقیقاتی با هدف:</p> <p>تحکیم پیوند میان نظام آموزش عالی با زنجیره تحقیقات کاربردی و توسعه‌های، فناوری و تولید با اولویت نیازهای کشور.</p>	بند ۱-۵	<p>آموزش عالی و مراکز تحقیقاتی (مصوب) (۱۳۸۳/۱۲/۱۵)</p>
	<p>بهدینه‌سازی ساختار نظام آموزشی و تحقیقاتی کشور با هدف ارتقای بهره‌وری و شکوفایی علمی با تأکید بر: اصلاح و توسعه نظام آموزشی کشور در جهت متناسب نمودن ترکیب نیروی انسانی ماهر و متخصص با نیازها، مزیت‌ها، ظرفیت‌ها و تحولات علمی در داخل و خارج کشور.</p>	
<p>تربیت نیروی انسانی متخصص مورد نیاز بخش صنعت در سیاست پیش‌بینی شده است.</p>	<p>باز توزیع فضایی و جغرافیایی جمعیت، متناسب با ظرفیت زیستی با تأکید بر تأمین آب با هدف توزیع متعادل و کاهش فشار جمعیتی.</p>	<p>جمعیت (ابلاغیه) (۱۳۹۳/۰۲/۳۰)</p>
<p>اهمیت و اثرگذاری پراکنش صنعت بر پراکنش فضایی جمعیت در پهنه سرزمین</p>	<p>بالا بردن قدرت رقابت و افزایش بهره‌وری عوامل تولید با:</p> <ul style="list-style-type: none"> - اصلاح و بازسازی ساختار تولید ملی - کاهش هزینه‌ها و بهبود کیفیت تولید - اتخاذ انواع تدابیر تشویقی و تنبیهی - بهینه‌سازی تعامل عوامل تولید 	<p>تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی (مصوب) (۱۳۹۱/۱۱/۲۴)</p>
	<p>هدایت و تقویت تحقیق و توسعه و نوآوری‌ها و زیربناهای آنها و بهره‌گیری از آنها با هدف:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ارتقاء کیفی و افزایش کمی تولید ملی - بالا بردن درجه ساخت داخل تا محصول نهایی - حمایت از تجاری‌سازی فناوری محصول و بهره‌گیری از جذب و انتقال دانش فنی و فناوری‌های روز و ایجاد نظام ملی نوآوری 	
	<p>گسترش اقتصاد دانش‌بنیان با تأکید بر توسعه مؤلفه‌های اصلی آن، از جمله: زیرساخت‌های ارتباطی، زمینه‌های تسهیل تبدیل دستاوردهای پژوهش به فناوری و گسترش کاربرد آن، حمایت قانونی از حقوق اشخاص حقیقی و حقوقی و مرتبط کردن بخش‌های علمی و پژوهشی با بخش‌های تولیدی کشور.</p>	
	<p>حمایت از تولید محصولات با ماهیت راهبردی مورد نیاز مصارف عمومی یا بخش تولید کشور.</p>	
	<p>تکمیل زنجیره تولید از مواد خام تا محصولات نهایی با رعایت اصل رقابت‌پذیری و فاصله گرفتن از خام فروشی در بازه زمانی معین.</p>	

بند ۶	حمایت از تولید محصولاتی که عرضه رقابتی آنها با خالص ارزآوری مثبت یا خالص ارزبری منفی همراه باشد.
بند ۸	بهبود فضای کسب و کار با هدف افزایش تولید ملی و اصلاح زمینه‌های فرهنگی، قانونی، اجرایی و اداری.
بند ۹	افزایش سهم بخش‌های تعاونی و خصوصی در تولید ملی از طریق: - تقویت انگیزه و عزم ملی و تأکید و تسریع در اجرای کامل سیاست‌های کلی اصل ۴۴، رعایت انضباط مالی و بودجه‌ای دولت - رفع تبعیض بین بخش دولتی و بخش‌های خصوصی و تعاونی - ساماندهی و حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط در جهت کارآمدسازی آنها
بند ۱۱	شفاف‌سازی و به هنگام سازی آمار و اطلاعات و تسهیل دسترسی به آن و اطلاع‌رسانی در مورد ابعاد و فرصت‌های سرمایه‌گذاران و سرمایه‌گذاری در رشته‌های مختلف و مقابله جدی با استفاده از هرگونه دسترسی اطلاعاتی ویژه.
بند ۱۲	توانمندسازی و ارتقاء بهره‌وری نیروی کار با افزایش انگیزه، مهارت و خلاقیت و ایجاد تناسب بین مراکز آموزشی و پژوهشی با نیازهای بازار کار.
بند ۱۶	جلوگیری از اتلاف و راکد ماندن سرمایه‌های فیزیکی و انسانی ایرانی با تأکید بر ایجاد و توسعه خدمات فنی و مشاوره‌ای فرابنگاهی و ارتقاء بازده اقتصادی این سرمایه‌ها در بخش‌های مختلف اقتصادی.
بند ۱۷	گسترش تنوع ابزارهای سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه و تکمیل ساختارهای آن و اعمال سیاست‌های تشویقی برای حضور عموم مردم و سرمایه‌گذاران داخلی و بین‌المللی به‌ویژه منطقه‌ای در بازار سرمایه.
بند ۱۸	حمایت از محققان و سرمایه‌گذاران و تشویق ورود سرمایه‌های ایرانی به حوزه‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر متضمن تحقیق و توسعه با تأسیس صندوق‌های شراکت یا ضمانت برای سرمایه‌گذاری در این حوزه.
بند ۱۹	کارآمدسازی مدیریت منابع موجود در صندوق توسعه ملی در جهت بهینه‌سازی و هم‌افزایی ظرفیت‌های تولیدی و ارتقاء کیفی کار و سرمایه ایرانی.
بند ۲۰	تنقیح و اصلاح قوانین و مقررات (از جمله اصلاح قانون پولی و بانکی، تأمین اجتماعی و مالیات‌ها) برای تسهیل فعالیت در

	بخش‌های تولیدی و رفع موانع سرمایه‌گذاری در سطح ملی با رویکرد ثبات نسبی در قوانین.		
	جلوگیری از ایجاد انحصار در چرخه تولید و تجارت تا مصرف	بند ۲۳	
سیاست‌گذاری در راستای افزایش سطح دانش و مهارت نیروی انسانی و به‌کارگیری آن‌ها در اقتصاد	آموزش نیروی انسانی متخصص، ماهر و کارآمد متناسب با نیازهای بازار کار (فعلی و آتی) و ارتقاء توان کارآفرینی با مسئولیت نظام آموزشی کشور (آموزش و پرورش، آموزش فنی و حرفه‌ای و آموزش عالی) و توأم کردن آموزش و مهارت و جلب همکاری بنگاه‌های اقتصادی جهت استفاده از ظرفیت آنها	بند ۲	اشتغال (مصوب ۱۳۹۰/۰۴/۲۸)
	ایجاد فرصت‌های شغلی پایدار با تأکید بر استفاده از توسعه فناوری و اقتصاد دانش‌بنیان و آینده‌نگری نسبت به تحولات آنها در سطح ملی و جهانی.	بند ۳	
	جذب فناوری، سرمایه و منابع مالی، مبادله نیروی کار و دسترسی به بازارهای خارجی کالا و خدمات از طریق تعامل مؤثر و سازنده با کشورها، سازمان‌ها و ترتیبات منطقه‌ای و جهانی.	بند ۶	
در مجموعه سیاست‌های کلی که در راستای تشویق سرمایه‌گذاری تدوین شده است لزوم افزایش توان رقابت اقتصادی، تجهیز و تکمیل نظام پولی، ارتقای سطح دانش فنی تولید از طریق جذب سرمایه‌گذاری، ساماندهی قوانین و مقررات اثرگذار بر نظام سرمایه‌گذاری	۱- حمایت از مالکیت و کلیه حقوق ناشی از آن ازجمله مالکیت معنوی.		تشویق سرمایه‌گذاری (مصوب ۱۳۸۲/۰۹/۰۸)
	۲- تقویت و حمایت دولت از توسعه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و تعاونی در فعالیتهای اقتصادی کشور و اولویت دادن به بخش خصوصی و تعاونی در غیر مواردی که در قانون اساسی به دولت واگذار شده است.		
	۳- تنظیم سیاست‌های پولی، مالی و ارزی با هدف دستیابی به ثبات اقتصادی و مهار نوسانات.		
	۴- افزایش بهره‌وری اقتصاد کشور با اصلاحات و اقدامات لازم به‌ویژه اصلاحات ساختاری و مدیریتی و کاهش هزینه‌های مبادله و رفع موانع.		
	۵- افزایش توان رقابت اقتصادی در داخل و صحنه‌های بین‌المللی از طریق لغو انحصارات غیرضرور و تقویت ساختار رقابتی و زیرساخت‌های ملی و حمایت از ارتقاء خلاقیت و نوآوری.		
	۶- بهره‌گیری از نظام مالیاتی در جهت تقویت سرمایه‌گذاری از طریق: ثبات مالیات‌ها، شفافیت درآمدها، صراحت در مقررات و منطقی کردن معافیت‌ها.		
	۷- تجهیز و تکمیل نظام پولی و پس‌انداز ملی و هدایت و تقویت بازار پول و سرمایه و ابزارهای پولی و مالی در جهت تقویت سرمایه‌گذاری.		

	<p>۸- توجه به کسب دانش فنی - دسترسی به بازارهای بین‌المللی، رشد اقتصادی، توسعه اشتغال و ارتقای مدیریتی و بهره‌وری در جذب سرمایه‌گذاری خارجی با اولویت سرمایه‌گذاری مستقیم و بلندمدت.</p> <p>۹- تنظیم فعالیت سرمایه‌گذاری خارجی در بورس سهام به نحوی که ثبات و تعادل بازارهای مالی و ارزی حفظ شود.</p> <p>۱۰- ساماندهی رفتار تقنینی اداری، قضایی، بازرسی، نظارت، حسابرسی و تخصصی کردن امور در جهت حمایت از سرمایه‌گذاری و تولید.</p> <p>۱۱- تسهیل شکل‌گیری و توانمندسازی بنگاه‌های بزرگ اقتصادی در بخش خصوصی و تعاونی.</p>		
<p>استقرار صنایع و تکمیل زنجیره‌های تولید به تناسب توان اقلیمی هر منطقه</p> <p>مقابله با عدم توازن‌های منطقه‌ای و توسعه فرصت‌های برابر برای مردم در تمام عرصه سرزمین</p> <p>توسعه و آبادانی پهنه سرزمین با توجه ویژه به توسعه فعالیت‌ها در مناطق مرزی کشور، ضرورت توسعه هماهنگی سواحل جنوب و شمال کشور و افزایش ظرفیت‌های اقتصادی آن‌ها به تناسب توان هر منطقه</p> <p>تقویت امور زیربنایی و بهره‌گیری از مزیت‌های نسبی در مناطق مرزی شرق و غرب کشور</p>	<p>ارتقای کارایی و بازدهی اقتصادی و تسهیل روابط درونی و بیرونی اقتصاد کشور با:</p> <p>۱- تقسیم کار ملی با توجه به استعدادهای طبیعی و خلق مزیت‌های جدید در مناطق مختلف کشور.</p> <p>۲- هم‌افزایی مزیت‌های کشور، نوسازی بخش کشاورزی متناسب با منابع تولید و پهنه‌بندی اقلیمی، اصلاح و تکمیل زنجیره‌های تولید صنعتی، سازماندهی بخش خدمات نوین و تولید کالا و خدمات دانش پایه.</p> <p>۳- فراهم آوردن زمینه‌های مناسب مدیریتی و زیربنایی در مناطق مختلف و ارتقاء مستمر سطح شاخص بهره‌وری ملی و افزایش سهم منابع انسانی در تولید ثروت ملی متناسب با استعداد مناطق کشور.</p>	<p>بند ج</p>	<p>آمایش (مصوب) (۱۳۹۰/۹/۲۱)</p>
	<p>دستیابی به تعادل‌های منطقه‌ای متناسب با قابلیت‌ها و توان‌های هر منطقه با توجه به نکات زیر:</p> <p>۱- ایجاد امکانات عادلانه و فرصت‌های برابر و رفع تبعیض ناروا در مناطق کشور.</p> <p>۲- تعیین نقش ملی و فرامرزی مناطق مختلف کشور برای رسیدن به تعادل‌های منطقه‌ای و تقویت وحدت و یکپارچگی ملی.</p> <p>۳- فراهم آوردن زمینه‌های مناسب برای افزایش سهم جمعیت و فعالیت در مناطق کم تراکم با اولویت مناطق شرقی و جنوبی کشور.</p>	<p>بند د</p>	
	<p>سامان بخشی فضای مناسب مراکز زیست و فعالیت به‌ویژه در مناطق مرزی با تأکید بر مشارکت مؤثر مردم با:</p> <p>۱- ساماندهی، مدیریت کلان و نظارت مستمر بر پیشرفت و آبادانی کشور با ایجاد شبکه به هم پیوسته مناطق اسکان و</p>	<p>بند ه</p>	

	<p>فعالیت‌های ملی و تعریف نقش و کارکرد فراملی هریک از آنها در جهت تحقق اهداف چشم‌انداز و اصول آمایش سرزمین.</p> <p>۲- تقویت هدفمند عوامل پیشرفت و آبادانی در مناطق حساس و ویژه با توجه به ملاحظات دفاعی، امنیتی، فرهنگی، اجتماعی و زیست‌محیطی و افزایش نقش و فعالیت مردم در فرآیند توسعه.</p> <p>۳- توسعه هماهنگی جزایر و سواحل جنوب و شمال کشور با بهره‌گیری از ظرفیت استان‌های همجوار، موقعیت جغرافیایی، زیربناهای اساسی، منابع دریایی و نفت و گاز و استقرار صنایع مرتبط، پشتیبان و انرژی بر و توسعه بازرگانی، گردشگری، آموزش عالی، فنی- حرفه‌ای و تحقیقات با تقویت تعامل فراملی (طی ده سال در قالب دو برنامه پنج‌ساله).</p> <p>۴- توسعه هماهنگ مناطق مرزی در شرق و غرب کشور با تقویت امور زیربنایی و بهره‌گیری از مزیت‌های نسبی جهت توسعه ظرفیت ملی گردشگری، آموزشی، بازرگانی و تعامل فرامرزی.</p>		
<p>- با شناخت توان استان‌ها و توسعه فعالیت‌های صنعتی و معدنی با تکیه بر توسعه و اصلاح شبکه حمل و نقل می‌توان توان اقتصادی مناطق را افزایش داد.</p>	<p>توسعه و اصلاح شبکه حمل و نقل با توجه به نکات زیر: نگرش شبکه‌ای به توسعه محورها. آمایش سرزمین. ملاحظات دفاعی- امنیتی. سودآوری ملی. موقعیت ترانزیتی کشور. تقاضا.</p>	<p>بند ۳</p>	<p>حمل و نقل (مصوب) ۱۳۷۹/۰۲/۰۳</p>
<p>- اصلاح نظام مالیاتی، رعایت موازین بانکداری اسلامی و افزایش کارایی ساختار بانکی می‌تواند افزایش رغبت سرمایه‌گذاران به فعالیت در اقتصاد را به همراه داشته باشد.</p>	<p>اصلاح نظام مالیاتی به منظور توسعه رفاه عمومی، رونق تولید و سرمایه‌گذاری و برقراری عدالت مالیاتی از طریق ترویج فرهنگ مالیاتی، ارتقاء اعتقاد عمومی، ساده‌سازی و شفافیت، با تأکید بر مالیات بر ارزش افزوده و به حداقل رساندن معافیت‌های مالیاتی.</p> <p>اصلاح ساختار سازمانی بانک‌ها در جهت افزایش کارایی، کاهش هزینه‌ها و روان‌تر شدن عملیات و خدمات، اصلاح ساختار مالی در جهت کفایت سرمایه با توجه به استانداردهای جهانی و کاهش بدهی‌های دولت، عادلانه کردن سود تسهیلات با رعایت موازین بانکداری اسلامی، رقابتی کردن فعالیت‌ها با هدف رونق سرمایه‌گذاری، اشتغال و تولید.</p>	<p>بند ۲</p> <p>بند ۶</p>	<p>بخش مالی (مصوب) ۱۳۸۳/۰۲/۱۲</p>

<p>- تسریع در روند خصوصی سازی در پرتو اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی</p>	<p>واگذاری ۸۰ درصد از سهام بنگاه های دولتی مشمول صدر اصل ۴۴ به بخش های خصوصی شرکت های تعاونی سهامی عام و بنگاه های عمومی غیردولتی به شرح ذیل مجاز است: بنگاه های دولتی که در زمینه های معدن بزرگ، صنایع بزرگ و صنایع مادر (از جمله صنایع بزرگ پایین دستی نفت و گاز) فعال هستند به استثنای شرکت ملی نفت ایران و شرکت های استخراج و تولید نفت خام و گاز</p>		<p>سیاست های کلی بند «ج» اصل ۴۴ قانون اساسی</p>
<p>- سیاست های این دو بند بر نحوه استقرار صنایع در پهنه سرزمین اثرگذارند و قیدهای مبتنی بر پدافند ایجاد می نمایند.</p>	<p>رعایت اصول و ضوابط پدافند غیرعامل از قبیل انتخاب عرصه ایمن، پراکنده سازی یا تجمع حسب مورد، حساسیت زدایی، اختفاء، استتار، فریب دشمن و ایمن سازی نسبت به مراکز جمعیتی و حائز اهمیت به ویژه در طرح های آمایش سرزمینی و طرح های توسعه آینده کشور.</p>	<p>بند ۲</p>	<p>پدافند غیرعامل (مصوب ۱۳۸۶/۰۶/۱۳)</p>
<p>- توجه به توسعه صنایع نیازمند به نیروی متخصص در مناطق محروم و کمتر توسعه یافته کشور در راستای کاهش سرعت مهاجرت نیروی متخصص</p>	<p>حمایت لازم از توسعه فناوری و صنایع مرتبط مورد نیاز کشور در پدافند غیرعامل با تأکید بر طراحی و تولید داخلی.</p>	<p>بند ۱۰</p>	
<p>- تکمیل زنجیره های تولید، حمایت از تولید محصولاتی با قابلیت صادراتی جلوگیری از اتلاف سرمایه ها در کشور توسعه فرهنگ استفاده از کالاهای ایرانی در کشور</p>	<p>زمنه سازی جذب و نگهداری نیروهای متخصص در استان های کمتر توسعه یافته و مناطق محروم.</p>	<p>بند ۷</p>	<p>نظام اداری (مصوب ۱۳۸۹/۰۱/۱۴)</p>
<p>- تکمیل زنجیره های تولید، حمایت از تولید محصولاتی با قابلیت صادراتی جلوگیری از اتلاف سرمایه ها در کشور توسعه فرهنگ استفاده از کالاهای ایرانی در کشور</p>	<p>بالا بردن قدرت رقابت و افزایش بهره وری عوامل تولید با: - اصلاح و بازسازی ساختار تولید ملی - کاهش هزینه ها و بهبود کیفیت تولید - اتخاذ انواع تدابیر تشویقی و تنبیهی - بهینه سازی تعامل عوامل تولید</p> <p>هدایت و تقویت تحقیق و توسعه و نوآوری ها و زیربنای آنها و بهره گیری از آنها، با هدف: - ارتقاء کیفی و افزایش کمی تولید ملی - بالا بردن درجه ساخت داخل تا محصول نهایی - حمایت از تجاری سازی فناوری محصول و بهره گیری از جذب و انتقال دانش فنی و فناوری های روز و ایجاد نظام ملی نوآوری</p> <p>حمایت از تولید محصولات با ماهیت راهبردی مورد نیاز مصارف عمومی یا بخش تولید کشور.</p> <p>تکمیل زنجیره تولید از مواد خام تا محصولات نهایی با رعایت اصل رقابت پذیری و فاصله گرفتن از خام فروشی در بازه زمانی معین.</p> <p>حمایت از تولید محصولاتی که عرضه رقابتی آنها با خالص ارزآوری مثبت یا خالص ارزی منفی همراه باشد.</p>	<p>بند ۱</p> <p>بند ۲</p> <p>بند ۴</p> <p>بند ۵</p> <p>بند ۶</p>	<p>تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی (مصوب ۱۳۹۱/۱۱/۲۴)</p>

	<p>افزایش سهم بخش‌های تعاونی و خصوصی در تولید ملی از طریق:</p> <ul style="list-style-type: none"> - تقویت انگیزه و عزم ملی و تأکید و تسریع در اجرای کامل سیاست‌های کلی اصل ۴۴، رعایت انضباط مالی و بودجه‌ای دولت - رفع تبعیض بین بخش دولتی و بخش‌های خصوصی و تعاونی - ساماندهی و حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط در جهت کارآمدسازی آنها 	<p>بند ۹</p>	
	<p>شفاف‌سازی و به هنگام سازی آمار و اطلاعات و تسهیل دسترسی به آن و اطلاع‌رسانی در مورد ابعاد و فرصت‌های سرمایه‌گذاران و سرمایه‌گذاری در رشته‌های مختلف و مقابله جدی با استفاده از هرگونه دسترسی اطلاعاتی ویژه.</p>	<p>بند ۱۱</p>	
	<p>توسعه فرهنگ حمایت از سرمایه، کار، کالاها و خدمات ایرانی و استفاده از نظرات متخصصان و صاحب‌نظران در تصمیمات اقتصادی.</p>	<p>بند ۱۵</p>	
	<p>جلوگیری از اتلاف و راکد ماندن سرمایه‌های فیزیکی و انسانی ایرانی با تأکید بر ایجاد و توسعه خدمات فنی و مشاوره‌ای فرا بنگاهی و ارتقاء بازده اقتصادی این سرمایه‌ها در بخش‌های مختلف اقتصادی.</p>	<p>بند ۱۶</p>	
	<p>گسترش تنوع ابزارهای سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه و تکمیل ساختارهای آن و اعمال سیاست‌های تشویقی برای حضور عموم مردم و سرمایه‌گذاران داخلی و بین‌المللی به‌ویژه منطقه‌ای در بازار سرمایه.</p>	<p>بند ۱۷</p>	
	<p>حمایت از محققان و سرمایه‌گذاران و تشویق ورود سرمایه‌های ایرانی به حوزه‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر متضمن تحقیق و توسعه با تأسیس صندوق‌های شراکت یا ضمانت برای سرمایه‌گذاری در این حوزه.</p>	<p>بند ۱۸</p>	
	<p>کارآمد سازی مدیریت منابع موجود در صندوق توسعه ملی در جهت بهینه‌سازی و هم‌افزایی ظرفیت‌های تولیدی و ارتقاء کیفی کار و سرمایه ایرانی.</p>	<p>بند ۱۹</p>	
<p>- در راستای اهداف اقتصاد دانش‌بنیان، سیاست‌های توسعه اقتصاد دانش‌بنیان، تشویق به توسعه فعالیت‌های اقتصادی صادرات‌محور، گسترش خدمات تجارت</p>	<p>پیشتازی اقتصاد دانش‌بنیان، پیاده‌سازی و اجرای نقشه جامع علمی کشور و ساماندهی نظام ملی نوآوری به منظور ارتقاء جایگاه جهانی کشور و افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش‌بنیان و دستیابی به رتبه اول اقتصاد دانش‌بنیان در منطقه.</p>	<p>بند ۲</p>	<p>اقتصاد مقاومتی (مصوب ۱۳۹۲/۱۱/۳۰)</p>

<p>خارجی و ترانزیت، تکمیل زنجیره‌های ارزش در فعالیتهای صنعتی و معدنی پیش‌بینی شده است.</p>	<p>محور قرار دادن رشد بهره‌وری در اقتصاد با تقویت عوامل تولید، توانمندسازی نیروی کار، تقویت رقابت‌پذیری اقتصاد، ایجاد بستر رقابت بین مناطق و استان‌ها و به کارگیری ظرفیت و قابلیت‌های متنوع در جغرافیای مزیت‌های مناطق کشور.</p>	<p>بند ۳</p>	
	<p>حمایت همه‌جانبه هدفمند از صادرات کالاها و خدمات به تناسب ارزش افزوده و با خالص ارزآوری مثبت از طریق:</p> <ul style="list-style-type: none"> - تسهیل مقررات و گسترش مشوق‌های لازم. - گسترش خدمات تجارت خارجی و ترانزیت و زیرساخت‌های مورد نیاز. - تشویق سرمایه‌گذاری خارجی برای صادرات. - برنامه‌ریزی تولید ملی متناسب با نیازهای صادراتی، شکل‌دهی بازارهای جدید و تنوع‌بخشی پیوندهای اقتصادی با کشورها به‌ویژه با کشورهای منطقه. - استفاده از ساز و کار مبادلات تهاتری برای تسهیل مبادلات در صورت نیاز. - ایجاد ثبات رویه و مقررات در مورد صادرات با هدف گسترش پایدار سهم ایران در بازارهای هدف 	<p>بند ۱۰</p>	
	<p>توسعه حوزه عمل مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور به منظور انتقال فناوری‌های پیشرفته، گسترش و تسهیل تولید، صادرات کالا و خدمات و تأمین نیازهای ضروری و منابع مالی از خارج.</p>	<p>بند ۱۱</p>	
	<p>افزایش ارزش افزوده از طریق تکمیل زنجیره ارزش صنعت نفت و گاز، توسعه تولید کالاهای دارای بازدهی بهینه (بر اساس شاخص شدت مصرف انرژی) و بالا بردن صادرات برق، محصولات پتروشیمی و فرآورده‌های نفتی با تأکید بر برداشت صیانتی از منابع.</p>	<p>بند ۱۵</p>	

۱-۱-۴- سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی

در چشم‌انداز بیست‌ساله «ایران کشوری است توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه، با هویت اسلامی و انقلابی، الهام‌بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و مؤثر در روابط بین‌الملل» دیده شده است. در راستای تحقق این چشم‌انداز گزاره‌هایی بیان گردیده که در ادامه به عوامل اثرگذار بر بخش صنعت و معدن اشاره می‌شود:

جدول ۴: تحلیل و بررسی سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴

شرح
برخوردار از دانش پیشرفته، توانا در تولید علم و فناوری، متکی بر سهم برتر منابع انسانی و سرمایه اجتماعی در تولید ملی.
دست یافتن به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه آسیای جنوب غربی (شامل آسیای میانه، قفقاز، خاورمیانه و کشورهای همسایه) با تأکید بر جنبش نرم‌افزاری و تولید علم، رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی، ارتقاء نسبی سطح درآمد سرانه و رسیدن به اشتغال کامل.

۱-۱-۵- سیاست‌های کلی نظام در سند چشم‌انداز

سیاست‌های کلی نظام و سند چشم‌انداز که در سال ۱۳۸۲ به تصویب مجمع تشخیص مصلحت نظام رسیده است، مصوباتی را در حوزه صنعت و معدن به تصویب رسانده‌اند که در ادامه به آن اشاره می‌شود:

جدول ۵: تحلیل و بررسی سند سیاست‌های کلی نظام در سند چشم‌انداز

عنوان	شرح
امور فرهنگی	۶- نهادسازی در جهت تولید و ترویج علم و تحقیق و افزایش سهم کشور در تولیدات علمی جهان و گسترش و تعمیق نهضت نرم‌افزاری و تأکید بر رویکرد خلاقیت و نوآوری ۷- توسعه علوم و فناوری‌های جدید شامل: فناوری زیستی، ریزفناوری، فناوری فرهنگی، فناوری زیست‌محیطی و فناوری مواد جدید
امور اجتماعی - سیاسی و دفاعی	۹- تضمین حقوق مدنی و انسانی و دسترسی به فرصت‌های برابر برای افراد جامعه و احترام به نهادینه شدن حقوق معنوی افراد ۱۰- توسعه و تجهیز منابع انسانی آگاه، انعطاف‌پذیر و ماهر با قابلیت‌های مشارکت و فعالیت در فضای نوین رقابتی و نوآوری و در حال تغییر
ج: امور اقتصادی	۲۶- تحقق رشد اقتصادی سریع، پیوسته و با ثبات ۲۷- ایجاد اشتغال مولد و کاهش نرخ بیکاری ۲۸- تحقق رقابت‌پذیری اقتصاد کشور در سطح بازارهای داخلی و خارجی ۲۹- ایجاد سازوکارهای انگیزشی برای رشد بهره‌وری عوامل تولید (انرژی، سرمایه، نیروی کار، آب و ...) ۳۰- تعامل فعال با جهان در تمام عرصه‌ها و هم‌پیوندی و اثربخشی در سطح اقتصاد جهانی ۳۱- پشتیبانی از کارآفرینی، فعالیت‌های نوآورانه و ظرفیت‌های فنی و پژوهشگری ۳۲- تأمین امنیت غذایی کشور با تأکید بر خودکفایی نسبی در تولید محصولات کشاورزی ۳۳- دستیابی به اقتصاد متنوع، متکی به دانایی، سرمایه انسانی و فناوری‌های نوین ۳۴- حضور مؤثر در بازارهای منطقه‌ای و جهانی و مشارکت فعال در تقسیم کار بین‌المللی ۳۵- ایجاد سازوکارهای انگیزشی برای توسعه صادرات غیرنفتی و رفع موانع تولید قابل رقابت در عرصه بازارهای جهانی

عنوان	شرح
	<p>۳۶- ایجاد فضای مناسب، امن و اطمینان بخش برای فعالان اقتصادی و سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی با تکیه بر احترام به حقوق مالکیت دارایی‌های مادی و غیرمادی</p> <p>۳۷- اتکا به مزیت‌های نسبی و رقابتی و خلق مزیت‌های جدید</p> <p>۳۸- توانمندسازی بخش‌های خصوصی و تعاونی، به‌عنوان محرک اصلی رشد اقتصادی</p> <p>۳۹- تلاش برای مهار تورم و افزایش قدرت خرید گروه‌های متوسط و کم‌درآمد جامعه</p> <p>۴۰- نظم و انضباط مالی و بودجه‌ای و تعادل بین منابع و مصارف دولت</p> <p>۴۱- ارتقای ظرفیت و توانمندی‌های بخش تعاونی، تسهیل فرایند دستیابی آن به منابع، اطلاعات و فناوری، تسهیل ارتباطات و توسعه پیوندهای فنی، اقتصادی و مالی بین انواع تعاونی‌ها</p> <p>۴۲- توسعه حضور بخش‌های تعاونی و خصوصی در همه بخش‌های اقتصادی و محدود کردن تصدی دولت در فعالیت‌های اقتصادی در سقف عناوین مصرح در صدر اصل ۴۴ قانون اساسی و حداکثر حضور کارآمد در قلمروهای امور حاکمیتی</p>
د: آمایش سرزمین، امور زیست‌محیطی و توسعه پایدار	<p>۴۳- پایدارسازی فرایند توسعه با تکیه بر حفاظت از محیط‌زیست و بهره‌برداری بهینه از منابع</p> <p>۴۵- آمایش سرزمین بر مبنای مزیت‌های نسبی مناطق، به نحوی که هر ایرانی به منطقه‌ای که در آن با عزت و آرامش زندگی می‌کند، افتخار نماید.</p> <p>۴۷- سازماندهی فضای ملی، ایجاد تعادل منطقه‌ای و تقویت نقش منطقه‌ای کشور، با بهره‌گیری از قابلیت‌ها و مزیت‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و طبیعی سرزمین، با هدف ارتقای جایگاه بین‌المللی کشور</p>

۱-۱-۶- سیاست‌ها و توصیه‌های سرزمینی بخش صنعت و معدن

قانون اساسی ایران

در قانون اساسی ایران مصوبه سال ۱۳۵۸ ذکر شده است که اقتصاد وسیله بوده و هدف نیست. از این‌رو نظام اقتصادی باید با دیدگاهی اسلامی زمینه لازم برای بروز خلاقیت‌های متفاوت انسانی را فراهم آورد. در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران قید شده است که نظام اقتصادی اسلامی حاکم بر جامعه باید امکانات مساوی و متناسب و ایجاد کار برای همه افراد و رفع نیازهای ضروری جهت استمرار حرکت تکاملی را فراهم کند. همچنین در این قانون به بازگشت به هویت اصلی و حقوق انسانی نیروهای انسانی اشاره شده است.

در اصل دوم اصول کلی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران بیان شده است که جمهوری اسلامی نظامی است بر پایه کرامت و ارزش والای انسان و آزادی توأم با مسئولیت او در برابر خدا، یکی از راه‌های تحقق این هدف استفاده از علوم و فنون و تجارب پیشرفته بشری و تلاش در پیشبرد آنها، نفی هرگونه ستمگری و ستم‌کشی و سلطه‌گری و سلطه‌پذیری، قسط و عدل و استقلال سیاسی و اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی و همبستگی ملی است.

در اصل سوم قانون اساسی دولت جمهور اسلامی ایران موظف است برای نیل به اهداف اصل دوم، همه امکانات خود را برای امور زیر به کار برد:

بند ۹- رفع تبعیضات ناروا و ایجاد امکانات عادلانه برای همه، در تمام زمینه‌های مادی و معنوی.

بند ۱۲- پی‌ریزی اقتصادی صحیح و عادلانه بر طبق ضوابط اسلامی جهت ایجاد رفاه و رفع فقر و برطرف ساختن هر نوع محرومیت در زمینه‌های تغذیه و مسکن و کار و بهداشت و تعمیم بیمه.

بند ۱۳- تأمین خودکفایی در علوم و فنون و صنعت و کشاورزی و امور نظامی و مانند این‌ها.

در اصل چهل و سوم قانون اساسی کشور برای تأمین استقلال اقتصادی جامعه و ریشه‌کن کردن فقر و محرومیت و برآوردن نیازهای انسان در جریان رشد بیان شده است:

بند ۶- منع اسراف و تبذیر در همه شئون مربوط به اقتصاد، اعم از مصرف، سرمایه‌گذاری، تولید، توزیع و خدمات.

بند ۷- استفاده از علوم و فنون و تربیت افراد ماهر به نسبت احتیاج برای توسعه و پیشرفت اقتصاد کشور.

بند ۹- تأکید بر افزایش تولیدات کشاورزی، دامی و صنعتی که نیازهای عمومی را تأمین کند و کشور را به مرحله خودکفایی برساند و از وابستگی برهاند.

اصل چهل و چهارم قانون اساسی کشور بیان می‌کند که نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ایران بر پایه سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی با برنامه‌ریزی منظم و صحیح استوار است. بخش دولتی شامل کلیه صنایع بزرگ، صنایع مادر، بازرگانی خارجی، معادن بزرگ، بانکداری، بیمه، تأمین نیرو، سدها و شبکه‌های بزرگ آبرسانی، رادیو و تلویزیون، پست و تلگراف و تلفن، هواپیمایی، کشتیرانی، راه و راه‌آهن و مانند این‌ها است که به صورت مالکیت عمومی و در اختیار دولت است. بخش تعاونی شامل شرکت‌ها و مؤسسات تعاونی تولید و توزیع است که در شهر و روستا بر طبق ضوابط اسلامی تشکیل می‌شود. بخش خصوصی شامل آن قسمت از کشاورزی، دامداری، صنعت، تجارت و خدمات می‌شود که مکمل فعالیت‌های اقتصادی دولتی و تعاونی است. مالکیت در این سه بخش تا جایی که با اصول دیگر این فصل مطابق باشد و از محدوده قوانین اسلام خارج نشود و موجب رشد و توسعه اقتصادی کشور گردد و مایه زیان جامعه نشود مورد حمایت قانون جمهوری اسلامی است. تفصیل ضوابط و قلمرو و شرایط هر سه بخش را قانون معین می‌کند.

اصل چهل و هشتم قانون اساسی اشاراتی به نحوه استفاده از پهنه سرزمین دارد و بیان می‌کند: «در بهره‌برداری از منابع طبیعی و استفاده از درآمدهای ملی در سطح استان‌ها و توزیع فعالیت‌های اقتصادی میان استان‌ها و

مناطق مختلف کشور باید تبعیض در کار نباشد، به طوری که هر منطقه فراخور نیازها و استعداد رشد خود، سرمایه و امکانات لازم در دسترس داشته باشد».

در اصل پنجاه قانون اساسی به مباحث مربوط به آلاینده‌های محیط اشاره دارد و بیان می‌کند: «در جمهوری اسلامی، حفاظت محیط زیست که نسل امروز و نسل‌های بعد باید در آن حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی می‌گردد. از این‌رو، فعالیت‌های اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیر قابل جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع است».

در مجموع با مطالعه قانون اساسی کشور این نتیجه حاصل شده است که فرصت بهره‌مندی از اقتصادی پایدار و پویا حق تمامی مردم ایران بوده و باید نظام اقتصادی به گونه‌ای عمل نماید که تسهیل‌کننده جریان رشد اقتصادی پایدار در تمام کشور باشد. این در حالی است که قیدهای فضایی دقیقی برای پراکنش واحدهای صنعتی و معدنی در این قانون پیش‌بینی نشده است.

اهم سیاست‌های تخصصی یا گزینشی آمایشی بخش صنعت و معدن در قانون برنامه ششم توسعه در برنامه ششم توسعه توجه ویژه‌ای به مباحث آمایش سرزمین شده است و در متن برنامه سیاست‌هایی عنوان شده که بخشی از آن بخش صنعت و معدن را تحت تأثیر قرار می‌دهد. اهم این سیاست‌ها در ادامه مورد بررسی قرار می‌گیرد.

جدول ۶: تحلیل و بررسی سند قانون برنامه ششم توسعه جمهوری اسلامی ایران

نام بخش	شماره	شرح	نتیجه
اقتصاد کلان	ماده ۳	دستیابی به رشد اقتصادی متوسط سالانه هشت درصد در نظر گرفتن متوسط نرخ رشد سالانه ۸٫۸ درصدی بخش معدن و ۳٫۹ درصدی رشد بخش صنعت از نظر ارزش افزوده در نظر گرفتن متوسط نرخ رشد سالانه ۶٫۴ درصدی بخش معدن و ۴٫۳ درصدی رشد بخش صنعت از نظر اشتغال در نظر گرفتن متوسط نرخ رشد سالانه ۱٫۲۶ درصدی بخش صنعت و معدن از نظر سرمایه‌گذاری در نظر گرفتن متوسط نرخ رشد سالانه ۴٫۲ درصدی بخش معدن و ۰٫۲ درصدی رشد بخش صنعت از نظر بهره‌وری کل عوامل تولید	- در راستای دستیابی به رشد اقتصادی بالا و پایدار، بخش صنعت و معدن به عنوان یکی از بخش‌های اقتصادی است که باید مورد توجه ویژه قرار گیرد.
	ماده ۴	جذب شرکت‌های معتبر جهانی و منطقه‌ای در زنجیره تولید داخلی به شکل مستقیم و با اولویت مشارکت با سرمایه‌گذاران و تولیدکنندگان داخلی به منظور افزایش توانمندی، رقابت‌پذیری و صادرات کالاها و خدمات تولیدی با رفع موانع قانونی و حقوقی بر اساس عزت، حکمت و مصلحت و مشروط به عدم نفوذ فرهنگ غربی	

نام بخش	شماره	شرح	نتیجه
		<p>ج- حمایت حقوقی، مالی و نهادی لازم برای توسعه دانش و پیشرفت فناوریانه و نوآورانه در جهت تجاری‌سازی ایده و دانش در تولید محصول و خدمات با ارزش افزوده مثبت در چهارچوب بند (۸۰) سیاست‌های کلی برنامه ششم</p> <p>ذ- اصلاح سیاست‌های ارزی و تجاری و تعرفه‌های حداکثر تا پایان سال دوم اجرای قانون برنامه با رویکرد ارتقای کیفیت و رقابت‌پذیر ساختن کالاهای تولید داخل برای صادرات</p> <p>ر- دولت مکلف است به منظور نیل به رشد و توسعه اقتصادی بر پایه عدالت نسبت به اعمال سیاست‌های اشتغال‌زایی، مهارت‌افزایی و ارتقای دانش حرفه‌ای و حمایت از مشاغل کوچک خانگی و دانش‌بنیان مبتنی بر سند ملی کار شایسته که حداکثر تا پایان سال اول اجرای قانون برنامه با پیشنهاد وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، اتاق تعاون و سازمان به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید، اقدام نماید. سند مزبور باید مبتنی بر کاهش نرخ بیکاری به میزان حداقل هشت‌دهم درصد (۸/۰٪) سالانه در طول سال‌های اجرای قانون برنامه باشد.</p>	
بودجه و مالیه عمومی	ماده ۷	<p>ح- دولت مکلف است از سال اول اجرای قانون برنامه جهت عملیاتی کردن رویکرد تمرکززدایی و اثربخشی مدیریت اجرایی در مراکز استان‌ها و جهت زمینه‌سازی، تعادل‌بخشی، توازن و آمایش سرزمینی توزیع سی درصد (۳۰٪) از اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای کشور را به شورای برنامه‌ریزی استان‌ها اختصاص دهد.</p>	<p>- فرصت بهره‌گیری از این سیاست برای توسعه صنعت و معدن با توجه به نیازهای بومی شناسایی شده و ظرفیت‌های بومی و منطقه‌ای</p>
محیط کسب و کار، خصوصی‌سازی و مناطق آزاد	ماده ۲۲	<p>الف- دولت مکلف است با اقدام قانونی در جهت اصلاح قوانین، مقررات و رویه‌ها، محیط کسب و کار را به‌گونه‌ای امن، سالم، سهل و شفاف سازد تا در پایان سال چهارم اجرای قانون برنامه، رتبه ایران در دو شاخص رقابت‌پذیری بین‌المللی و شاخص‌های بین‌المللی حقوق مالکیت در میان کشورهای منطقه سند چشم‌انداز به رتبه سوم ارتقاء یابد و هر سال بیست درصد (۲۰٪) از این هدف محقق شود. در شاخص کسب و کار هر سال ده رتبه ارتقاء یافته و به کمتر از هفتاد در پایان اجرای قانون برنامه برسد. وزیر امور اقتصادی و دارایی مکلف است در پایان شهریور و اسفندماه هر سال، گزارش میزان تحقق حکم این بند را همراه مستندات به مجلس شورای اسلامی ارائه نماید.</p> <p>ب- وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف است با هدف تضمین امنیت سرمایه‌گذاری و کارآفرینی در کشور، جذب متخصصان، صیانت، حفاظت و مقابله با اختلال در امنیت اشخاص و بنگاه‌ها و کاهش خطرپذیری (ریسک) اجتماعی در محیط کسب و کار، با همکاری سازمان، سازمان اداری و استخدامی کشور، معاونت علمی و فناوری رئیس‌جمهور، وزارتخانه‌های تعاون، کار و رفاه اجتماعی، امور خارجه، اطلاعات،</p>	<p>- فرصت بهره‌گیری از قوانین و مقررات تسهیل‌کننده مناطق آزاد و ویژه کشور برای توسعه فعالیت‌های صنعتی و معدنی، جذب سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی و ورود تکنولوژی‌های نوین تولید</p>

نام بخش	شماره	شرح	نتیجه
		دادگستری و کشور الزامات ارتقای امنیت فضای کسب و کار را تهیه و به تصویب شورای عالی امنیت ملی برساند.	
	ماده ۲۳	ایجاد هرگونه منطقه آزاد تجاری- صنعتی و ویژه اقتصادی جدید منوط به تصویب مجلس شورای اسلامی و تأمین زیرساخت‌های مورد نیاز برای استقرار واحدهای تولیدی، اخذ مجوز مورد نیاز از قبیل تأییدیه زیست‌محیطی، نظامی و امنیتی با رعایت قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری صنعتی مصوب ۱۳۷۲/۶/۷ و قانون تشکیل و اداره مناطق ویژه اقتصادی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۴/۹/۵ امکان‌پذیر است.	
توازن منطقه‌ای، توسعه روستایی و توانمندسازی اقشار آسیب‌پذیر	ماده ۲۷	دولت موظف است به منظور تحقق سیاست‌های کلی برنامه و اقتصاد مقاومتی، شناسایی و بهره‌برداری از ظرفیت‌های موجود در نواحی روستایی و ارتقای منزلت اجتماعی روستاییان و جایگاه روستاها در اقتصاد ملی و ایجاد بستر لازم برای شکوفایی و پیشرفت عدالت‌محور روستاها اقدامات زیر را مطابق قوانین و در قالب بودجه‌های سنواتی انجام دهد: الف- اقدامات اقتصادی و بخشی: ۱- دولت مکلف است در راستای برنامه‌ریزی منطقه‌ای و تقویت اقتصاد روستایی و توسعه اقتصاد صادرات‌محور در طول اجرای قانون برنامه هر سال، در پنج هزار روستا با توجه به استعدادها و ظرفیت‌های بومی و محیطی و قابلیت محلی- اقتصادی آن منطقه، با مشارکت نیروهای محلی و با بهره‌گیری از تسهیلات بانکی، حمایت‌های دولتی و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، برنامه توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی آن روستاها را به‌وسیله سازمان استان تهیه کند و به تصویب شورای توسعه و برنامه‌ریزی استان مربوطه برساند. سازمان موظف است تعداد روستاهای سهمیه استانی را تا سه ماه اول سال اول اجرای قانون برنامه اعلام نماید. ۲- تنظیم و ارائه هدفمند و شفاف اعتبارات مربوط به عمران و توسعه روستایی و عشایری در بودجه سنواتی، تحت پیوستی با عنوان «عمران و توسعه روستایی» و اختصاص بودجه عمرانی مربوط به این فصل انجام پذیرد. ۳- کاهش مدت‌زمان پاسخ به استعلام‌ها و صدور پروانه ساخت بنگاه‌های اقتصادی روستایی و عشایری از هرکدام از دستگاه‌های ذی‌ربط، به حداکثر پانزده روز ۴- توسعه حداقل پنجاه و چهار خوشه کسب و کار روستایی، بهره‌برداری و ساخت نود و هشت ناحیه صنعتی روستایی و ایجاد یک میلیون و نهصد و چهارده هزار فرصت شغلی در روستاها و مناطق عشایری از	فرصت استفاده از سیاست‌های این بخش برای توسعه اقتصادی نواحی محروم و دورافتاده کشور با توجه به پتانسیل‌های ظرفیت‌های اقتصادی شناسایی شده و با استناد به تجارب شناخت بومی و منطقه‌ای در نظام برنامه‌ریزی

نام بخش	شماره	شرح	نتیجه
		<p>طریق احداث و توسعه بنگاه‌های اقتصادی رقابت‌پذیر و صادرات‌گرا از طریق بخش‌های خصوصی و تعاونی</p> <p>۷- آموزش صدهزار نفر از روستاییان و عشایر به‌عنوان عناصر پیشرو و تسهیلگر در زمینه برنامه‌ریزی محلی، توسعه فعالیت‌های اقتصادی و برنامه‌های فرهنگی، بهبود خدمات‌رسانی، جلب مشارکت‌های مردمی و نظارت بر اثربخشی طرح‌های دستگاه‌های اجرایی</p>	
	ماده ۳۱	<p>دولت موظف است برای حصول اهداف بندهای ششم و هفتم سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در جهت تأمین امنیت غذایی و نیل به خودکفایی در محصولات اساسی زراعی، دامی و آبی به میزان نود و پنج درصد (۹۵٪) در پایان اجرای قانون برنامه و افزایش تولیدات کشاورزی به‌ویژه محصولات دارای مزیت صادراتی، رسیدن به تراز تجاری مثبت، تقویت و تکمیل زنجیره‌های تولید و توسعه صادرات و ارتقای بهره‌وری آب و خاک کشاورزی اقدامات زیر را جهت حصول به شاخص‌های کمی به شرح مندرج در جداول ذیل انجام دهد:</p> <p>...</p> <p>ر- تکمیل زنجیره تولید محصولات کشاورزی از طریق اعطای کمک‌های فنی-اعتباری به تشکل‌های فراگیر کشاورزی و روستایی</p> <p>ز- دولت مکلف است برای حصول شاخص‌های معین‌شده در جداول ذیل در جهت امنیت غذایی، سلامت و غنی‌سازی محصولات کشاورزی و توسعه صنایع کشاورزی در زنجیره‌های عرضه، اقدام کند.</p>	
کشاورزی	ماده ۳۳	<p>دولت مکلف است در اجرای بندهای سوم و ششم سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و به‌منظور متنوع‌سازی ابزارهای حمایت از بخش کشاورزی، تأمین و تجهیز منابع، توسعه و امنیت سرمایه‌گذاری، افزایش صادرات محصولات کشاورزی و ارزش‌افزایی و تکمیل زنجیره ارزش محصولات کشاورزی اقدامات ذیل را به انجام برساند:</p> <p>الف- ایجاد زمینه گسترش و تکمیل زنجیره‌های ارزش، صنایع تبدیلی، تکمیلی و نگهداری محصولات اساسی کشاورزی در قطب‌های تولیدی، سردخانه و انبارهای فنی چندمنظوره</p> <p>ب- تخصیص حداقل بیست درصد (۲۰٪) منابع صندوق‌های حمایت از بخش کشاورزی جهت تسهیلات برای صادرات این بخش</p> <p>پ- ایجاد خوشه‌های صادراتی، نشان‌های تجاری و اختصاص مشوق‌های صادراتی به صادرات محصولات کشاورزی</p> <p>تبصره- دولت مکلف است مابه‌التفاوت قیمت تولید داخل با قیمت کالای کشاورزی در بازارهای هدف را سالانه به‌عنوان مشوق‌های صادراتی محاسبه و از منابع هدفمندی یارانه‌ها پرداخت نماید. وزارت جهاد</p>	<p>- تکمیل زنجیره‌های تولید، حصول به تسهیل جریان مبادلات کالا و خدمات در پهنه سرزمین، توسعه صنایع تکمیلی کشاورزی با توجه به بازار مصرف یا تولید مواد اولیه همگی از اقداماتی هستند که در آمایش بخش صنعت و معدن کشور و آینده‌نگاری این بخش باید مورد توجه قرار گیرند.</p>

نام بخش	شماره	شرح	نتیجه
		کشاورزی مقررات تعیین کالاهای مشمول این بند و پرداخت مابه‌التفاوت را تهیه نموده و به تصویب هیئت وزیران می‌رساند. ...	
آب	ماده ۳۵	ذ- تغییر ساختار مصرف آب شرکت‌های فولادی، آلیاژی و معدنی و اصلاح سامانه (سیستم) خنک‌کنندگی و شست‌وشوی مواد خام تا پایان سال چهارم اجرای قانون برنامه	- ضرورت اجرای اقدامات اساسی در زمینه استقرار صنایع پتروشیمی و سایر صنایع آب‌بر در پهنه سرزمین
محیط‌زیست و منابع طبیعی	ماده ۳۸	چ- تکمیل و اجرای تأسیسات جمع‌آوری، تصفیه، بازچرخانی و مدیریت پساب و فاضلاب در شهرها و شهرک‌های صنعتی و خدماتی و سایر واحدهایی که فاضلاب با آلاینده‌گی بیش از حد مجاز از استانداردهای ملی تولید می‌نمایند از طریق عقد قرارداد فروش و یا پیش‌فروش پساب خروجی تأسیسات موجود و یا طرح‌های توسعه آتی ... ض- اقدامات سیاسی، اقتصادی و عمرانی لازم برای تثبیت، استمرار و افزایش حق‌آبه به رودخانه‌های مشترک و مرزی مانند هیرمند و تأمین حق‌آبه زیست‌محیطی آنها ... ف- بند ۳- به‌منظور تحقق بند (۱) دولت مکلف است با اختصاص ردیف اعتباری مستقلی نسبت به پیش‌بینی اعتبارات و امکانات در بودجه‌های سنواتی جهت ارتقاء پوشش کامل و مؤثر حفاظت از جنگل‌های کشور، مهار عوامل ناپایداری، جلوگیری از تغییر کاربری، تجاوز و تصرف، مبارزه با قاچاق چوب، استقرار مدیریت پایدار جنگل و اجرای تعهدات اقدام نماید. تبصره- دولت مکلف است تسهیلات لازم را جهت توسعه زراعت چوب و واردات مواد اولیه صنایع مرتبط با چوب (سلولزی) در اختیار صاحبان صنایع و کشاورزان طرف قرارداد آنان قرار دهد.	- ضرورت استفاده بهینه از منابع آبی در چرخه صنعت و استفاده از فناوری‌های نوین تولید جهت کاهش متوسط آب مصرف شده صنایع در فرایند تولید
انرژی، صنعت و معدن	ماده ۳۹	الف- به‌منظور ارتقای عدالت اجتماعی، افزایش بهره‌وری در مصرف آب و انرژی و هدفمند کردن یارانه‌ها در جهت افزایش تولید و توسعه نقش مردم در اقتصاد، به دولت اجازه داده می‌شود که قیمت آب و حامل‌های انرژی و سایر کالاها و خدمات یارانه‌ای را با رعایت ملاحظات اجتماعی و اقتصادی و حفظ مزیت نسبی و رقابتی برای صنایع و تولیدات، به‌تدریج تا پایان سال ۱۴۰۰ با توجه به مواد (۱)، (۲) و (۳) قانون هدفمند کردن یارانه‌ها مصوب ۱۳۸۸/۱۰/۱۵ اصلاح و از منابع حاصل به‌صورت هدفمند برای افزایش تولید، اشتغال، حمایت از صادرات غیرنفتی، بهره‌وری، کاهش شدت انرژی، کاهش آلودگی هوا و ارتقای شاخص‌های عدالت	- اثرگذاری تغییر نظام پرداخت یارانه انرژی بر فعالیت‌های بخش صنعت و معدن و لزوم توجه به اثرات آتی آن بر فعالیت این بخش - فرصت توسعه صنایع های تک با رویکرد ویژه به بخش صنایع فضایی - شناسایی قابلیت‌های معدنی، استخراج و فرآوری مواد استخراج

نتیجه	شرح	شماره	نام بخش
<p>شده در قانون برنامه ششم توسعه دیده شده است.</p> <p>— فرصت توسعه صنایع پتروشیمی و افزایش ظرفیت‌های تولید کشور در قانون برنامه ششم توسعه مشاهده شده است. الزامی که برای محل استقرار این صنایع منظور شده است، توجه به دسترسی به منابع انرژی و مباحث مربوط به آلاینده‌گی این صنایع است که باید در جانمایی فضایی آن‌ها مورد توجه قرار گیرد.</p> <p>— شناسایی اولویت‌های صنعتی استان‌ها و ارائه آن باید در سند آمایش کشور منظور شود.</p>	<p>اجتماعی و حمایت‌های اجتماعی از خانوارهای نیازمند و تأمین هزینه‌های عملیاتی و سرمایه‌گذاری شرکت‌های ذی‌ربط در چهارچوب بودجه‌های سالانه اقدام لازم را به عمل آورد.</p> <p>ب- به منظور ایجاد شفافیت در اجرای قانون، دولت مکلف است دریافت‌ها و پرداخت‌های مرتبط با قانون هدفمند کردن یارانه‌ها را در جدول جداگانه‌ای حاوی اقلام زیر همراه با بودجه‌های سنواتی به مجلس شورای اسلامی تقدیم کند:</p> <p>۱- کل دریافتی‌های حاصل از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها</p> <p>۲- مالیات بر ارزش افزوده مرتبط با آن</p> <p>۳- سهم شرکت‌های تولید و توزیع‌کننده انرژی به تفکیک هر شرکت</p> <p>۴- سهم سازمان هدفمند کردن یارانه‌ها به‌منظور اختصاص به پرداخت یارانه نقدی و غیرنقدی به خانوارها، کمک به بخش سلامت و حمایت از تولید و اشتغال از طریق تأمین اعتبارات مربوط به اجرای قانون اصلاح الگوی مصرف انرژی مصوب ۱۳۸۹/۱۲/۴ و قانون توسعه حمل و نقل و مدیریت مصرف سوخت مصوب ۱۳۸۶/۹/۱۸</p>		
	<p>دولت موظف است به منظور توسعه صنعت هوا و فضا و دستیابی به علوم و فناوری‌های نوین در زمینه مذکور اقدامات زیر را به عمل آورد:</p> <p>الف- بسترسازی و حمایت لازم به منظور ایجاد و توسعه زیرساخت‌ها و صنایع مرتبط با طراحی، ساخت، آزمایش، پرتاب و بهره‌برداری از سامانه‌های فضایی، ماهواره، ماهواره‌بر و ایستگاه‌های زمینی</p> <p>ب- حفظ و نگهداری از موقعیت‌های مداری متعلق به جمهوری اسلامی ایران و پیش‌بینی تمهیدات لازم برای ایجاد زیرساخت‌ها و اجرای طرح‌های (پروژه‌های) ماهواره ملی در راستای حفظ نقاط یاد شده</p>	ماده ۴۰	
	<p>...</p> <p>ب- به منظور ارتقاء و به روز نمودن فناوری‌های صنعت دانش‌بنیان هواپیماسازی، تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی و بهینه‌سازی زیرساخت‌های شرکت صنایع هواپیماسازی ایران، نوسازی و تأمین ناوگان مسافری کشور (خرید هواپیما) با اولویت استفاده از ظرفیت‌های این شرکت انجام گیرد.</p>	ماده ۴۲	
	<p>دولت مکلف است به منظور حمایت، توسعه و ارتقای جایگاه بخش معدن و صنایع معدنی در اقتصاد ملی، در طی سال‌های اجرای قانون برنامه:</p> <p>...</p> <p>ب- سازمان‌های توسعه‌ای مانند سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران (ایدرو) و سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران (ایمیدرو) و نهادهای عمومی غیردولتی با رعایت سیاست‌های کلی و قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی</p>	ماده ۴۳	

نتیجه	شرح	شماره	نام بخش
	<p>و قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور مصوب ۱۳۹۴/۲/۱ مکلفند نسبت به سرمایه‌گذاری در معدن و صنایع معدنی اولویت قائل شوند.</p> <p>پ- ... درآمدهای حاصل از بخش معدن توسط خزانه‌داری کل کشور در قالب قانون بودجه سنواتی در امور ذیل صرف گردد:</p> <p>- تکمیل زیربناها و زیرساخت‌های مورد نیاز برای معادن و زیرساخت‌های عمومی صنایع معدنی</p> <p>۲- اجرای تبصره (۶) ماده (۱۴) قانون معادن (با اولویت مناطق مجاور درگیر محدود معدنی) و مواد (۲۵) و (۳۱) قانون معادن و ماده (۳۵) قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور</p> <p>۳- تشویق صادرات محصولات صنایع معدنی دارای ارزش افزوده بالا</p> <p>۴- تکمیل نقشه‌های پایه زمین‌شناسی شناسایی، پی‌جویی و اکتشاف عمومی کلیه ظرفیت‌های معدنی کشور</p> <p>ت- جذب مشارکت بخش خصوصی در طرح‌های سازمان‌های توسعه‌ای و در آن صورت سهم آورده سازمان‌های توسعه‌ای و تفاوت قیمت ارزش‌داری متعلق به آنها در مشارکت نسبت به ارزش دفتری آنها، ناشی از تجدید ارزیابی، مشمول مالیات با نرخ صفر می‌شود.</p>		
	<p>الف- دولت مکلف است به منظور افزایش ارزش افزوده انرژی و تکمیل زنجیره ارزش و کاهش شدت انرژی «مصرف انرژی برای واحد تولید» در طول اجرای قانون برنامه اقدامات زیر را انجام دهد:</p> <p>...</p> <p>۳- برای جلب سرمایه‌گذاری بخش غیردولتی، برای افزایش ظرفیت تولید محصولات پتروشیمی جدید به نحوی برنامه‌ریزی و اجرا کند که تا آخر اجرای قانون برنامه ظرفیت تولید محصولات پتروشیمی کشور به صد میلیون تن افزایش یابد. بدین منظور لازم است خوراک مورد نیاز برای واحدهای مجتمع‌های تولیدی که پروانه بهره‌برداری از وزارت صنعت، معدن و تجارت را دارند و تأمین آب و برق مورد نیاز آنها میسر است و مشکلات زیست‌محیطی ندارند، با هماهنگی وزارت نفت تأمین گردد.</p> <p>...</p>	ماده ۴۴	
	<p>به منظور رونق تولید، نوسازی صنایع، حمایت هدفمند از صنایع دارای اولویت سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و همچنین توسعه صادرات غیرنفتی، دولت و دستگاه‌های اجرائی ذی‌ربط به شرح زیر اقدام می‌کنند:</p> <p>الف- وزارت صنعت، معدن و تجارت مکلف است حداکثر ظرف مدت شش ماه پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون، فهرست اولویت‌های صنعتی</p>	ماده ۴۶	

نتیجه	شرح	شماره	نام بخش
	<p>(با اولویت صنایع معدنی) را با رعایت ملاحظات آمایش سرزمینی و تعادل بخشی منطقه‌ای به تصویب هیئت وزیران برساند.</p> <p>ب- دولت مکلف است طرح جایگزینی محصولات کم بازده صنعتی و پرمصرف مانند خودروهای فرسوده را سالانه بیست درصد (۲۰٪) از سال دوم اجرای قانون برنامه با اعطای مشوق‌های مورد نیاز اجرا نماید.</p> <p>تبصره- آیین‌نامه اجرائی مربوط با پیشنهاد مشترک سازمان، وزارتخانه‌های صنعت، معدن و تجارت، نفت و نیرو ظرف مدت شش ماه پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.</p> <p>پ- بانک مرکزی (شورای پول و اعتبار) مکلف است سیاست‌های پرداخت تسهیلات بانکی را به گونه‌ای تنظیم نماید که سهم بخش صنعت و معدن از تسهیلات پرداختی سالانه طی اجرای قانون برنامه حداقل چهل درصد (۴۰٪) باشد.</p> <p>ت- دولت مکلف است با رعایت تبصره (۳) ماده (۲۰) قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور مصوب ۱۳۹۴/۲/۱ طی اجرای قانون برنامه سازوکار لازم برای پوشش خطرات افزایش سالانه بیش از ده درصد (۱۰٪) نرخ ارز را در بودجه سنواتی پیش‌بینی کند و برای بنگاه‌های اقتصادی دریافت‌کننده تسهیلات ارزی طراحی و به اجرا درآورد.</p> <p>ث- دستگاه‌های اجرائی نظیر شهرداری‌ها، محاکم دادگستری، نیروی انتظامی و سازمان ثبت اسناد و املاک کشور مکلفند تا پایان سال دوم برنامه دستورالعمل‌ها و فرایندهای داخلی و زیرساخت‌های نرم‌افزاری خود را به گونه‌ای آماده نمایند تا دریافت اطلاعات از متقاضیان و محاسبه کلیه حقوق و عوارض دولتی مانند بیمه، مالیات، حقوق مالکانه و جریمه‌های آنها، جریمه‌ها و عوارض شهرداری و نیز اعتراضات وارده بر آن محاسبات صرفاً با استفاده از نرم‌افزار و بدون حضور نیروی انسانی هم‌زمان با ارسال الکترونیکی درخواست یا اظهارنامه مربوطه میسر شود و همراه با توضیح کامل محاسبات به صورت برخط (آنلاین) به متقاضی اعلام و پرداخت‌ها و دریافت‌ها از طریق الکترونیکی انجام شود.</p> <p>ج- دولت با همکاری سایر قوا مکلف است به گونه‌ای برنامه‌ریزی و اقدام نماید که ورود کالای قاچاق در طول سال‌های اجرای قانون برنامه، سالانه حداقل ده درصد (۱۰٪) کاهش یابد و از سال اول اجرای قانون برنامه از فعالیت مبادی ورودی غیرمجاز زمینی و دریایی که خارج از کنترل گمرک است جلوگیری به عمل آورده و گزارش سالانه آن را به مجلس شورای اسلامی ارائه نماید.</p> <p>چ- سپرده‌گذاری ده درصد (۱۰٪) سالانه (ارزی) از منابع ورودی صندوق توسعه ملی در قبال اخذ خط اعتباری ریالی برای ارائه تسهیلات ریالی</p>		

نام بخش	شماره	شرح	نتیجه
		<p>به صنایع کوچک و متوسط تعاونی و غیردولتی در چهارچوب اساسنامه دائمی صندوق توسعه ملی از طریق بانک‌های عامل دولتی انجام می‌شود.</p> <p>ح- وزارت صنعت، معدن و تجارت مکلف است حداکثر تا پایان سال اول اجرای قانون برنامه، طرح نوسازی و بازسازی صنایع را به نحوی که منجر به کاهش مصرف و شدت انرژی و آلاینده‌گی و افزایش بازدهی و ارتقای کیفیت تولیدات داخلی و رقابت‌پذیری آنها شود، تدوین و پس از تصویب هیئت وزیران اجرائی نماید. دولت موظف است اقدامات حمایتی و تشویقی و همچنین تأمین تسهیلات اعتباری مورد نیاز را در قالب بودجه سنواتی پیش‌بینی کند.</p> <p>خ- دولت مکلف است در راستای تقویت صادرات غیرنفتی و حمایت مؤثر از فعالیت صنایع کوچک و متوسط و دریایی کشور و توسعه فعالیت‌های معدنی، حمایت لازم را از صندوق ضمانت صادرات ایران، صندوق ضمانت سرمایه‌گذاری صنایع کوچک، تحقیقات و توسعه صنایع الکترونیک، بیمه فعالیت‌های معدنی و صنایع دریایی در طی سال‌های اجرای قانون برنامه به عمل آورد.</p> <p>د- دولت مکلف است توسعه و هدفمندسازی پژوهش، آموزش، تولید و تبلیغات و همچنین توسعه تجارت الکترونیک فرش و ایجاد خانه فرش در بازارهای هدف و مورد نظر برای هویت‌بخشی، ارتقای کیفیت تولید و روان‌سازی، سفارش‌پذیری، حمایت از ایجاد و توسعه و تجهیز کارگاه‌های متمرکز و غیرمتمرکز و اتحادیه‌ها و شرکت‌های تعاونی فرش دستباف روستایی و شهری سراسر کشور و نیز صنایع و خدمات جانبی فرش دستباف به‌منظور ارتقاء و بهبود بهره‌وری، تثبیت و افزایش سهم صادراتی و بازاریابی‌های داخلی و خارجی را به عمل آورد.</p>	
آموزش عمومی، آموزش عالی و علم و فناوری	ماده ۶۴	<p>... پ- کلیه شرکت‌های دولتی و نهادهای عمومی غیردولتی و شرکت‌های وابسته و تابعه به‌استثنای صندوق‌های بیمه و بازنشستگی موظفند به‌منظور حمایت از پژوهش‌های مسئله‌محور و تجاری‌سازی پژوهش و نوآوری، در اجرای سیاست‌های کلی برنامه ششم معادل حداقل سه درصد (۳٪) از سود قابل تقسیم سال قبل خود را برای مصرف در امور تحقیقاتی و توسعه فناوری در بودجه سالانه، زیر نظر شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری منظور نمایند.</p> <p>ت- دستگاه‌های اجرائی موظفند به‌منظور افزایش بهره‌وری نظام ملی نوآوری، اجتناب از اجرای پژوهش‌های تکراری و انتشار اطلاعات و ایجاد شفافیت در انجام طرح‌های (پروژه‌های) تحقیقاتی و با هدف شناسایی و به‌کارگیری و تجاری‌سازی دستاوردهای حاصل از پژوهش و توسعه، فهرست طرح‌های پژوهشی و فناوری و پایان‌نامه‌ها و رساله‌های خود را</p>	<p>افزایش هزینه‌های تحقیق و توسعه و لزوم مشارکت کلیه شرکت‌ها و نهادهای عمومی غیردولتی در تجاری‌سازی پژوهش و نوآوری منظور شده است.</p> <p>لزوم حمایت از اجرای طرح‌های دانش‌بنیان در برنامه ششم توسعه مورد توجه واقع شده است.</p>

نتیجه	شرح	شماره	نام بخش
	<p>در سامانه «سمات» ثبت کنند. سازمان و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری موظفند ظرف مدت یک سال از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این قانون، ساز و کار اجرایی مورد نیاز را تهیه کنند و به تصویب هیئت وزیران برسانند.</p> <p>ج- دولت مجاز است به‌منظور پیشتازی در اقتصاد دانش‌بنیان و افزایش تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش‌بنیان سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، برای توسعه و انتشار فناوری و حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان مطابق قانون بودجه سنواتی نسبت به حمایت مالی از پژوهش‌های تقاضامحور مشترک با دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، پژوهشی و فناوری و حوزه‌های علمیه در موارد ناظر به حل مشکلات کشور، مشروط به اینکه حداقل پنجاه و یک درصد (۵۱٪) از هزینه‌های آن‌را کارفرما و یا بهره‌بردار تأمین و تعهد کرده باشد، اقدام نماید.</p> <p>چ- دستگاه‌های اجرایی موضوع این قانون برای گسترش بهره‌وری دانش‌بنیان و ارتقای سطح فناوری در شرکت‌های ایرانی تمهیدات لازم را جهت تسهیل مشارکت شرکت‌های دانش‌بنیان و فناور و فعالان اقتصادی کشور در زنجیره تولید بین‌المللی فراهم آورند. سازمان مکلف است طرح «ارتقای مشارکت فعالان اقتصادی در زنجیره تولید بین‌المللی» را مطابق قانون بودجه سنواتی و قوانین موضوعه حداکثر تا پایان سال اول اجرای قانون برنامه تدوین و پس از تصویب هیئت وزیران، عملیاتی نماید.</p>		
	<p>الف- دولت مکلف است به‌منظور افزایش درون‌زایی اقتصاد با رعایت قانون تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی و قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان و تجاری‌سازی نوآوری‌ها و اختراعات مصوب ۱۳۸۹/۸/۵ و اصلاحات و الحاقات بعدی از تأسیس شرکت‌های دانش‌بنیان در داخل کشور با مشارکت شرکت‌های خارجی صاحب صلاحیت و دارای دانش برای طراحی، مهندسی، ساخت، نصب تجهیزات و انتقال فناوری در حوزه‌های انرژی شامل بالادستی و پایین‌دستی نفت و گاز و تبدیل نیروگاهی و اعطای تسهیلات لازم در این زمینه در قالب قوانین بودجه سنواتی حمایت نماید.</p> <p>...</p>	ماده ۶۵	
<p>می‌توان از توسعه بخش صنعت و معدن به عنوان فعالیت‌های اشتغال‌زا در راستای تحقق این سیاست بهره گرفت.</p> <p>توسعه صنایع و بنگاه‌های کوچک و متوسط اقتصادی در اطراف شهرهای</p>	<p>دولت موظف است بر اساس سیاست‌های کلی جمعیت و خانواده و سند جمعیت مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی با همکاری نهادهای ذی‌ربط به منظور تقویت و تحکیم جامعه‌ای خانواده‌محور و تقویت و تحکیم و تعالی خانواده و کارکردهای اصلی آن با رعایت شاخص‌های الگو و سبک زندگی اسلامی- ایرانی با ایجاد سازوکارها و تأمین اعتبارات لازم در قالب بودجه سنواتی اقدامات ذیل را به عمل آورد:</p>	ماده ۱۰۲	فرهنگ، هنر و ورزش

نام بخش	شماره	شرح	نتیجه
		... ب- حمایت، پشتیبانی و ارتقای معیشت و اقتصاد خانواده از طریق توسعه مشاغل خانگی، بنگاه‌های زودبازده اقتصادی و تعاونی‌های تولیدی روستایی و خانواده‌محور و افزایش نرخ رشد مستمر فعالیت‌ها نسبت به سال پایه اجرای قانون برنامه	کوچک و روستاها در این بند از قانون برنامه ششم توسعه دیده شده است.
	ماده ۱۰۵	در راستای اجرای مفاد مصرح در قانون اساسی و افزایش قدرت مقاومت و کاهش آسیب‌پذیری اقتصاد کشور و به‌منظور مدیریت منسجم، هماهنگ و مؤثر روابط خارجی جمهوری اسلامی ایران بر مبنای اصل عزت، حکمت و مصلحت و برای تحقق اهداف این قانون، دستگاه‌های اجرائی به‌جز نیروهای مسلح مکلفند، تمامی اقدامات خود در زمینه روابط خارجی را با هماهنگی وزارت امور خارجه انجام دهند. وزارت امور خارجه موظف است در چهارچوب قوانین نسبت به اجرای موارد زیر اقدام نماید: ...	
سیاسی، دفاعی و امنیتی	ماده ۱۱۲	پ- تقویت دیپلماسی اقتصادی با تمرکز بر ورود به بازارهای جهانی برای صادرات کالا و خدمات فنی و مهندسی، تأمین مالی و جذب سرمایه‌گذاری خارجی و دستیابی به فناوری‌های نوین و ایجاد زمینه‌های لازم برای حضور بخش غیردولتی در دیگر کشورهای منطقه و کشورهای جنوب غربی آسیا به‌ویژه کشورهای همسایه و اسلامی در چهارچوب سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی به‌منظور جبران عقب‌ماندگی‌های استان‌های مناطق عملیاتی دفاع مقدس: الف- ستاد کل نیروهای مسلح موظف است محدوده مناطق عملیاتی دفاع مقدس را تا پایان سال اول اجرای قانون برنامه به سازمان اعلام نماید. ب- سازمان موظف است ارزیابی جامعی از وضعیت توسعه‌یافتگی زیرساخت‌های این مناطق را تا سطح شهرستان تهیه کند. پ- دولت موظف است ردیف متمرکزی را در قوانین بودجه سنواتی به جبران عقب‌ماندگی‌ها و ارتقای شاخص‌های برخورداری مناطق موضوع این ماده اختصاص دهد به‌گونه‌ای که این شاخص‌ها سالانه ده درصد (۱۰٪) افزایش یافته و به سطح متوسط شهرستان‌های برخوردار کشور برسد. ت- دولت موظف است از سال اول اجرای این قانون، در قالب قرارداد ۱۹۷۵ میلادی (موضوع قانون عهدنامه مربوط به مرز دولتی و حسن همجواری بین ایران و عراق مصوب ۱۳۵۵/۲/۲۹) و قوانین مربوطه و در قالب بودجه سنواتی، حداقل سالانه بیست و پنج درصد (۲۵٪) نسبت	<p>ضرورت به‌کارگیری از دیپلماسی‌های سیاسی برای جذب سرمایه‌گذاران خارجی و مراداد اقتصادی و بازرگانی</p> <p>توجه ویژه به مناطق جنگ‌زده کشور در مسیر توسعه صنعتی کشور</p>

نتیجه	شرح	شماره	نام بخش
	<p>به لایروبی اروندرود و توسعه سواحل آن اقدام نماید به طوری که در پایان چهارسال به اتمام برسد.</p> <p>ث- سازمان و سازمان اداری و استخدامی کشور موظفند اعتبار لازم را برای اعمال سقف فوق‌العاده پیش‌بینی شده در بند (۱) ماده (۶۸) قانون مدیریت خدمات کشوری برای کارکنان شاغل در این مناطق از سال اول اجرای قانون برنامه تأمین و اعمال نمایند.</p> <p>ج- سازمان و سازمان اداری و استخدامی کشور مکلفند نسبت به صدور احکام پرداخت مزایای شاغلان مناطق عملیاتی دفاع مقدس برابر جداول و ضوابط ابلاغی سال ۱۳۷۶ سازمان امور اداری و استخدامی کشور از سال دوم اجرای قانون برنامه اقدام نمایند.</p>		

ضوابط و معیارهای استقرار صنایع

هیئت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۷۸، ۱۲، ۱۵ بنا به پیشنهاد سازمان حفاظت محیط‌زیست و به استناد تبصره (۲) ماده (۱۳) قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا ضوابط و معیارهای استقرار صنایع را به شرح زیر تصویب کرد:

جدول ۷: تحلیل و بررسی سند ضوابط و معیارهای استقرار صنایع

شماره	نام ماده	شرح
ماده ۳	ضوابط عمومی استقرار صنایع	<p>۲- در چارچوب ضوابط مربوط به احداث هر نوع واحد تولیدی و صنعتی در داخل شهرک‌های صنعتی و نواحی صنعتی روستایی، مشروط بر اینکه شهرک یا ناحیه، دارای طرح استقرار، فضای سبز و سیستم مرکزی تصفیه فاضلاب باشد، بلامانع است.</p> <p>۳- این ضوابط نمی‌تواند ناقض مصوبات قانونی از قبیل تعادل صنعت و کشاورزی در استان‌های گیلان و مازندران و ممنوعیت در محدوده ۱۲۰ کیلومتری تهران و ۵۰ کیلومتری اصفهان و نظایر آن باشد.</p>
ماده ۵	ضوابط و معیارهای استقرار صنایع	<p>نظر به اهمیت تأمین هوای پاک در شهرها و مناطق مسکونی کشور، از استقرار صنایع مولد آلودگی هوا در جهت باد غالب به سوی این‌گونه مناطق خودداری شود.</p>
ماده ۸	ضوابط و معیارهای استقرار صنایع	<p>در مراکز جمعیتی با کمتر از ۳۰۰ هزار نفر، صنایع گروه‌های «ب»، «ج» و «د» مجازند نزدیک‌تر به مراکز جمعیتی مستقر شوند.^۱</p>
بخش ۴۹	مصوبه هیئت وزیران راجع به استقرار صنایع (شماره ۳۲۷۱۹/ت/۲۵۸۴۲ هـ مورخ ۱۳۸۱/۰۷/۱۶)	<p>۱- واحدهای صنعتی در استان‌های گیلان و مازندران و گلستان باید در شهرک‌های صنعتی و نواحی صنعتی روستایی با رعایت قوانین و مقررات مربوط مستقر شوند.</p> <p>۲- استقرار صنایع ذیل در استان‌های یادشده به استثنای شهرک‌های صنعتی لوشان و مراوه‌تپه ممنوع می‌شود:</p> <p>صنایع شیمیایی در صورت دارا بودن فاضلاب صنعتی در فرایند تولید</p> <p>صنایع دارویی در صورت دارا بودن فاضلاب صنعتی در فرایند تولید</p>

۱. جهت دسترسی به گروه‌های صنایع به «مجموعه قوانین و مقررات محیط‌زیست (جلد اول)» صفحه ۷۲۷ تا ۷۸۲ مراجعه شود.

شماره	نام ماده	شرح
		صنایع چرم‌سازی و دباغی صنایع تولید کود شیمیایی در صورت دارا بودن فاضلاب صنعتی در فرایند تولید آبکاری و آندایزینگ
بخش ۵۰	ممنوعیت احداث صنایع در شعاع ۱۲۰ کیلومتری تهران (مصوب ۱۳۴۶/۳/۲۰)	هیئت وزیران در تاریخ ۱۳۴۶/۳/۲۰ مقرر کرد اصولاً برای ایجاد صنایع در تهران و حومه تا شعاع ۱۲۰ کیلومتری اجازه ایجاد صنایع داده نشود مگر با اجازه هیئت دولت.

قوانین، مقررات، ضوابط و استانداردهای محیط‌زیست انسانی

بر اساس مصوبه هیئت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۴۶/۰۳/۲۰ (گزارش شماره ۶۲۸/م مورخ ۱۳۴۶/۲/۱۸ وزارت اقتصاد) تصویب کرد که اصولاً اجازه ایجاد صنایع در تهران و حومه تا شعاع ۱۲۰ کیلومتری وجود ندارد مگر با اجازه هیئت دولت.

همچنین در سال‌های آتی قانونی به تصویب رسیده و برخی از فعالیت‌ها از این قاعده مستثنا بوده که این فعالیت‌ها عبارتند از:

هیئت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۵۳/۵/۱۹ و گزارش شماره ۲۱۴۷۵۰ مورخ ۱۳۵۳/۵/۷ وزارت صنایع و معادن و وزارت کشاورزی و منابع طبیعی درباره اجازه احداث واحدهای کشت و صنعت و مجتمع‌های شیر و گوشت و صنایع غذایی در محدوده ۱۲۰ کیلومتری تهران را مطرح و تصویب کرد. واحدهای پیشنهادی به قرار زیر هستند:

- مجتمع‌های شیر و گوشت؛
- سردخانه‌های یخ‌سازی؛
- کشتارگاه‌ها؛
- دامداری‌ها؛
- کارخانه‌های خوراک دام و طیور و پودر استخوان؛
- کارخانه‌های شیر و فرآورده‌های آن؛
- کارخانه‌های غذای کودک؛
- آردسازی و نان ماشینی؛
- انواع غذای آماده؛
- پودر سبزیجات؛
- خشکبار؛
- بسته‌بندی مواد غذایی از قبیل گوشت، مرغ، ماهی، مواد لبنی، چای، عسل و غیره.

در ضمن چون ممکن است در آینده رشته صنایع غذایی ایجاد و واحدهای دیگری در داخل محدوده ۱۲۰ کیلومتری تهران ضروری باشد که اسامی آن‌ها ذکر نگردیده است، پیشنهاد می‌شود این قبیل واحدها با موافقت وزارتخانه‌های کشاورزی و منابع طبیعی و صنایع و معادن در داخل محدوده ۱۲۰ کیلومتری تهران مجاز گردد. شورای انقلاب در تاریخ ۱۳۵۹/۴/۲۶ و با نظر به این‌که استانداری اصفهان احداث و تأسیس برخی صنایع و خدمات تولیدی در شعاع ۵۰ کیلومتری شهر اصفهان را ضرورت حتمی دانسته، به وزارت کشور اجازه داده است که با رعایت کلیه موازین قانونی و اشتراک مساعی مقامات محلی، استثنایی برای ایجاد تأسیسات صنعتی و تولیدی که در گزارش شماره ۱۲۲۰۳ آمده است قائل شود و این قسمت را از منع قانونی ملغی کند.

هیئت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۶۵/۸/۲۸ بنا به پیشنهاد وزارت صنایع و به منظور حمایت از صنایع روستایی کوچک و ایجاد اشتغال مولد برای ساکنان روستاها، موافقت خود را با احداث واحدهای مشروحه در ذیل در روستاهای محدود ۲۰ کیلومتری تا ۱۲۰ کیلومتری تهران و در روستاهای محدود ۳۰ کیلومتری اصفهان بر اساس طبقه‌بندی وزارت کشور اعلام کردند. ویژگی‌های صنایع به شرح زیر است:

- بسته‌بندی میوه‌جات و سبزیجات؛
- خشک کردن سبزیجات؛
- بسته‌بندی بذر؛
- تولید سرکه از میوه‌جات؛
- تولید خوراک دام از ضایعات کشاورزی؛
- تولید ماست، دوغ، کشک، پنیر، کره و خامه؛
- تولید و بسته‌بندی عسل همراه با پرورش زنبور عسل؛
- تولید و تخمیر کودهای آمیخته از زوائد حیوانی و گیاهی؛
- چوب‌بری، جعبه‌سازی؛
- پشم‌شویی و پشم‌ریسی؛
- قالبیافی، تولید گلیم و جاجیم؛
- رنگرزی با رنگ‌های طبیعی گیاهی؛
- پارچه دستبافت؛
- ابریشم‌ریسی؛
- سوار کردن ادوات کشاورزی؛
- آسفالت؛

– شن و ماسه؛

– موزاییک، لوله و تیر سیمانی.

در تاریخ ۱۳۶۹/۴/۹ نیز هیئت وزیران تصویب کردند که صنایع آلوده‌کننده و مزاحم محیط‌زیست شهر تهران (تهران بزرگ) و دآمداری‌ها و مرغداری‌های داخل محدوده بر اساس طرح‌های تفصیلی و اجرایی، به خارج از محدوده شهر انتقال یابند.

در مورخ ۱۳۸۴/۵/۱۱ نیز ضمن آن‌که واحدهای صنعتی به شرح ذیل به مجموعه صنایع مجاز استقرار در محدوده ۱۲۰ کیلومتری ذیل اضافه شدند، محدوده شعاع ۱۲۰ کیلومتری نیز مجدداً تعیین شده است.

– واحدهای تولید بتن آماده

– تصفیه‌خانه‌های آب و فاضلاب

– صنایع بازیافت نخاله ساختمانی

– نیروگاه‌های تولید برق

– کارگاه موقت تولید آسفالت و شن و ماسه مرتبط با طرح‌های عمرانی

هیئت وزیران در تاریخ ۱۳۸۷/۱۰/۱۱ با استناد به اصل ۱۳۸ قانون اساسی، برای حمایت از توسعه صنعتی استان قم، احداث صنایع خارج از شعاع ۷۰ کیلومتری تهران در محور قم-تهران صرفاً در قالب شهرک‌های صنعتی و در محدوده تقسیمات کشوری استان یاد شده، با رعایت قوانین و مقررات را مجاز شمرده است.

همچنین در مورخ ۱۳۸۸/۱۰/۱ نیز استقرار واحدهای صنعتی مربوط به صنایع گروه «الف»، «ب» و «ج» صنایع غیرآلاینده در داخل شهرک‌ها و نواحی صنعتی شهرستان زرننده (استان مرکزی) مجاز شمرده است.

قانون حمایت از ایجاد نواحی صنعتی روستایی

بر اساس این قانون که در تاریخ ۱۳۸۴/۷/۶ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است، کلیه نواحی صنعتی ایجاد شده توسط وزارت جهاد کشاورزی از تاریخ تصویب این قانون مشمول قانون راجع با تأسیس شرکت شهرک‌های صنعتی ایران مصوب ۱۳۶۲/۱۲/۷ و اصلاحیه‌های بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط به شهرک‌های صنعتی می‌شوند و از امتیازات مقرر در آن‌ها برخوردار می‌شوند. نواحی صنعتی جدید به پیشنهاد شرکت‌های فرعی سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران (شرکت‌های استانی) و یا سازمان جهاد کشاورزی استان با تصویب شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان، توسط شرکت‌های مزبور ایجاد می‌شوند.

برنامه راهبردی وزارت صنعت، معدن و تجارت

ویرایش دوم برنامه راهبردی وزارت صنعت، معدن و تجارت که در سال ۱۳۹۵ توسط معاونت طرح و برنامه این سازمان تهیه شده، سند جامعی است که به بررسی ساختار صنایع کشور پرداخته و استراتژی‌های راهبردی برای ادامه و نحوه فعالیت صنایع با توجه به نیاز آتی کشور تدوین نموده است. با توجه به این امر، در ادامه ضمن بیان مختصری از ظرفیت‌های صنعتی و معدنی شناسایی شده کشور، چشم‌انداز بیان شده برای بخش صنعت و معدن کشور تا افق ۱۴۰۴ به تلخیص بیان می‌گردد.

با توجه به روند تغییرات رشد اقتصادی در گروه صنایع و معادن این نتیجه حاصل شده است که فعالیت‌های این بخش از سال ۱۳۹۰ با روند بحرانی مواجه شده و این روند منفی تا سال ۱۳۹۲ ادامه پیدا کرده است. در سال ۱۳۹۳ این بخش توانست نسبت به سال قبل خود روند مثبتی را تجربه کند.^۱

دستیابی به رشد بالای ارزش افزوده در تولیدات صنعتی نقش اساسی در تحقق رشد صنعتی کشور دارد. این در حالی است که بخش صنعت نتوانسته رشد ارزش افزوده بالایی را تجربه کند و کاهش توان صنعت در خلق ارزش افزوده یکی از دلایل نزول صنعتی است.^۲

بهره‌وری سرمایه‌گذاری در بخش صنعت و معدن کشور پایین است.^۳ ضرورت دارد برنامه‌ریزی صحیح و دقیقی متناسب با نیاز بازار در جهت توسعه صنایع بزرگ به عنوان محرک صنایع کوچک صورت پذیرد. تا سال ۱۳۹۴، صنایع تولیدکننده محصولات کانی غیرفلزی، صنایع مواد غذایی و آشامیدنی، تولید محصولات فلزی فابریکی، تولید منسوجات و تولید محصولات لاستیکی و پلاستیکی بیش از ۶۰ درصد از تعداد بنگاه‌های موجود کشور را شامل شده‌اند.^۴

صنایع کوچک با داشتن ۲۴ درصد سرمایه و ۴۱ درصد اشتغال، به عنوان صناعی کارگربر شناخته می‌شوند. از این رو باید به سرمایه‌گذاری در صنایع کوچک و متوسط توجه ویژه شود.^۵

چشم‌انداز بخش صنعت و معدن و تجارت کشور در افق سال ۱۴۰۴ بدین شرح است: «بخش صنعت، معدن و تجارت به عنوان پیشران اقتصاد کشور، رقابت‌پذیر در بازارهای بین‌المللی، بالنده، درونزا، برون‌گرا و در تراز کشور نوظهور صنعتی».^۶

۱. برنامه راهبردی وزارت صنعت، معدن و تجارت، سال ۱۳۹۵، صفحه ۲۹.

۲. برنامه راهبردی وزارت صنعت، معدن و تجارت، سال ۱۳۹۵، صفحه ۳۰.

۳. برنامه راهبردی وزارت صنعت، معدن و تجارت، سال ۱۳۹۵، صفحه ۳۲.

۴. برنامه راهبردی وزارت صنعت، معدن و تجارت، سال ۱۳۹۵، صفحه ۳۶.

۵. برنامه راهبردی وزارت صنعت، معدن و تجارت، سال ۱۳۹۵، صفحه ۳۶ و ۳۷.

۶. برنامه راهبردی وزارت صنعت، معدن و تجارت، سال ۱۳۹۵، صفحه ۶۹.

اهداف کلان نگاشته شده برای بخش صنعت، معدن و تجارت نیز به شرح زیر است:

- ارتقای بهره‌وری در بخش؛
 - افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی؛
 - افزایش رقابت‌پذیری صنعتی کشور؛
 - افزایش سهم ارزش افزوده بخش از تولید ناخالص داخلی به منظور صنعتی کردن کشور؛
 - افزایش سهم صادرات صنعتی کشور در صادرات صنعتی جهان؛
 - افزایش سهم و نقش بخش خصوصی در فعالیتهای بخش صنعت، معدن و تجارت؛
 - افزایش سهم تولیدات با فناوری متوسط و بالا در ارزش افزوده و صادرات صنعتی کشور؛
 - توسعه اشتغال پایدار در بخش صنعت، معدن و تجارت؛
 - ارتقای سهم بخش خصوصی واقعی در واگذاری مالکیت واحدهای صنعتی و معدنی و تجاری؛
 - افزایش کارایی نظام توزیع کالا و خدمات؛
 - افزایش سهم ارزش افزوده صنعتی کشور در ارزش افزوده جهانی؛
 - الحاق به سازمان تجارت جهانی و بهره‌برداری از ظرفیتهای آن؛
 - ارتقای شاخص‌های زیست‌محیطی در راستای دستیابی به اهداف توسعه پایدار.^۱
- همچنین فعالیتهای اصلی کشور بر اساس کدهای آیسیک دورقمی به شرح زیر می‌باشند:^۲

جدول ۸: فعالیتهای اصلی شناخته‌شده کشور در سند برنامه راهبردی وزارت صنعت، معدن و تجارت بر اساس کدهای آیسیک

شاخص	رشته فعالیتهای اصلی
سهم از ارزش افزوده	<ul style="list-style-type: none"> - صنایع تولید مواد و محصولات شیمیایی - تولید فلزات اساسی - تولید سایر محصولات کانی غیرفلزی - وسایل نقلیه زمینی، ریلی و دریایی - مواد غذایی و آشامیدنی - ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده
سهم از اشتغال	<ul style="list-style-type: none"> - صنایع مواد غذایی و آشامیدنی - تولید محصولات کانی غیرفلزی - وسایل نقلیه موتوری، تریلر و ... - صنایع تولید مواد و محصولات شیمیایی - تولید فلزات اساسی - تولید منسوجات
سهم از ارزش صادرات صنعتی	<ul style="list-style-type: none"> - صنایع تولید مواد و محصولات شیمیایی

۱. برنامه راهبردی وزارت صنعت، معدن و تجارت، سال ۱۳۹۵، صفحه ۷۳ و ۷۴.

۲. برنامه راهبردی وزارت صنعت، معدن و تجارت، سال ۱۳۹۵، صفحه ۷۶ و ۷۷.

شاخص	رشته فعالیت‌های اصلی
	<ul style="list-style-type: none"> - تولید محصولات لاستیکی و پلاستیکی - صنایع تولید فرآورده‌های نفتی - تولید فلزات اساسی - مواد غذایی و آشامیدنی - تولید محصولات کانی غیرفلزی
مزیت نسبی آشکار شده بکنواخت	<ul style="list-style-type: none"> - استخراج نفت خام و گاز طبیعی به استثنای بررسی‌های اکتشافی - استخراج کانسارهای فلزی - ساخت مواد و محصولات شیمیایی
تعداد بنگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر	<ul style="list-style-type: none"> - تولید محصولات کانی غیرفلزی - صنایع مواد غذایی و آشامیدنی - تولید محصولات فلزی فابریکی به‌جز ماشین‌آلات - صنایع تولید - مواد و محصولات شیمیایی - تولید منسوجات - تولید محصولات لاستیکی و پلاستیکی

بر اساس مجموع مطالعات انجام شده گروه‌های فعالیتی ذیل به عنوان فعالیت‌هایی با بالاترین اولویت شناخته شده‌اند:

- ۱- صنایع تولید فرآورده‌های نفتی
- ۲- مواد و محصولات شیمیایی
- ۳- محصولات کانی غیرفلزی
- ۴- وسایل نقلیه زمینی، ریلی و دریایی
- ۵- معدن و استخراج معدنی
- ۶- صنایع پیشرفته
- ۷- ماشین‌آلات و تجهیزات صنعتی و تولیدی
- ۸- ماشین‌آلات مولد و انتقال برق
- ۹- مواد غذایی و آشامیدنی
- ۱۰- فلزات اساسی
- ۱۱- نساجی و پوشاک
- ۱۲- محصولات لاستیکی و پلاستیکی^۱

۱. برنامه راهبردی وزارت صنعت، معدن و تجارت، سال ۱۳۹۵، ۸۲.

در راستای تحقق اهداف تعیین شده برای بخش صنعت، معدن و تجارت کشور، موضوعات راهبردهای مطرح شده عبارتند از:

- ۱- بهبود مستمر سهولت کسب و کار
- ۲- پشتیبانی از تولید و عرضه کالا و خدمات مبتنی بر فناوری با ارزش افزوده بالا
- ۳- بهبود و توسعه روابط تجاری بین‌المللی و تسهیل تجارت جهانی در فضای رقابتی با اولویت صادرات غیرنفتی
- ۴- توانمندسازی بخش خصوصی و رفع موانع توسعه آن
- ۵- تسهیل در ارتقای سطح فناوری، توسعه صنایع پیشرفته و خدمات مرتبط
- ۶- تکمیل زنجیره ارزش فعالیت‌های معدنی، صنایع پیشرفته و پشتیبانی از تولید کالاهای واسطه‌ای
- ۷- جلب و توسعه سرمایه‌گذاری خارجی در بخش صنعت، معدن و تجارت
- ۸- پشتیبانی از سرمایه‌گذاری در ایجاد و توسعه زیرساخت‌های بخش
- ۹- تأمین و توزیع مناسب کالاها و خدمات و تسهیل و نوین‌سازی جریان کالا و خدمات
- ۱۰- پشتیبانی و حمایت از مصرف تولیدات داخلی
- ۱۱- پشتیبانی از بهبود راندمان مصرف انرژی در فرآیندها و کالاهای تولیدی
- ۱۲- ارتقای توانمندسازی و شایستگی سرمایه‌های انسانی با تکیه بر فرهنگ اسلامی - ایرانی
- ۱۳- ارتقای فرهنگ و دانش عمومی برای پشتیبانی از توسعه صنعتی^۱

۱-۱-۷- اصول آمایش سرزمین

در اصول آمایش سرزمین هشت ضابطه و معیارهایی برای آمایش سرزمین در ایران نگاشته شده است که از این میان، اصول زیر بر بخش صنعت و معدن بیشترین اثرگذاری را دارند که در ادامه به آن‌ها اشاره می‌شود:

- افزایش کارایی و بازدهی اقتصادی
- گسترش عدالت اجتماعی و تعادل منطقه‌ای
- تسهیل و تنظیم روابط درونی و بیرونی اقتصاد کشور
- رفع محرومیت‌ها به خصوص در مناطق روستایی کشور

۱. برنامه راهبردی وزارت صنعت، معدن و تجارت، سال ۱۳۹۵، ۱۳۲

۱-۱-۸- مفروضات اساسی مصوب شورا

در شورای عالی سیاست‌گذاری و راهبری تدوین سند ملی آمایش سرزمین، مجموعه‌ای از گزاره‌ها و سیاست‌هایی به تصویب رسیده است که در ادامه به جهت‌گیری‌های اقتصادی آن اشاره می‌شود.

جدول ۹: تحلیل و بررسی سند مفروضات اساسی مصوب شورای عالی سیاست‌گذاری و راهبردی تدوین سند آمایش سرزمین

شرح
بهره‌مندی حداکثری از مزیت‌های عمده کشور از جمله: موقعیت جغرافیایی ایران، منابع غنی معدنی، منابع انرژی، منابع انسانی و میراث تاریخی، فرهنگی و گردشگری
تقسیم کار و تعیین نقش ملی و فراملی مناطق، استان‌ها، سواحل و جزایر کشور
توجه به ایجاد عادلانه امکانات و فرصت‌های برابر متناسب با ظرفیت‌ها و مزیت‌های هر منطقه و همچنین مقتضیات فرهنگی، جغرافیایی و تاریخی آن‌ها در راستای کاهش عدم تعادل‌های منطقه‌ای
توزیع جمعیت و استقرار فعالیت متناسب با منابع، توان محیطی و ظرفیت تحمل زیست‌بوم‌ها
تأکید بر تاب‌آوری زیست‌محیطی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در استقرار فعالیت و جمعیت بر پهنه سرزمین
توجه به تأمین پایداری منابع آب
فراهم کردن فضای مناسب مراکز زیست و فعالیت در مناطق مرزی و مناطق کم‌تراکم نیمه شرقی از طریق توسعه پایدار این مناطق

مرور مفروضات اساسی شورای سیاست‌گذاری و راهبری تدوین سند ملی آمایش سرزمین کشور نشان‌دهنده آن است که افزایش توازن بین مناطق مختلف کشور با تأکید بر مناطق مرزی، ساحلی و مناطق شرقی، از اهداف اساسی آمایش کشور می‌باشد. از این‌رو در بخش صنعت و معدن نیز باید به این اهداف توجه کرده و جانمایی و استقرار صنایع و برداشت از منابع معدنی به گونه‌ای اقدام به برنامه‌ریزی نمود که گام‌های اساسی در راستای تحقق این اهداف برداشته شود. به بیان دیگر، توسعه صنعتی و معدنی کشور باید با تأکید بر افزایش تعادل در تراکم جمعیتی در پهنه سرزمین با توجه به قابلیت‌های صنعتی و معدنی نواحی مختلف کشور انجام گیرد. لازم به ذکر است که باید در استقرار صنایع و روش‌های بهره‌برداری و فرآوری مواد معدنی، به مسائل زیست‌محیطی نیز توجه کرد. به طور مثال این مفروضات موجب می‌شود که محدودیت‌های جدی برای استقرار صنایع آب‌بر در استان‌های با اقلیم خشک در سند آمایش ملی در نظر گرفته شود.

۱-۱-۹- جهت‌گیری‌های ملی آمایش سرزمین

جهت‌گیری‌های ملی آمایش سرزمین که در سال ۱۳۸۳ به تصویب هیئت وزیران رسیده است، شامل ۱۵ ماده است که هر یک دارای زیربندهایی می‌باشند. با مطالعه این مواد و دسته‌بندی آن‌ها در گروه‌های مختلف فعالیت، نتایج زیر حاصل شده است.

جدول ۱۰: تحلیل و بررسی سند جهت گیری های ملی آمایش سرزمین

نام بخش	شرح	نتیجه
صنعت	- رعایت تناسب بین نیازهای استقرار فعالیت در یک قلمرو با امکانات و قابلیت های آن و رعایت مقیاس مناسب اقتصادی برای فعالیت در یک مکان با توجه به ظرفیت و کشش بازارهای داخلی و خارجی.	مواردی که در بخش صنعت جهت گیری های آمایش مورد توجه واقع شده به طور خلاصه به قرار زیر می باشند: - بهبود ساختار فضایی توسعه متوازن در سطح کشور - ایجاد خوشه سازی، تقویت و توسعه زیرساخت های صنعتی به تناسب پتانسیل های مناطق - توجه به استقرار صنایع در مسیر کریدورهای اصلی کشور - توجه به میزان مصرف آب و انرژی در تعیین نوع صنایع و محل استقرار آنها - در اولویت قرار گرفتن برداشت از میادین مشترک آب و انرژی در استقرار صنایع
	- افزایش همگرایی و تقویت هویت ملی در طراحی و اجرای طرح های ملی و منطقه ای و تخصصی شدن عملکرد اقتصادی بر اساس قابلیت های و مزیت های نسبی مناطق برای تقویت وابستگی های متقابل منطقه ای و یکپارچگی ملی و پرهیز از تنوع و گسترش همه نوع فعالیت ها در یک قلمرو جغرافیایی	
	- هماهنگ سازی، انتظام بخشی و کنترل اقدامات و فرایندهای توسعه ای بخش های مختلف اقتصادی	
	- شناسایی و ایجاد خوشه های صنعتی با توجه به مزیت های نسبی و رقابتی و تکمیل زنجیره ارزش فعالیت های مبتنی بر منابع در قلمروهای جغرافیایی	
	- توسعه صنایع دریایی و تعمیر و خدمات وسایط حمل و نقل دریایی در جوار بنادر اصلی با رعایت ملاحظات زیست محیطی	
	- ساماندهی مجتمع های صنعتی اعم از شهرک ها و نواحی صنعتی در پهنه سرزمین متناسب با مقتضیات و ظرفیت های هر یک از قلمروهای جغرافیایی	
	- توسعه و ساماندهی مجدد فعالیت های صنعتی پایه و آب بر از جمله صنایع فلزات اساسی و پالایشگاهی و پتروشیمی (به ویژه صنایع بالادستی) دارای اولویت سرمایه گذاری مبتنی بر الزامات محدودیت منابع آب، تأمین خوراک مورد نیاز و تأمین ملاحظات دفاعی، امنیتی و پدافند غیرعامل با تأکید بر استقرار آنها در سواحل خلیج فارس و به ویژه دریای عمان پس از انجام ارزیابی راهبردی زیست محیطی	
	- توسعه صنایع تولیدکننده کالاهای مورد نیاز کشورهای منطقه به ویژه محیط آسیای جنوب غربی با اولویت استقرار در استان های مرزی مرتبط	
	- استقرار صنایع فراوری اولیه منابع معدنی در جوار ذخایر معدنی، استقرار صنایع واسطه ای و سرمایه ای در مکان مناسب و استقرار صنایع مصرفی متناسب با موقعیت مکانی بازارهای نهاده و محصول.	
	- توسعه صنایع مبتنی بر فناوری های نوین و برتر در مراکز راهبری مناطق ۹ گانه بر اساس مزیت های نسبی و رقابتی	
	- اولویت برداشت از میادین مشترک نفت و گاز، از جمله: مرز جنوبی (با کشورهای کویت، امارات، عربستان سعودی و قطر به ویژه در حوزه مشترک پارس جنوبی)، مرز غربی (با کشور عراق)، مرز شمالی (با کشورهای ترکمنستان و آذربایجان)	

<p>- شکل‌گیری خوشه‌های صنعتی جهت فرآوری داده-های خام کشاورزی</p>	<p>- ایجاد و توسعه مجتمع‌های کشت و صنعت متناسب با قابلیت‌های قلمروهای مختلف کشور</p>	<p>کشاورزی</p>
<p>- بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و معافیت‌های مناطق آزاد و ویژه جهت توسعه سرمایه‌گذاری صنعتی - توجه به توسعه صنایع و رشد اقتصاد در نواحی پیرامونی کشور</p>	<p>- تحول در کارکرد مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور به قطب پردازش صادرات، جذب سرمایه و تکنولوژی، ارتقاء پیوند منطقه با اقتصاد استان، تبدیل آن‌ها به پیشران توسعه اقتصادی قلمروهای سرزمینی و پیشرو در توسعه ملی - توسعه و تجهیز باراندازهای بین‌المللی، ملی و منطقه‌ای و بنادر خشک در کشور با هدف پشتیبانی توسعه بازرگانی و امور تولیدی در نقاط دور از ساحل و ایجاد تحرک در اقتصاد نواحی پیرامونی بر اساس فهرست مورد تصویب شورای عالی آمایش سرزمین</p>	<p>بازرگانی</p>
<p>- برقراری ارتباط میان واحدهای تحقیقاتی و نیاز صنعت و معدن به تناسب پتانسیل‌های صنعتی و معدنی پهنه سرزمین - توسعه ظرفیت‌های علمی و تحقیقاتی به تناسب</p>	<p>- توسعه فعالیت‌های پارک‌ها، مراکز رشد، کریدورهای علم و فن‌آوری و مراکز تخصصی (ICT فناوری اطلاعات و ارتباطات) در سرزمین متناسب با موقعیت تخصصی عملکرد هر قلمرو - توسعه آموزش فنی حرفه‌ای و مهارت‌آموزی متناسب با عملکرد تخصصی هر قلمرو به‌ویژه در نواحی مرزی و حاشیه شهرها با هدف زمینه‌سازی برای توسعه مشاغل متناسب با مقتضیات محلی و کاهش مهاجرت‌ها - استفاده از ترکیب صنایع، کریدورهای فناوری اطلاعات، مراکز تحقیق و توسعه و نیروی انسانی دانش‌آموخته برای برپایی قلمروهای اسکان جمعیت - توزیع جغرافیایی و ساماندهی دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی و پژوهشی در سطح کشور و جذب دانشجویی آن‌ها بر اساس مقتضیات و اولویت‌های توسعه ملی، منطقه‌ای و استانی و کارویژه‌های هر منطقه - الزام به تهیه پیوست نیازمندی‌های نیروی انسانی برای طرح‌های توسعه‌ای، خدماتی و تولیدی عمده برای تعیین نیازهای آموزشی آن در منطقه</p>	<p>علم و فناوری</p>
<p>- توجه به کریدورهای مورد توجه در بخش حمل و نقل و ترانزیت جهت استقرار صنایع و شناسایی ظرفیت‌های موجود در مناطق</p>	<p>- فراهم‌سازی زمینه‌ها، امکانات و زیرساخت‌های مورد نیاز به منظور ایفای نقش مؤثر ترانزیتی کشور در منطقه به‌ویژه محیط آسیای جنوب غربی و استفاده بهینه از مزیت موقعیت منطقه‌ای کشور به عنوان مرکز مبادله (HUB) کالا، خدمات، مسافر، انرژی و اطلاعات - فراهم‌سازی زمینه‌های توسعه همه جانبه و تقویت زیرساخت‌ها و شبکه‌های زیربنایی با اولویت نواحی شرقی و جنوبی کشور به منظور ایجاد توازن و تعادل منطقه‌ای - توسعه و تجهیز محورهای اصلی ارتباطی کشور در کریدورهای حمل و نقل بین‌المللی (جاده‌ای) شمال- جنوب و شرقی- غربی کشور با تأکید بر تمرکززدایی از تهران، با اولویت مسیرهای منتهی به دروازه‌های اقتصادی آبی و زمینی کشور</p>	<p>حمل و نقل و ترانزیت</p>

	<p>- توسعه، تجهیز، تقویت و سطح‌بندی بنادر کشور در سواحل دریای خزر، خلیج فارس و دریای عمان متناسب با ارتباطات بین‌المللی با کشورهای همسایه و هدف و استفاده بهینه از مزیت‌های ساحلی کشور</p> <p>- توسعه، تجهیز و تقویت شبکه حمل و نقل هوایی کشور از طریق: تقویت نقش کشور به عنوان کریدور و ترانزیت هوایی؛ توسعه و تجهیز فرودگاه امام به عنوان هاب (HUB) ترانزیت هوایی در سطح بین‌المللی، ارتقای سطح عملکردی فرودگاه‌های شهرهای منتخب مرکزی لایه پیرامونی به منظور پشتیبانی از ایفای نقش فراملی آنها</p>	
<p>- فرصت به‌کارگیری از انرژی‌های نو در فعالیتهای صنعتی و معدنی و لزوم استفاده بهینه از منابع انرژی کمیاب پیش‌بینی شده است.</p>	<p>- تنوع‌بخشی در منابع تولید انرژی و افزایش سهم انرژی‌های تجدیدپذیر (به‌ویژه بادی و خورشیدی) در تولید و تأمین بهینه انرژی هر منطقه از کشور متناسب با ظرفیت هر منطقه</p>	<p>انرژی</p>
<p>- در بخش آب جهت‌گیری‌های آمایش سرزمین ضرورت مهار آب‌های مرزی و مدیریت کارآمد منابع آبی کشور مورد تأکید قرار گرفته است. از سوی دیگر تأکید شده است که در هنگام استقرار صنایع در پهنه سرزمین به ویژگی‌های اقلیمی و میزان دسترسی به منابع آبی توجه شود.</p>	<p>- ممنوعیت برداشت بی‌رویه و ناپایدار از منابع آب‌های زیرزمینی و سطحی کشور</p> <p>- مهار آب‌های مرزی و مدیریت کارآمد و بهینه آب‌های ورودی و خروجی کشور</p> <p>- رعایت نیازهای پایه زیست‌محیطی رودخانه‌ها، تالاب‌ها، دریاچه‌ها، بر اساس میزان تجدیدشوندگی آب و ظرفیت قابل تحمل حوضه‌های آبریز در مهار و کنترل آب‌های سطحی کشور</p> <p>- توجه به محدودیت منابع آب در جانمایی و استقرار فعالیتهای اقتصادی آب بر در قلمروهای مختلف کشور</p> <p>- افزایش تراز مثبت آب مجازی در تجارت کالا</p> <p>- کاهش نسبت حجم آب مصرفی کل کشور به حجم منابع آب تجدیدشونده متناسب با ظرفیت هر منطقه</p> <p>- حفاظت، پیشگیری و کاهش آلودگی و فرسایش خاک و تغذیه آبخوان‌ها با اجرای عملیات آبخیزداری و آبخوان‌داری در حوضه‌های آبخیز کشور</p>	<p>آب</p>
<p>- توجه به توان اکولوژیک و ظرفیت محیط‌زیست در استقرار صنایع</p>	<p>- الزام به رعایت ملاحظات زیست‌محیطی (توان اکولوژیک و ظرفیت تحمل محیط‌زیست) در استقرار فعالیتهای توسعه‌ای در پهنه سرزمین</p>	<p>محیط‌زیست</p>
<p>- افزایش کارایی اقتصادی در نیمه شرقی و جنوب شرقی کشور با تأکید بهبود وضعیت در بندر چابهار؛ بندر جاسک؛ سایر قلمروهای اولویت‌دار سواحل مکران از جمله پسابندر، کنارک، زراباد و سیریک و پسران‌های آن‌ها.</p> <p>- ارتقای توان اقتصادی با تأکید بر بهبود وضعیت شهرهای کوچک و نواحی روستایی</p> <p>- با استناد به بند «تقویت و سازماندهی سکونتگاه‌ها و عرصه‌های روستایی با هدف حفظ ارتباط پویا و سازنده بین نواحی شهری و روستایی و تقویت</p>	<p>- توزیع مناسب جمعیت و فعالیتهای اقتصادی در قلمرو سرزمین در راستای ایجاد تعادل بیشتر بین نیمه غربی و شمال غربی کشور و نیمه شرق و جنوب شرقی کشور بر مبنای کارایی اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی و استفاده از ظرفیت‌ها با تأکید بر: بندر چابهار؛ بندر جاسک؛ سایر قلمروهای اولویت‌دار سواحل مکران از جمله پسابندر، کنارک، زراباد و سیریک و پسران‌های آن‌ها. اتخاذ تدابیر و تمهیدات لازم به منظور توسعه پایدار نواحی کویری و افزایش سطح جمعیت‌پذیری در این قلمرو با تکیه بر رونق بخشی به اقتصاد و استفاده بهینه از مزیت‌های نسبی (منابع معدنی، انرژی خورشیدی و گردشگری).</p>	<p>سکونتگاه-های شهری و روستایی</p>

<p>زنجیره‌های ارزش با تأکید بر استقرار صنایع کوچک و اشتغال‌زا» و «ضوابط استقرار صنایع» می‌توان سیاست‌های استقرار صنایع کوچک و اشتغال‌زا را در نواحی کمتر برخوردار کشور به اجرا درآورد.</p> <p>- تقویت توسعه پایدار و متوازن در جزایر کشور با تأکید بر نقش‌پذیری به تناسب ظرفیت‌های محیطی</p>	<p>- ایجاد زمینه‌های لازم برای استقرار جمعیت در نواحی مستعد از طریق فراهم ساختن زیرساخت و تأسیسات مورد نیاز و افزایش سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی به‌ویژه صنعتی و خدمات عمومی.</p> <p>- ساماندهی و هدایت هدفمند جریان‌های مهاجرت در راستای استراتژی توزیع جمعیت و فعالیت در سرزمین از طریق: زمینه‌سازی به منظور تحول در اقتصاد روستاها و بازگرداندن رونق به اقتصاد روستایی (کشاورزی، دامداری، صنایع دستی و ...) در چارچوب مقتضیات و مزیت‌های محلی؛ تشویق سرمایه‌گذاری در طرح‌های اشتغال‌زا، توسعه ارائه خدمات عمومی و ارائه مشوق‌ها و تسهیلات متناسب با مقتضیات محلی در روستاها و شهرهای کوچک به منظور ماندگاری جمعیت در شهرهای کوچک و نواحی روستایی و کاهش روند مهاجرت به کلان‌شهرها و شهرهای پرتراکم</p> <p>- به جهت لحاظ رویکردهایی چون گسترش حوزه نفوذ اقتصاد کشور در منطقه و محیط آسیای جنوب غربی، تحقق سازمان فضایی مطلوب توسعه کشور، مؤلفه‌های نوین برنامه‌ریزی و تجارب جدید جهانی و تمرکززدایی از طریق انتخاب مراکز متعدد با اختیارات لازم، شبکه سکونتگاهی شهری کشور در سه لایه طبقه‌بندی می‌شود (لایه پیرامون، مرکزی و میانی)</p> <p>- تقویت و سازمان‌دهی سکونتگاه‌ها و عرصه‌های روستایی با هدف حفظ ارتباط پویا و سازنده بین نواحی شهری و روستایی و تقویت زنجیره‌های ارزش با تأکید بر استقرار صنایع کوچک و اشتغال‌زا</p> <p>- تقویت زمینه‌های اسکان جمعیت بیشتر و گسترش فعالیت‌های اقتصادی در جزایر خلیج فارس با تأکید بر تقسیم کار متناسب با ظرفیت‌ها و توان محیطی، بازاریابی تعاملات با قلمروهای خشکی مجاور و تمهید ترتیبات توسعه پایدار و متوازن در آن‌ها به‌ویژه در جزایر راهبردی</p> <p>- ممنوعیت تغییر کاربری زمین خارج از برنامه‌ها و طرح‌های مصوب و مغایر با ملاحظات زیست‌محیطی از طریق اتخاذ تدابیر، ضوابط و مقررات و سازوکارهای نظارتی مؤثر و کارآمد و بازنگری ضوابط و معیارهای تغییر کاربری اراضی متناسب با ویژگی‌های بوم‌شناختی هر قلمرو</p>	
<p>- توجه به ساختار آلاینده‌گی، آبربری، انرژی‌بری صنایع در هنگام استقرار در پهنه سرزمین</p> <p>- رعایت الزامات پدافندی در استقرار صنایع</p>	<p>- توسعه و آبادانی نواحی مرزی و جهت‌دهی سرمایه‌گذاری‌های ملی اعم از دولتی و غیردولتی به نواحی مرزی و رونق بخشی به صنعت گردشگری و بازرگانی بر اساس مزیت‌های نسبی و رقابتی با تأکید بر تقویت همگرایی‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی</p> <p>- رعایت ملاحظات امنیتی، دفاعی و پدافند غیرعامل کشور در ساخت، توسعه و توزیع زیرساخت‌ها در کشور متناسب با مؤلفه‌های جغرافیای سیاسی قلمروهای سرزمینی</p>	<p>سایر</p>

	<p>- استفاده مناسب از جغرافیای طبیعی و خصوصیات ژئومورفولوژیک قلمروهای سرزمینی در ارتقاء امنیت و پدافند غیرعامل استقرار صنایع و طرح‌های حیاتی، حساس و مهم</p> <p>- عدم استقرار صنایع پرخطر (مطابق تعاریف شورای عالی امنیت ملی) در محدوده سکونتگاه‌ها و رعایت حریم‌های ایمنی و امنیتی مورد نیاز</p>
--	---

۱-۲- بررسی و تحلیل تجارب خارجی

برنامه‌ریزی آمایش در اکثر کشورهای توسعه یافته، ابتدا در زمینه چرائی و چگونگی توزیع اتفاقی نقاط شهری و گسترش فیزیکی آنها مورد توجه قرار گرفت و سپس حیطه‌های مربوط به رشد خدمات و فعالیت‌های اقتصادی را شامل شد. به تدریج مناطقی که از نظر کشاورزی و یا صنعتی در محرومیت به سر می‌بردند از یک طرف و استثمار برخی مناطق توسط متروپل‌های شهری از سوی دیگر باعث شد تا برنامه‌ریزان مجذوب دیدگاه‌های منطقه‌ای گردند و ابعاد فضایی را در برنامه‌ریزی مورد توجه قرار دهند. در آمریکا برنامه‌ریزی آمایش با تشکیل «انجمن برنامه‌ریزی منطقه‌ای» در سال ۱۹۲۲ با هدف بررسی مسائل اجتماعی- اقتصادی منطقه نیویورک رسمیت یافت و این مؤسسه خصوصی هنوز هم به عنوان «قوی‌ترین نهاد غیردولتی» به بررسی مسائل متروپل‌های ملی و منطقه‌ای مشغول است.

آلمان نیز در این زمینه از آمریکا عقب نماند و رشد قابل توجهی را در زمینه برنامه‌ریزی آمایش در دهه ۱۹۲۰ تجربه کرد. اولین آژانس برنامه‌ریزی آمایش با استفاده از مدل SVR^۱ با هدف تهیه طرح توسعه برای منطقه رور^۲ سال ۱۹۲۰ در آلمان تأسیس شد. منطقه رور از جمله مناطقی بود که به دلیل گسترش لجام گسیخته صنعت در قرن نوزده با مشکلات عدیده زیست‌محیطی مواجه شده بود و برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران آلمانی نیز به این نتیجه رسیده بودند که تنها راه‌حل این‌گونه معضلات، برنامه‌ریزی در مقیاس منطقه‌ای است. مسئولیت تدوین برنامه‌ای جامع برای رور به آژانس برنامه‌ریزی SVR واگذار شد. امروزه نیز این آژانس برنامه‌ریزی به دلیل تجربیات ارزنده و طلایی خود به عنوان نهادی نوآور در زمینه برنامه‌ریزی آمایش شهرت یافته است. این مؤسسه برنامه‌ریزی، کنفرانس بین‌المللی در زمینه نقش برنامه‌ریزی آمایش در اقتصاد اروپا را در سال ۱۹۷۰ به مناسبت پنجاهمین سالگرد تأسیس خود برگزار کرد و هم‌اکنون نیز از جایگاه بسیار بالایی در نظام برنامه‌ریزی آلمان برخوردار است.

در بریتانیای کبیر نیز برنامه‌ریزی آمایش با تدوین طرح توسعه منطقه دانکاستر^۳ در سال ۱۹۲۲ آغاز شد و این اولین تجربه انگلستان در زمینه برنامه‌ریزی آمایش محسوب می‌شود. این برنامه توسعه آتی منطقه در زمینه

1. Support Vector Regression
2. Ruhr
3. Doncaster

رشد شهری و توسعه حمل و نقل و صنعت پیش‌بینی شده بود. برنامه‌ریزی آمایش انگلستان توجه ویژه‌ای به مسئله ایجاد اشتغال در دهه‌های ۱۹۲۰ و ۱۹۳۰ داشت. به‌طوری که «ایجاد فرصت‌های شغلی و ارتقاء استاندارد زندگی» دو هدف اصلی برنامه‌ریزی آمایش در انگلستان بود؛ حتی امروزه نیز جنبه‌های اجتماعی در برنامه‌ریزی منطقه‌ای انگلستان از اهمیت ویژه برخوردار است. به دلیل وجود تنگناهای منطقه‌ای خاص در انگلستان «قانون مناطق ویژه» در سال ۱۹۳۴ در انگلستان به تصویب رسید. این قانون دولت مرکزی را ملزم کرد که به موضوع بیکاری در مناطق محروم توجه ویژه داشته باشند و به توزیع فضایی بهینه فعالیت‌های اقتصادی تأکید کند. این قانون باعث شد تا ابعاد فضایی در فرایند برنامه‌ریزی انگلستان مورد توجه قرار گیرد تا با اجرای سیاست‌های منطقه‌ای به رفع نابرابری‌ها و عدم-تعادل‌های منطقه‌ای در زمینه فرصت‌های شغلی پایان داده شود.

غالب برنامه‌ریزی آمایش در دیگر کشورهای اروپایی همانند ایتالیا، هلند و کشورهای اسکانديناوی نیز حول «رشد یافتگی یک مادرشهر» و عدم توسعه مناطق و نواحی اقماری می‌شود. به عنوان مثال ایتالیا دارای نواحی شمال رشد یافته و نواحی جنوب عقب‌مانده بود، به‌طوری که در این کشور صندوق توسعه برای ایتالیای جنوبی در سال ۱۹۵۰ برای مدرنیزاسیون زیرساخت‌های کشاورزی و صنعتی تأسیس شد. برنامه‌های این سازمان در ایتالیا ارتباط تنگاتنگی با خصوصیت بارز فضایی این کشور دارد. همچنین برنامه‌ریزی آمایش در هلند نیز حول توسعه مناطق توسعه‌نیافته در مقابل شهرهای صنعتی و بنادر رشد یافته و پرجمعیت شکل یافته و هدف برنامه‌ریزی آمایش این کشور همانند بسیاری دیگر از کشورها کاهش اختلاف و عدم توازن در نواحی و مناطق کشور است.

در مجموع می‌توان گفت که برنامه‌ریزی آمایش در کشورهای توسعه‌یافته از اوایل قرن بیستم و به‌ویژه از دهه ۱۹۲۰ با تلاش مؤسسات خصوصی در آمریکا، آلمان، انگلستان و فرانسه آغاز و بعدها مورد پشتیبانی و حمایت دولت‌های این ملل و سایر کشورها نظیر ایتالیا، هلند، روسیه، ژاپن و غیره قرار گرفت. کارکردهای عملی برنامه‌ریزی آمایش در این کشورها بعد از جنگ جهانی دوم مورد تصدیق بسیاری از برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران بود.

در ادامه به نحوه اجرای آمایش در چند کشور منتخب پرداخته می‌شود:

بریتانیا

نظام برنامه‌ریزی که در انگلیس در سال ۱۹۴۷ بنا نهاده شد، کلیت خود را تاکنون حفظ کرده است، اگرچه تغییرات معدودی بنا بر ضروریات به این نظام وارد شد. در پی تصویب قوانین حکومت‌های محلی در سال‌های ۷۴ - ۱۹۷۲ و سازماندهی حکومت‌های محلی به صورت دوسطحی، مسئولیت تهیه طرح‌های محلی را به عهده

گرفتند. با وجود این، شوراهای بخش موظفند طرح‌های خود را به تأیید شوراهای کانتی برسانند. شوراهای کانتی نیز برای تأیید طرح‌های ساختاری خود نیازمند تأیید دپارتمان محیط‌زیست هستند.

در پی طولانی شدن مراحل تهیه طرح‌ها و در نتیجه به هنگام نبودن این طرح‌ها، در سال ۱۹۹۰-۹۱ قانون جدیدی در انگلیس به تصویب رسید که بر اساس آن تهیه طرح‌های محلی برای شوراهای بخش اجباری شد و این طرح‌ها باید از طرح‌های ساختاری بالادست تبعیت کنند. برنامه‌ریزی آمایش در انگلستان توجه ویژه‌ای به مسئله اشتغال در دهه‌های ۱۹۲۰ و ۱۹۳۰ داشت. به طوری که ایجاد فرصت‌های شغلی و ارتقا استاندارد زندگی دو هدف اصلی برنامه‌ریزی آمایش در انگلستان بود که طی آن بیکاری و مهاجرت به خارج از مناطق توسعه‌یافته کنترل شد و نرخ آن کاهش یافت و حتی امروزه نیز جنبه‌های اجتماعی در برنامه‌ریزی آمایش انگلستان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. به دلیل وجود تنگناهای خاص در انگلستان قانون مناطق ویژه در سال ۱۹۳۴ در انگلستان به تصویب رسید. این قانون دولت مرکزی را ملزم کرد که به موضوع بیکاری در مناطق محروم توجه ویژه داشته باشد و بر توزیع فضایی بهینه فعالیت‌های اقتصادی تأکید کند. این قانون باعث شد تا ابعاد فضایی در فرایند برنامه‌ریزی انگلستان مورد توجه قرار گیرد و با اجرای سیاست‌های منطقه‌ای به رفع نابرابری‌ها و عدم تعادل‌های منطقه‌ای در زمینه فرصت‌های شغلی پایان داده شود؛ بنابراین، برنامه‌ریزی آمایش را می‌توان پاسخی به مسائل منطقه‌ای معاصر از قبیل کلان‌شهرها، افول صنایع حومه شهری یا توسعه نیافتگی حومه شهرها و نابرابری‌های منطقه‌ای دانست. دو عامل «رشد جمعیت» در کلان‌شهرها و «رکودهای اقتصادی» موجب عدم توازن‌های منطقه‌ای در بریتانیا شد.

این برنامه‌ریزی‌ها طی دوره رکود اقتصادی دهه‌های ۱۹۲۰ و ۱۹۳۰ آغاز شد و تا دهه ۱۹۶۰ ادامه یافت. می‌توان گفت در میانه دهه ۱۹۷۰ با حمایت مالی اتحادیه اروپا، رویکرد سیاسی قوت می‌گیرد. البته باید گفت این امر ناشی از تفاوت‌های فرهنگی منطقه‌ای بریتانیاست که در حقیقت برنامه‌ریزی آمایش عکس‌العملی در مقابل منطقه‌گرایی و ملی‌گرایی است. کشورهای اسکاتلند، ولز و ایرلند شمالی در طی دهه‌ها تلاش کردند تا حدود اختیارات بیشتری در تصمیم‌گیری‌ها به دست آورند؛ اما باید گفت که اگرچه این بخش‌ها اخیراً اختیارات جدیدی به دست آورده‌اند، با وجود این به دلیل ساختار سنتی حاکم بر بریتانیا و نظام برنامه‌ریزی متمرکز، برنامه‌ریزی آمایش مناطق مستقل نیست و تابع وزارت محیط‌زیست انگلستان است.

بحران دهه ۱۹۷۰ انگلستان ارتباط مستقیمی با پروژه‌های سیاسی آن کشور داشت و نیاز به بازسازی سیاسی کشور را به دولتمردان گوشزد کرد. در این دهه بود که اصلاحات و تغییرات انجام شده بر قوانین، باعث بهبود روش‌های برنامه‌ریزی ناحیه‌ای و نظام اجرایی برنامه‌ریزی ناحیه‌ای شد و تمامی پیشرفت‌های برنامه‌ریزی ناحیه‌ای در انگلستان منجر شد که دولتمردان دریابند، احتیاج به شغل همسان، زمین، حمل و نقل و مسکن

برای حداقل بیست سال آینده، تنها در قالب برنامه‌ریزی‌های ناحیه‌ای میسر است و تمامی مسائل در سند معروف بیانیه سفید لندن در فوریه ۱۹۶۳ منعکس شده است (حسین‌زاده دلیر، ۱۳۸۸: ۳۱)؛ بنابراین، برخی از مهم‌ترین دلایل تکوین برنامه‌ریزی آمایش و ناحیه‌ای در انگلستان بدین شرح است: اولین و مهم‌ترین دلیل ایجاد فرصت‌های برابر اشتغال در مناطق عقب‌مانده از میانگین ملی بود. دومین دلیل، ساماندهی رشد شتابان و تجمع‌های زیاد از حد در منطقه شهری بود. دلیل سوم تلاش برای دستیابی به رشد اقتصادی بیشتر با منطقه‌ای کردن برنامه‌های ملی بود و چهارمین دلیل برای کارایی بیشتر در خدمات‌رسانی بود که برای برخی خدمات در سطح منطقه دنبال می‌شد (صرافی، ۱۳۷۷: ۴۷). دلایل دیگر آن عبارت بودند از:

۱- مصرف منابع استفاده نشده، نیروی کار، افزایش ظرفیت رشد اقتصادی در مناطق تحت فشار و همچنین در سطح کل مملکت؛

۲- کاهش تورم و دستیابی به رشد اقتصادی؛

۳- تصمیم‌گیری در مورد محل صنایع با توجه به بازار؛

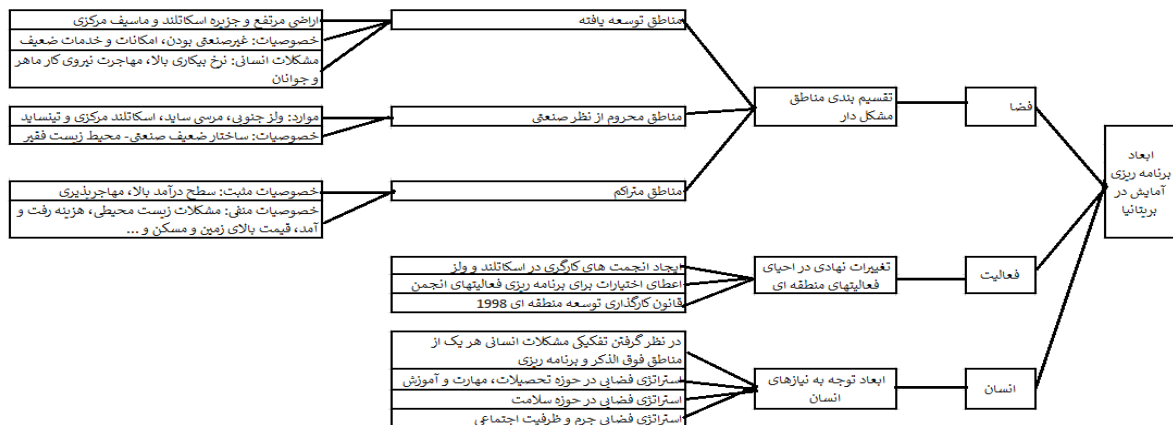
۴- افزایش سطح زندگی، کاهش فاصله بین مناطق کشور از لحاظ بیکاری؛

۵- ایجاد موقعیت‌های اقتصادی- اجتماعی یکسان بین مناطق کم رشد و رشد یافته؛

۶- ایجاد یک محیط جذاب که بتوان طی آن رشد اقتصادی را در تمام مناطق کشور همزمان و یک اندازه تقسیم کرد؛

۷- اجتناب از هزینه‌های سنگین اجتماعی.

ابعاد توجه به نیازهای انسان در برنامه‌ریزی آمایش و منطقه‌ای بریتانیا در الگوهای برنامه‌ریزی آمایش و آمایش سرزمین توجه به سه بعد فضا، فعالیت و انسان‌محور برنامه‌ریزی است. از این‌رو با توجه به تاریخچه برنامه‌ریزی در بریتانیا می‌توان این ابعاد را این‌گونه نشان داد:

نمودار ۱: الگوی برنامه ریزی آمایش بریتانیا

فرانسه

فرانسه از جمله کشورهای پیشرفته صنعتی است که از سال ۱۹۴۶ به بعد به طور مستمر اقدام به تهیه برنامه‌های میان‌مدت (۴-۵ ساله) کرده است. در این کشور تاکنون ۱۱ برنامه ملی توسط کمیساریای برنامه تهیه و ۱۰ برنامه به مورد اجرا گذاشته شده است. علاوه بر برنامه‌های میان‌مدت در فرانسه انواع برنامه‌های دیگر از جمله آینده‌نگر، آمایش سرزمین و برنامه‌ریزی منطقه‌ای و محلی رایج است. در دهه‌های شصت و هفتاد در فرانسه نیز نظام برنامه‌ریزی ناحیه‌ای روند تکاملی خود را پیمود، شاید علت تأخیر در این امر در متمرکز بودن نوع حکومت آن کشور بود (حسین‌زاده دلیر، ۱۳۸۸: ۳۳). اما به علت سنت تمرکزگرایی سیاسی، پاریس رشد سریعی داشت؛ در حالی که بقیه کشور در جا زده و حتی دارای رشد منفی بود. تا پایان جنگ جهانی دوم ضرورت سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی ناحیه‌ای آشکار نشد، اما انتشار کتاب پاریس، بیابان فرانسه^۱ در سال ۱۹۴۷ توسط ژان فرانسوا گراویه^۲ این مسئله را گوشزد کرد که رشد پاریس به قیمت عدم رشد نواحی دیگر تمام شده است (صرافی، ۱۳۷۷: ۵۳). از اواسط دهه ۱۹۵۰ برنامه‌ریزی ناحیه‌ای در کشور فرانسه به تدریج شروع شد و از شروع سال‌های دهه ۱۹۶۰ این روش توسعه یافت و جای خود را در برنامه‌ریزی کشور باز کرد (آسایش، ۱۳۸۸: ۹۳).

این کشور به بیست و یک منطقه جهت برنامه‌ریزی اقتصادی تقسیم شد و در هر منطقه یک سازمان برنامه‌ریزی در ارتباط با مرکز ایجاد گردید (معصومی اشکوری، ۱۳۷۶: ۳۱۹). می‌توان گفت سازمان برنامه‌ریزی در این کشور شکل متمرکز داشت (آسایش، ۱۳۸۸: ۹۳). کارگزاران، برنامه‌ریزی ناحیه‌ای در فرانسه را در دو سطح اجرا می‌کنند:

1. Paris et le désert français
2. Jean-François Gravier

- سطح ملی

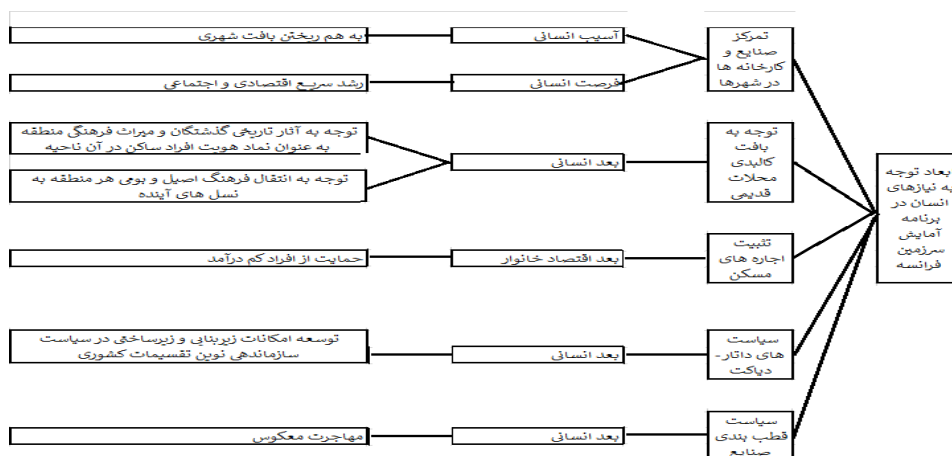
- سطح ناحیه‌ای

به علت رشد سریع اقتصادی- اجتماعی در پاریس، برنامه‌ریزی ناحیه‌ای بیشتر تأکید بر روی عدم تمرکز زندگی اقتصادی در مرکز و پخش آن در مناطق مختلف کشور از طریق ایجاد و توسعه موقعیت‌های فراوان اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در سایر مناطق کشور دارد (معصومی اشکوری، ۱۳۷۶: ۳۱۹)؛ بنابراین، از دلایل اساسی دیگر روی آوردن به برنامه‌ریزی ناحیه‌ای و منطقه‌ای در فرانسه می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱- چاره‌جویی ساختار «مرکز- حاشیه» و تأمین تعادل‌های ملی در برابر تمرکز روزافزون پاریس بوده است؛

۲- برنامه‌ریزی آمایش جهت تحقق هدف‌ها و برنامه‌های توسعه ملی؛

۳- برنامه‌ریزی آمایش جهت مدیریت و ساماندهی منطقه شهری (صرافی، ۱۳۷۷: ۵۶-۵۷).

نمودار ۲: الگوی برنامه‌ریزی آمایش فرانسه

آلمان

در کشور آلمان نیز همانند فرانسه توسعه در چند شهر بزرگ متمرکز بود و این شهرها بزرگ‌ترین مراکز جمعیتی را شکل داده بودند (معصومی اشکوری، ۱۳۷۶: ۳۲۰). از جمله مناطق مسئله‌دار این کشور منطقه رار در شمال آلمان بود. بدین منظور مؤسسه SVR در سال ۱۹۲۰ تأسیس شد که در نوع خود اولین مؤسسه برنامه‌ریزی آمایش در دنیا بود. این مؤسسه علاوه بر اینکه در تلاش برای ایجاد تعادل ناحیه‌ای سیاست‌گذاری منطقه‌ای در کمک به سه گونه فضاهای ذیل بوده که در دهه ۱۹۷۰ به رسمیت شناخته شده‌اند:

۱- نواحی توسعه

۲- مراکز توسعه

۳- نواحی مرزی با آلمان شرقی سابق (صرافی، ۱۳۷۷: ۵۹).

عملاً برنامه‌ریزی‌ها حول این سه محور مسئله‌دار متمرکز بود. بدین ترتیب برنامه‌ریزی ناحیه‌ای در آلمان با فرا رویش برنامه‌ریزی شهری شد. خصوصیات عمده نظام برنامه‌ریزی و مدیریت شهری در آلمان چنین است که طرح‌های توسعه محلی در پایین‌ترین سطح جنبه رسمی قانونی هم برای حکومت‌های محلی و هم دیگر نهادها و مردم دارد. طرح‌های توسعه محلی، مشارکت شهروندان و سازمان‌های غیردولتی را در قالب یکی از هفت مرحله فرایند تهیه و بررسی طرح‌ها به صورت الزامی مطرح شده است. از نکات مثبت برنامه‌ریزی شهری در آلمان، یاری رساندن دولت‌های ایالتی به حکومت‌های محلی در برنامه‌ریزی شهری از لحاظ تدارکات و مالی است.

ایالات متحده آمریکا

ایالات متحده آمریکا، به سبب وسعت بسیار و تأثیر عواملی نظیر عرض جغرافیایی، پستی، بلندی‌ها و دوری و نزدیکی به دریا دارای آب و هوای گوناگونی است و به شش منطقه مشخص تقسیم شده است:

الف- سواحل خلیج مکزیک؛ به علت نزدیکی به خط استوا و تأثیر جریان آب گرم «گلف استریم» دارای آب و هوای گرم و باران فراوان است.

ب- سواحل اقیانوس اطلس؛ دارای آب و هوای اقیانوسی و هنگام زمستان، در شمال به سبب جریان آب سرد «لابرادور» کاملاً سرد است.

ج- سواحل دریاچه‌ها (در شمال آمریکا) دارای آب و هوای معتدل است.

د- منطقه جلگه مرکزی؛ دارای آب و هوای برّی است.

ه- منطقه فلات‌ها و شوره‌زارها؛ به سبب محصور بودن در میان کوه‌ها، کاملاً خشک و برّی است.

و- سواحل اقیانوس آرام؛ دارای آب و هوای مرطوب و ملایم است.

یکی از عوامل مؤثر برتری کشاورزی و صنعتی ایالات متحده آمریکا، موقعیت طبیعی و جغرافیایی آن کشور است. طبیعت، تاکنون در رشد اقتصادی کشور نقش چشمگیری داشته است. از نظر کشاورزی، جلگه‌های پر آب و هموار غرب میانه و جنوب، با رودخانه‌های عظیم می‌سی‌سی‌پی و میسوری و صدها شاخه فرعی آن، ایالات متحده آمریکا را به انبار غله جهان مبدل ساخته است. همچنین خاک کشاورزی ایالت‌های جنوبی از عمق مناسبی برخوردار و موجب تمرکز کشاورزی در این بخش از کشور شده است؛ ایالات متحده از میزان بارندگی کافی برخوردار است. وسعت بسیار کشور، موجب شده است تا محصولات چهار فصل با بازدهی بالا

تولید شود. دشت‌های صاف و هموار با هزاران هکتار مساحت، شرایط مساعدی را برای کشاورزی گسترده فراهم ساخته و باعث افزایش تولید و کاهش هزینه‌ها شده است. چنین شرایطی، در دشت‌های بی‌کران غرب میانه نیز به چشم می‌خورد.

چنین ویژگی‌های مناسب طبیعی، صنعت و اقتصاد ایالات متحده آمریکا را شکوفا نموده است. سرزمین‌های وسیع، منابع غنی زیرزمینی و رودخانه‌های پرآب، سبب شده است تا در اوایل قرن نوزدهم در شرق کشور و ساحل اقیانوس اطلس، تمرکز صنعتی به وجود آید. همین امر یعنی موقعیت سرزمینی هموار و امکان برقراری ارتباط میان شهرها و روستاها موجب رشد سریع صنعت شده است.

ایالات متحده با در اختیار داشتن بخش وسیعی از ساحل اقیانوس اطلس (حد فاصل مناطق یخزده کانادا تا خلیج مکزیک) از موقعیت طبیعی فوق‌العاده‌ای برخوردار است و توانسته در طول سده‌های هیجدهم تا بیستم، سکوی صادراتی محصولات اروپا و نیمکره غربی شود. بر پایه همین مزیت چشمگیر ژئواکونومیک ده‌ها بندر بزرگ و کوچک مانند نیویورک، بوستون و چارلستون در طول ساحل اقیانوس اطلس ساخته شده است که هم‌اکنون از قطب‌های بزرگ تجارت (به‌ویژه تجارت دریایی) در جهان به شمار می‌آیند. چنین وضعیتی، در غرب و سواحل اقیانوس آرام نیز به وجود آمد و سه بندر سیاتل، لس‌آنجلس و سان‌فرانسیسکو را به عمده‌ترین بنادر تجاری سراسر سواحل اقیانوس آرام تبدیل کرد.

۱-۳- بررسی و تحلیل تجارب داخلی

سابقه طرح مقوله آمایش سرزمین در ایران به سال‌های پیش از انقلاب بازمی‌گردد. اولین حساسیت‌ها به مقوله آمایش سرزمین در دهه ۱۳۲۰ شمسی در ایران شکل گرفت و این دغدغه‌ها در سال ۱۳۴۵ با فعالیت‌های تحقیقاتی صورت گرفته در مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران تبلور پیدا کرد. در آن زمان اگرچه مفهوم آمایش سرزمین معمول نشده بود، سیاست‌های تمرکززدایی و ایجاد تعادل و توازن در فعالیت‌های اقتصادی در سراسر کشور در تحت عنوان سیاست عمران کشور مورد توجه مسئولان دولتی قرار گرفت. برخی از اقدامات عملی که در راستای اهداف آمایش سرزمین مطرح شد به قرار زیر است:

- تهیه و تدوین قانون ممنوعیت احداث صنایع در تهران و حومه تا شعاع ۱۲۰ کیلومتری در سال ۱۳۴۶؛
- پیش‌بینی ایجاد قطب‌های صنعتی در بسیاری از مراکز شهری کشور در برنامه عمرانی چهارم (۵۱-۱۳۴۷)؛
- جلوگیری از ایجاد مراکز خدمات آموزش عالی در تهران.

مهم‌ترین نکات گزارش مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران به قرار زیر هستند:

- جلوگیری از توسعه صنایع در فاصله ۱۲۰ کیلومتری تهران؛

- توجه به توسعه صنعتی در شهرستان‌ها به‌ویژه شهرستان‌های اهواز، تبریز، اصفهان، کرمان، اراک و ...؛
- اعمال معافیت‌های مالیاتی، تأمین وام‌های صنعتی، تأمین تجهیزات و تسهیلات عمومی؛
- تقویت شهرستان‌ها با اعطای خودمختاری وسیع اقتصادی به آن‌ها؛
- ایجاد دفاتر برنامه‌ریزی منطقه‌ای در استانداری.

سیاست عمران کشور به دنبال انتخاب بهترین محل برای ایجاد یک فعالیت بود که سرعت توسعه را به حداکثر برساند و موانع ناشی از شکل توزیع فعلی صنایع را از میان بردارد. ایجاد قطب‌های توسعه، تکثیر و گسترش نفوذ آن‌ها در نقاط مختلف کشور، بهترین راهکار توسعه محسوب می‌شود. در ادامه پیشینه داخلی طرح‌های آمایشی کشور به طور خلاصه بیان می‌گردد.

سند آمایش ستیران

فکر آمایش سرزمین در ایران در اواخر سال ۱۳۴۵ در مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، طی گزارشی با عنوان مسئله افزایش جمعیت تهران و نگاهی به پیرامون سیاست عمران کشوری مطرح شد. در این طرح هدف اصلی آمایش سرزمین، جلوگیری از افزایش جمعیت تهران و تسریع توسعه اقتصادی سراسر کشور با ایجاد فعالیت‌های جدید در مناطق مختلف عنوان شده بود. از هدف‌های کلی این برنامه می‌توان به ارتقا سطح دانش و فرهنگ، بهداشت و رفاه جامعه، توزیع عادلانه درآمد، حفظ و استمرار رشد اقتصادی، تأمین اشتغال مولد، ایجاد تعادل بیشتر بین مناطق مختلف کشور از نظر برخورداری از امکانات اقتصادی، حفاظت، احیا و بهبود محیط‌زیست، افزایش سهم ایران در تجارت بین‌المللی اشاره کرد. رشد شتابان اقتصاد کشور که از دهه ۱۳۴۰ آغاز شده بود با شروع برنامه پنجم عمرانی پیش از انقلاب سرعت بیشتری یافت و با تأکید بر رشد شتابان بخشی و قطب‌های رشد صنعتی، دو چالش اساسی فراروی برنامه‌ریزان قرار گرفت. نخست آن که در نظام برنامه‌ریزی به توزیع عادلانه ثروت در کشور توجه جدی نشده بود. از سوی دیگر، به دلیل عدم برخورداری برنامه‌ها از جامعیت و فراگیری لازم، اقشار زیادی از مردم در پهنه سرزمین از گردونه رشد و توسعه بی‌بهره مانده بودند. این پدیده به شکل‌گیری تفاوت‌های فاحش درآمدی بین مناطق مختلف کشور به‌خصوص مناطق روستایی با شهرها انجامید. همه این عوامل به رشد شتابان مهاجرت جمعیت به مناطق شهری و به شهرهای بزرگ صنعتی منجر شد.

بدین ترتیب در نظام برنامه‌ریزی کشور در دهه ۱۳۵۰ تحول اساسی شکل گرفت که به اجرای طرح آمایش سرزمین انجامید. بدین ترتیب پس از تأسیس دفتر آمایش سرزمین در سازمان برنامه و بودجه در سال ۱۳۵۳، قرارداد طرح آمایش سرزمین با مهندسان مشاور ستیران بسته شد و نتیجه مطالعات مرحله نخست در سال

۱۳۵۵ منتشر گردید. مجموعه راهکارهایی که این مهندسين مشاور برای آمایش صنعتی و معدنی کشور ارائه کرده بودند، به طور خلاصه در ادامه آمده است:

در این طرح بیان شده است که ادامه وضع موجود، یعنی تمرکز رشد صنعتی در مناطق مرکزی کشور و استان تهران، به تمرکز فزاینده جمعیت در این نواحی و خالی از جمعیت شدن نواحی حاشیه‌ای کشور می‌انجامد. بدین ترتیب مناطق دارای جمعیت متراکم با دشواری‌های فزاینده مربوط به فضا و تنزل محیط‌زیست روبه‌رو می‌شوند، حال آن‌که مناطق حاشیه‌ای گسترش یافته و به گونه جبران‌ناپذیری خالی از جمعیت می‌شوند. این طرح بر آن است که حداکثر امکانات خود را برای تنظیم حرکت‌های مهاجرتی در پیش گیرد، اما به دنبال راه‌کارهای ایجابی نیست. در تحلیل ساختار اجتماعی و اقتصادی کشور بیان شده است که در حال حاضر گرایش دستیابی به رشد سریع اقتصادی منجر به توسعه بخش نوین سرمایه‌داری به صورت افراطی شده است و این سبک توسعه به در هم آمیختن و انهدام تدریجی بخش سنتی اقتصاد خواهد شد. نابرابری درآمدهای واقعی به سبب اهمیت سود حاصل از سرمایه‌ها و به سبب اهمیت کم‌اشتغالی در محیط روستایی و محیط شهری تشدید می‌شود. رشد اقتصادی کلی در واقع از راه رفتار لیبرال در قبال بخش خصوصی تشویق می‌شود اما به تمرکز فعالیت‌ها در چند منطقه متراکم و ثروتمند منجر شده و به تنگنای سایر مناطق می‌انجامد. این طرح پیشنهاد می‌کند که دولت اقدام به مهار نابرابری‌ها در حد سازگار نماید بدون آن‌که رشد اقتصادی به خطر بیفتد. هدف از این اقدام دستیابی به بهترین توزیع توان تولید و استعدادهای نوآوری در سراسر کشور و تضمین ادغام بخش نوین و بخش سنتی است. با این حال، سرعت رشد به پیدایش فاصله‌های مهمی میان درآمدهای دو بخش و میان شهری و محیط روستایی می‌انجامد. این فاصله‌ها باید از راه ایجاد بهبود در تجهیزات جمعی و از راه توزیع بهتر عناصر غیرپولی سازنده سطح زندگی جبران شوند. این طرح به دنبال کاهش واقعی و کوتاه‌مدت نابرابری‌های اجتماعی اقتصادی میان مناطق و میان شهرهای و محیط روستایی بوده است.

اصلی‌ترین مشکلات شناسایی شده آمایش سرزمین در طی سال‌های دهه ۵۰ به طور خلاصه به قرار زیر بوده است:

- تمرکز سرمایه در بخش نوین و حاشیه‌ای شدن بخش سنتی اقتصاد ایران
- بلااستفاده ماندن گسترده و وسیعی از سرزمین همراه با بهره‌برداری افراطی از مناطق دیگر
- مسائل مهار نشده روستاییان که به فقر نسبی بسیار گسترده در مناطق حاشیه‌ای منجر شده بود.
- رشد انفجاری شهرها همراه با تمرکز نوآوری و پویایی در شمار معدودی از شهرها
- ناتوانی در مهار رشد تهران و تحمیل هزینه‌های فزاینده استان مرکزی شامل تهران بر نقاط دیگر کشور

- تشدید نابرابری‌ها در سطح زندگی و شیوه معیشت میان استان‌ها و بین شهرهای گوناگون. معضلات شناسایی شده در شهرهای بزرگ کشور که در این طرح بدان پرداخته شده به قرار زیر هستند:
- اصفهان قطب بزرگ منطقه‌ای پس از تهران است که تنوع‌یافته‌ترین شهر ایران به شمار می‌رود. تراکم مجتمع‌های بزرگ صنعتی در این شهر اصفهان را به مرکز مهم صنایع سنگین (ذئب آهن) تبدیل کرده است، اما توسعه آنها معقول به نظر نمی‌رسد. این مجتمع‌های بزرگ صنعتی سبب توسعه گسترده‌تری شده است که هم‌اکنون از لحاظ سازمانی در مقیاس منطقه شهری مشکلات عمده‌ای را پدید آورده است. منابع طبیعی موجود محدودند و نحوه استفاده از آنها از لحاظ کشاورزی (آب و زمین) یا صنعتی و شهری، مورد بررسی و داوری قرار گیرد. از سوی دیگر، حوزه نفوذ اصفهان نسبتاً محدود است و امکانات آن اکنون به هیچ وجه ظرفیت پذیرش بیش از دو میلیون نفر جمعیت را ندارد.
- تبریز پایتخت آذربایجان و به عنوان یک کانون فرهنگی از وجوه اختصاص بارزی برخوردار است. با همه کوشش‌هایی که برای صنعتی کردن این شهر انجام شده از جمله استقرار صنایع تبدیلی، ماشین‌سازی، موتورسازی، تراکتورسازی، شهر تبریز هنوز نتوانسته است از نتایج مرتبط با این شرایط بهره‌برد و رشد صنعتی تبریز نرخی پایین‌تر از میانگین نرخ رشد صنایع در کل کشور دارد. از سوی دیگر، نقش این شهر به عنوان مرکز خدماتی در حال تثبیت است. از طرفی برای جلوگیری از خطر قطبی شدن بیش از حد تبریز، باید شهرستان ارومیه به عنوان وزنه متعادل‌کننده در برابر تبریز در شبکه شهری این منطقه نقش ایفا نماید.
- مشهد به عنوان پایتخت خراسان، منطقه‌ای وسیع از دشت‌های کشاورزی شمال و واحه‌های بیابانی غرب و جنوب غرب کشور را در حوزه نفوذ خود دارد. مشهد تا این زمان (دهه ۱۳۵۰) نتوانسته است نقش صنعتی ایفا نماید، اما به سبب حوزه نفوذ پرجمعیت خود می‌تواند نقش خدماتی خوبی در منطقه ایفا کند. همچنین در این طرح اجرای برنامه صنعتی شدن کوتاه‌مدت، با ایجاد نواحی صنعتی و چندین واحد صنعتی مهم و عمده که جذب‌کننده نیروی انسانی باشند، پیشنهاد شده است.
- شیراز یکی از شهرهای برجسته ایران است که بر حوزه مهاجرتی مهمی شامل تمامی استان فارس و بخشی از کرانه‌های خلیج فارس (بندر بوشهر) حکم‌فرمایی می‌کند. پوشش جمعیتی این منطقه متمرکز بر شهرهای کوچک و واحه‌ای است. سیاست داوطلبانه صنعتی کردن که از چند سال قبل در مورد این شهر اعمال شده، در پی آن است که نقش صنعتی در زمینه صنایع پتروشیمی، تسلیحات و الکترونیک برای این شهر ایجاد کند. بهبود ارتباط با خلیج فارس، به‌خصوص از راه بندر بوشهر در کوتاه‌مدت و بندرعباس در

میان مدت، تقویت فعالیت‌های پژوهشی در ارتباط با توسعه صنایع مادر و فعالیت دانشگاهی از اصول توسعه شیراز که بر بخش صنعت و معدن اثر دارند، به شمار می‌رود.

— اهواز در کانون منطقه‌ای بسیار غنی به لحاظ کشاورزی و نفتی قرار گرفته است و نقش آن به عنوان پیوندگاه ارتباطی با مرکز صنعتی، تجاری و مرکز خدماتی در مقیاس منطقه به سرعت در حال تثبیت است.

— کرمانشاه پایتخت قدیمی ایالت کردستان است و مرکز منطقه‌ای پرجمعیت و غنی به لحاظ منابع کشاورزی و معدنی در حال توسعه است. ساخت ناحیه صنعتی جدید، می‌تواند پایه‌های صنعتی این شهر را تقویت کند.

— بندرعباس به عنوان دروازه مهم راه‌های ورودی به داخل کشور و مرکز صنعتی مهم منطقه سواحل جنوب است. این‌طور به نظر می‌رسد که طرح‌های در دست اجرا یا طرح‌های پیش‌بینی شده برای این منطقه هیچ‌گونه ارتباط منطقی با استفاده معقول از فضای این منطقه نیست، هیچ‌گونه هماهنگی میان تجهیزات شهری و مسکن در این شهر وجود ندارد و این امر به رشد پدیده حاشیه‌نشینی انجامیده است. تکمیل صنایع پایه که در طرح‌های صنایع تبدیلی صادراتی این شهر در نظر گرفته شده است و اجرای سریع آمایش صنعتی نواحی.

— کرمان به عنوان مرکز اداری، بازرگانی و پایتخت منطقه‌ای وسیع با تراکم جمعیتی اندک است. بهره‌برداری از منابع معدنی پیرامون منطقه (زغال زرنند، مس سرچشمه، آهن گل‌گهر) نقش مرکز خدماتی و صنایع تبدیلی مواد معدنی را در این شهر تقویت کرده است. همچنین فرصت توسعه صنایع تبدیلی پایین‌دست صنایع معدنی در این شهر وجود دارد. کرمان به عنوان پایتخت منطقه معدنی بوده که امکان توسعه صنایع تبدیلی مواد معدنی (صنایع مس، ساخت ابزارهای برقی و ...)، فعالیت همبسته و خدمات لازم برای مراکز معدنی مانند ادارات مرکزی شرکت‌های معدنی، تجهیزات بانکی و ارتباطی، مراکز تربیت حرفه‌ای و فنی در آن وجود دارد.

— زاهدان که در قلب منطقه‌ای بیابانی قرار گرفته نامساعدترین منطقه ایران را زیر نفوذ خود دارد. با وجود این جمعیت ساکن نسبتاً بالا، طرح‌های کشاورزی منطقه زابل، آمایش استراتژیک ایرانشهر و چابهار، عزم راسخی برای خارج کردن این منطقه از انزوا به شمار می‌رود. همچنین توسعه صنایع کوچک، متوسط و صنایع نساجی در این ناحیه پیشنهاد شده است.

— ارومیه مرکز استانی است که به سبب نقش جمعیتی آن، حدوداً ده سالی است که به عنوان استانی مستقل نقش گرفته است. در این طرح پیش‌بینی شده است که برنامه صنعتی کردن این شهر باید بر اساس نقش

خاص این شهر در صنایع کشاورزی و انتقال برخی از صنایع بازارهای ملی یا منطقه‌ای همچون صنایع مکانیکی و ... به این منطقه انجام شود. همچنین این شهر در صورت امکان باید به عنوان جایگاه تأسیسات صنعتی یا خدماتی عمومی و خصوصی مورد توجه قرار گیرد.

— رشت مرکز جغرافیایی دشت غربی کرانه‌های خزر است که به عنوان مرکز استان گیلان نقش خدماتی و صنعتی را در منطقه ایفا می‌نماید. این در حالی است که این شهر از لحاظ جغرافیایی محدود بوده اما از نظر منابع و جمعیت غنی است. در نواحی شرقی کرانه‌های خزر نیز شهرهای آمل، بابل، ساری و قائم‌شهر، دشت‌های پر بار مازندران قرار دارند. در طرح ستیران خواسته شده که زمین‌های ساحلی کشور عمیقاً آمایش یابند و نوار ساحلی کشور فقط به فعالیت‌ها و تجهیزات عمومی اختصاص یابد تا بهره‌برداری از این مأخذ کمیاب به بهترین وجه انجام شود. صنعتی شدن منطقه یا دست‌کم، استقرار صنایع مزاحم که با دیگر فعالیت‌ها چندگان سازگار نیستند، بر محور دو قطب شرقی و غربی انجام شوند. از سوی دیگر فعالیت‌های خدماتی در این ناحیه می‌توانند پراکنده‌تر باشند. همچنین استقلال خدماتی رشت از غرب و آمل، بابل، ساری و قائم‌شهر از شرق به نحوی تقویت شود که خطر سلطه تهران از مناطق شمال کشور رفع شود.

— شهرهای متوسط صنعتی در مجوزهای ممتاز توسعه^۱

با توجه به گزینه‌ها و محدودیت‌ها، توجه به عناصر زیر در سیاست فضایی توسعه صنعتی طرح ستیران پیشنهاد شده است:

— تحدید رشد صنعتی ناحیه شهری تهران؛

— ایجاد تسهیلات و مساعدت در صنعتی کردن نواحی واقع در آن دسته از محورهای مقدم توسعه که از شبکه‌های ارتباطی و تجهیزات گوناگون برخوردارند و چند شهر مهم را به یکدیگر پیوند می‌دهند (با اولویت محور خوزستان - آذربایجان)؛

— سازمان دادن به توسعه صنعتی بزرگ‌ترین نواحی شهری در چند شهر ماهواره‌ای (اقماری) که در نزدیکی شهر مورد نظر قرار گرفته‌اند؛

۱. ۱۹۲ مطالعه استراتژی درازمدت آمایش سرزمین، جلد ۳.

- تأکید کردن بر توسعه فعالیت‌های صنعتی و معدنی در طول محورها و نواحی محروم‌تر از راه اعمال سیاست استعداددهای منطقه‌ای (صنایع سنگین در خوزستان و بنادر خلیج فارس، صنایع مکانیک در شهرستان‌های غرب، منابع برقی در خراسان و ...)
 - پیشرفت صنایع دستی و صنایع کوچک در نواحی روستایی؛
 - بخش معدن به عنوان تکیه‌گاهی برای توسعه شهرهای جدا افتاده، به‌ویژه در شرق و جنوب شرق کشور (صنایع مشتق معدنی باید در مناطق معدنی استقرار یابند مانند صنعت تبدیل مس در کرمان و ...)
 - ایجاد شهرک‌های صنعتی در حدود ۱۰۰ هکتار به جای مناطق خیلی وسیع صنعتی؛
 - در نظر گرفتن پاداش و تخفیف‌های لازم و متناسب برای کمک و تشویق و ایجاد عدم تراکم در تهران؛
 - تقویت نقش برخی از دستگاه‌های دولتی یا خصوصی در سطح منطقه‌ای.
- همچنین در سایر بخش‌های این طرح اشاره‌هایی به پتانسیل‌های استان‌ها شده است که در ادامه به طور خلاصه بیان می‌گردند:
- متنوع‌سازی فعالیت‌ها در جامعه روستایی؛
 - پخش بهتر رشد اقتصادی، توزیع درآمدها، کیفیت و سطح خدمات و توان نوسازی و توسعه در سراسر کشور؛
 - کنترل حرکات مهاجرتی و حفظ سطحی از اشتغال در مجموعه سرزمین از راه ایجاد یک نظام شهری همساز؛
 - مهار و آمایش شهر تهران و عدم تشویق در مورد توسعه فعالیت‌های صنعتی؛
 - ایجاد و تقویت ۱۲ شهر مهم علاوه بر تهران که بالنسبه متراکم بوده و به توزیع و پوشش متعادل جمعیت در کشور بینجامد (لیست شهرها: تبریز، اصفهان، شیراز، مشهد، اهواز، کرمانشاه، کرمان، بندرعباس، زاهدان، ارومیه، رشت و مجموعه شهری آمل، بابل، ساری و قائم‌شهر)؛
 - تحکیم گرایش تخصصی شدن شهرهای تبریز (صنایع مکانیکی)، اهواز و بندرعباس (ذوب‌آهن و فلزسازی پایه) و شیراز (صنایع الکترونیک)؛
 - تضعیف وزنه‌های صنایع سنگین در اصفهان و تنوع‌سازی فعالیت‌های صنعتی در این مجموعه شهری؛

- توسعه صنعتی شهرهای کرمانشاه و ارومیه (تولید کالاهای تجهیزاتی یا صنعتی مرتبط با ترابری)، مشهد (صنایع برقی)، کرمان (صنایع مس)؛
- استقرار یا توسعه مراکز خدمات در شهرهای اهواز، بندرعباس، کرمانشاه، تبریز، کرمان (توسعه هتلداری و بازرگانی و مراکز گذران ساعات تعطیل)، کرمانشاه، مشهد، شیراز (استقرار بانک‌های توسعه منطقه‌ای)، شیراز، مشهد، اهواز (ایجاد پژوهشی) بندرعباس (ایجاد دانشگاه) و ...؛
- ملزم کردن صاحبان صنایع به استفاده از تکنولوژی‌هایی که آلوده‌ساز نباشند؛
- خارج کردن ارومیه از وابستگی؛
- ایجاد تسهیلاتی برای شیراز تا بتواند نقش مادر شهر جنوب کشور را ایفا کند؛
- ایجاد تنوع در فعالیت‌ها در پیرامون و در امتداد فعالیت کشاورزی و از راه ایجاد عدم تمرکز بخش خصوصی و تکیه بر توسعه جهانگردی؛
- کمک به مناطق حاشیه‌ای.

دوره اول پس از انقلاب، دهه ۱۳۶۰

در دوران انقلاب مطالعات طرح پایه آمایش سرزمین در نیمه نخست دهه ۱۳۶۰-۷۰ به وسیله دفتر برنامه‌ریزی منطقه‌ای سازمان برنامه و بودجه انجام شد. بر اساس موارد مندرج در مصوبه شورای اقتصاد، سازمان برنامه و بودجه، مرحله دوم مطالعات آمایش سرزمین در سال ۱۳۶۵ شروع و نتایج خود را در سال ۱۳۶۸ در ۲۴ جلد با عنوان چارچوب نظری توسعه استان‌های کشور، همراه با یک جلد گزارش سنتز ملی منتشر کرد. اساس استراتژی‌های مطرح شده در این سلسله گزارش‌ها که به آمایش ساختار صنعتی و معدنی کشور می‌پردازد عبارتند از:

- گسترش فضاهای زیست و فعالیت در مناطقی که قابلیت و ضرورت‌های توسعه آن‌ها نظیر محور شرق کشور از طریق کانون‌های توسعه و محور بجنورد- مشهد مورد تشخیص قرار گرفته است.
- آمایش درونی مناطقی نظیر تهران و اصفهان که رشد بی‌رویه آن‌ها به لحاظ گرایش به تمرکز و تراکم نامطلوب خواهد بود.
- ایجاد ظرفیت‌های تولیدی و خدماتی زیربنایی مطابق ضرورت‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و نظامی در نواحی خاص نظیر جنوب شرقی کشور، جزایر خلیج فارس و خراسان جنوبی.

- برنامه کانون‌های توسعه در نواحی محروم و دورافتاده و ایجاد ظرفیت‌های تولیدی و زیربنایی به منظور باروری قابلیت‌ها و جلوگیری از حاشیه‌ای شدن و تخلیه این مناطق نظیر جنوب شرقی کشور، خراسان جنوبی و سواحل جنوبی کشور^۱ در جهت برقراری تعادل‌های منطقه‌ای
- آمایش و بازسازی مناطق آسیب‌دیده کشور از جنگ تحمیلی با امکان تجدیدنظر در مقیاس و عملکرد مراکز جمعیتی این مناطق نظیر حاشیه غربی کشور، آبادان و خرمشهر.
- ایجاد ظرفیت‌های تولیدی در مناطقی نظیر کرمان، زنجان، همدان و سمنان که ظرفیت‌های زیربنایی آن‌ها بیشتر از حجم جمعیت و فعالیت‌های مستقرشان است و رشد آن‌ها موجب افزایش کارایی و بازدهی اقتصادی بیشتر می‌شود.
- سازماندهی فضایی فعالیت‌های کشاورزی، صنعتی، خدماتی و بازرگانی در سطح کشور به طوری که صنایع مرتبط با کشاورزی در مناطق شمال، شمال غربی، شمال شرقی و برخی از نواحی مرکزی و غربی کشور استقرار یابند.
- توزیع فعالیت‌های کشاورزی، صنعتی، خدماتی و بازرگانی در سطح کشور.
- تعیین فعالیت‌های صنعتی به عنوان فعالیت محوری در مناطقی نظیر برخی نواحی مرکزی و غربی، حاشیه کویر و سواحل جنوبی کشور^۲ که به لحاظ آب و خاک دارای محدودیت هستند یا آن‌که با توجه به مزیت‌های نسبی و وجود ظرفیت‌های تولیدی و زیربنایی با رعایت اولویت بخش کشاورزی از قابلیت بالای توسعه صنعتی برخوردارند.
- تعیین فعالیت‌های معدنی به عنوان فعالیت محوری در مناطقی مانند خراسان جنوبی، کرمان و سمنان که از استعداد معدنی ممتاز در سطح ملی برخوردار هستند از طریق ایجاد و تقویت امکانات زیربنایی و تأمین ظرفیت‌های صنعتی متناسب با نوع ذخایر در جهت گسترش صنایع متکی بر منابع داخلی.
- تعیین فعالیت‌های بازرگانی به عنوان فعالیت محوری در مناطقی از سواحل جنوبی و مبادی زمینی ورود و صدور کالا و مراکز تخلیه و توزیع کالا در سطح ملی مانند بندرعباس، یزد، تبریز و خرم‌آباد.

۱. در این سند اگرچه به مسئله مشکلات کمبود آب در نواحی مرکزی ایران پرداخته شده است، اما همچنان برنامه‌هایی برای توسعه فعالیت‌های صنعتی در این مناطق اشاره گردیده است. این امر نشان از آن دارد که چارچوب نظری آمایش در این سال به خوبی با مشکلات ناشی از کمبود آب در عرصه سرزمین و خطراتی که در پی آن به وجود خواهد آمد، واقف نبوده است.

۲. این امر در شرایطی به عنوان سیاست مطرح شده است که برنامه درخور توجهی برای توسعه مناطق شرق و جنوب کشور دیده نشده است. از سوی دیگر، توسعه صنعتی و نقش‌های کلیدی مطرح شده برای محور غربی کشور برنامه‌هایی هستند که نه تنها به افزایش تعادل در مناطق شرق و غرب کشور نخواهند انجامید، بلکه به عمق آن نیز خواهند افزود.

- تعیین فعالیت‌های خدماتی به عنوان فعالیت محوری در نقاطی نظیر ارومیه، همدان و زاهدان که به عنوان یک کانون توسعه با نقش تأمین پوشش منطقه‌ای نیازمند ایجاد فعالیت‌های خدماتی هستند.
- تمرکززدایی از نواحی پرجمعیت مرکزی و تعادل بخشی به جمعیت نواحی غرب و شمال، افزایش جمعیت در محورهای شرق و جنوب کشور.
- تأمین خودکفایی کامل تمامی استان‌ها در اغلب صنایع عمومی (صنایعی که احتیاج به تولید انبوه و تکنولوژی پیشرفته نداشته و فاقد وابستگی مکانی باشند مانند پوشاک، موزاییک، پاکت و دفتر، ملامین و پلاستیک) و توزیع صنایع تخصصی (صنایعی که حداقل فاقد یکی از شرایط صنایع عمومی مانند قند و شکر، کاغذسازی، ماشین‌سازی، الکترونیک و الکترونیک) بین استان‌های کشور بر اساس استعداد و قابلیت‌ها در چارچوب تقسیم کار ملی هستند.
- اولویت توسعه بخش معدنی و اکتشاف معدنی در نواحی محروم و عقب‌افتاده مانند سیستان و بلوچستان و خراسان جنوبی که استعداد معدنی دارند.
- عدم تمرکز در توزیع امکانات خدمات برتر.

طرح‌های کالبدی ملی و منطقه‌ای دهه ۱۳۷۰

- در سال ۱۳۷۸ شمسی، وزارت راه و شهرسازی اقدام به تهیه طرح‌های کالبدی ملی و منطقه‌ای نمود و با تهیه گزارش‌های تفصیلی در سطح استان‌ها، مطالعات انجام شده را جمع‌بندی و تلفیق نمود. نتایج این مصوبات برای بخش صنعت و معدن کشور به طور خلاصه به شرح ذیل است:
- تقویت جمعیت در مرکز نواحی سواحل خلیج فارس و دریای عمان با توجه به چشم‌انداز توسعه صنایع انرژی و بازرگانی.
 - تغییر نقش و عملکرد شهر تهران به عنوان مرکزی با عملکرد بین‌المللی و شهرهای اصفهان، مشهد، تبریز، شیراز، اهواز و کرمانشاه به عنوان مرکزی با عملکرد فراملی برای پوشش خدماتی در حوزه‌های جغرافیایی با عملکردی خاص.
 - متنوع‌سازی فعالیت‌ها و ایجاد اشتغال و افزایش نقش صنعتی و خدماتی قابل استقرار در روستاها، روستا-شهرها و شهرهای کوچک.
 - افزایش سهم فعالیت‌های صنعتی، معدنی و خدماتی برای جذب و نگهداشت جمعیت در مناطق شمالی و غربی کشور.

- تأکید بر توسعه صنایع شیمیایی و پتروشیمی، صنایع معدنی (ذوب فلزات و کانی‌های غیرفلزی)، صنایع مرتبط با حمل و نقل و صنایع ICT به عنوان صنایع اولویت‌دار با توجه به مزیت‌های نسبی کشور در این صنایع در نواحی شمالی و غرب کشور.
- تعادل بخشی به توزیع جمعیت و فعالیت متناسب با منابع، توان محیطی و ظرفیت تحمل زیست‌بوم‌ها، با تأکید بر ابعاد اجتماعی وظایف توسعه‌ای دولت در مناطق غربی و شمالی و تمرکز بر ایجاد ظرفیت‌های فیزیکی و اجتماعی موردنیاز توسعه در مناطق شرقی، جنوبی، مناطق کم‌جمعیت مرکزی کشور
- ساماندهی و هدایت هدفمند جریان مهاجرت‌ها از طریق ایجاد زمینه‌های اشتغال، فعالیت و سرمایه‌گذاری و جذب و نگهداشت نیروهای کارآفرین در مناطق مهاجرفرست دارای قابلیت.
- تأکید بر توسعه صنایع شیمیایی و پتروشیمی، صنایع معدنی (ذوب فلزات و کانی‌های غیرفلزی)، صنایع مرتبط با حمل و نقل و صنایع ICT به عنوان صنایع اولویت‌دار، با توجه به مزیت‌های نسبی کشور در این صنایع.
- افزایش ظرفیت‌های اکتشاف و بهره‌برداری از ذخایر عظیم نفت و گاز و استفاده از این منابع در راستای توسعه فعالیت‌های صنعتی مبتنی بر تقویت صنایع بالادستی و پایین‌دستی نفت و گاز و تکمیل زنجیره‌های تولید، با تأکید بر اولویت بهره‌برداری از میادین مشترک و کاهش صدور مواد خام نفتی.
- تأکید بر توسعه فعالیت‌های صنعتی مبتنی بر نفت و گاز در مناطق مواجه با محدودیت‌ها برای توسعه سایر فعالیت‌های اقتصادی و برخوردار از اهمیت استراتژیک، از جمله مناطق کمتر توسعه یافته جنوب شرقی کشور، سواحل خلیج فارس و دریای عمان و مناطق کمتر توسعه یافته غرب کشور با توجه به خطوط انتقال مواد و فرآورده‌های نفت، گاز و پتروشیمی و امکان توسعه آن‌ها.
- توسعه صنایع پشتیبان حمل و نقل شامل صنایع خودروسازی، واگن‌سازی، تجهیزات راه‌آهن و صنایع حمل و نقل هوایی در مراکز و نواحی مستعد (با تأکید بر کاهش سهم تهران در صنایع خودروسازی)، صنایع تولید و تعمیر و خدمات وسایط حمل و نقل دریایی در نوار ساحلی جنوب.
- توسعه صنایع تولید کالاهای موردنیاز کشورهای منطقه، با اولویت سرمایه‌گذاری در جوار بازارهای مصرف این کشورها در استان‌های مرزی.

دوره دوم - دهه ۱۳۸۰

در تیرماه سال ۱۳۸۳ دفتر آمایش و توسعه پایدار سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور اقدام به ارائه گزارش جهت‌گیری‌های ملی آمایش سرزمین نموده است. این طرح که در دو بخش تنظیم شده است، ضمن معرفی آمایش سرزمین و پتانسیل‌های سرزمینی، جهت‌گیری‌های آمایشی در سه حیطه انسان، فضا و فعالیت را در فضای ملی واکاوی کرده است. راهبردهای توسعه بخش صنعت و معدن طرح عبارتند از:

در راستای جهت‌گیری توسعه کشور که بر توسعه درون‌زا و برون‌نگر استوار است، توسعه صنعتی به دلیل قدرت ایجاد تحول در کل اقتصاد نه یک انتخاب بلکه یک ضرورت است که با رویکرد تأمین و ارتقاء نیازهای داخلی و دستیابی به بازارهای بین‌المللی و با تکیه بر قابلیت‌ها و مزیت‌های نسبی و رقابتی محقق می‌شود. به همین منظور اولویت‌های صنعتی زیر به مثابه محورهای اصلی توسعه بخش صنعت مورد تأکید قرار می‌گیرد:

- صنایع شیمیایی و پتروشیمی

- صنایع متالورژی

- صنایع پشتیبان و مرتبط با حمل و نقل

- صنایع الکترونیکی

- صنایع کانی غیرفلزی

تأکید بر محورهای فوق به این معنا نیست که گسترش سایر رشته‌های صنعتی نظیر صنایع غذایی، تبدیلی کشاورزی و نساجی که در اکثر نقاط کشور مستقرند و تأمین‌کننده نیازهای داخلی هستند از نظر دور داشته شده است.

- راهبردهای سازماندهی فضایی در این طرح به شرح زیر هستند:

- توسعه بخش صنعت در استان‌های کشور بر مبنای استعدادها و مزیت‌های نسبی و عملکرد ملی و بین‌المللی.

- استقرار صنایع مبتنی بر فناوری پیشرفته در شهرهای بزرگ و قطب‌های اصلی صنعتی کشور و استقرار صنایع با سطح فناوری متوسط و پایین در شهرهای کوچک‌تر و نواحی جمعیت‌پذیر.

- به‌کارگیری سیاست‌های تشویقی و رفع موانع استقرار صنایع در شهرک‌های صنعتی به‌ویژه در مناطقی که با محدودیت‌های اراضی و یا زیست‌محیطی مواجه هستند.

- اولویت استقرار صنایع صادراتی در نزدیکی کریدورها و مبادی ورودی و خروجی اصلی کشور.

- توسعه صنعتی مناطقی که دارای مزاد ظرفیت‌های زیربنایی و استعداد استفاده نشده تولیدی می‌باشند.
- توسعه فضایی فعالیت‌های صنعتی با اولویت محورهایی که تعداد بیشتری از شهرهای کوچک را دربر دارند در جهت شکل‌گیری زنجیره‌های تولید میان قطب‌های صنعتی.
- تعیین فعالیت‌های معدنی به عنوان فعالیت محوری در مناطقی که از استعدادهای ممتاز در سطح ملی برخوردارند.
- الزام به ارزیابی و رعایت ملاحظات زیست‌محیطی در استقرار صنایع در راستای پایداری توسعه.
- اولویت توسعه بخش معدن و اکتشافات معدنی (حتی با مقیاس کوچک) در نواحی محروم و عقب‌مانده که از استعدادهای معدنی برخوردارند.
- با توجه به راهبردهای فوق اولویت‌های استانی فعالیت‌های صنعتی و معدنی به صورت زیر خواهد بود:
- صنایع شیمیایی و پتروشیمی: در استان‌های آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، اصفهان، بوشهر، تهران، خراسان، خوزستان، زنجان، فارس، کردستان، کرمانشاه، لرستان، مرکزی، سیستان و بلوچستان، ایلام، سمنان، کهگیلویه و بویراحمد.
- صنایع متالورژی: در استان‌های آذربایجان شرقی، اصفهان، بوشهر، خراسان، خوزستان، زنجان، سیستان و بلوچستان، کرمان، لرستان، مرکزی، هرمزگان، همدان، یزد.
- صنایع حمل و نقل: استان‌های آذربایجان شرقی، اصفهان، بوشهر، تهران، خراسان، خوزستان، سمنان، کرمان، مرکزی، هرمزگان، قم، سیستان و بلوچستان و قزوین.
- صنایع الکترونیک: در استان‌های آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، تهران، خراسان، سمنان، فارس، قزوین، کردستان، کرمانشاه، یزد، مازندران، اصفهان، گیلان.
- صنایع کانی غیرفلزی: استان‌های سیستان و بلوچستان، همدان، ایلام، قم، کهگیلویه و بویراحمد، لرستان، مرکزی، اردبیل، بوشهر، کردستان، یزد، آذربایجان غربی، اصفهان و چهارمحال و بختیاری.
- در بخش معدن:
- فلزات آهنی: استان‌های خراسان (سنگ‌آهن سنگان)، کرمان (سنگ‌آهن گل گهر، جلال‌آباد)، یزد (سنگ‌آهن چغارت، سنگ‌آهن چادرملو).
- فلزات غیرآهنی: استان‌های خراسان (فروکرم سبزوار)، آذربایجان غربی (طلای زرشوران)، اصفهان (طلای موته)، یزد (سرب و روی مهریز)، زنجان (مس سونگون)، آذربایجان شرقی (نفلین سینیت آذرشهر).

- سنگ: استان‌های یزد (طبس)، کرمان (کک‌سازی زرند) و سمنان (زغال سنگ شاهرود).
- خاک‌های صنعتی و نسوز: استان چهارمحال و بختیاری (خاک صنعتی شهرکرد).
- سنگ‌های تزئینی: استان‌های مرکزی (محلات) و لرستان (الیگودرز).
- سایر مواد معدنی: استان‌های خراسان (بوکسیت جاجرم)، زنجان (بر)، یزد (پتاس خور).

دوره سوم - دهه ۱۳۹۰

مبحث آمایش سرزمین در ماه‌های پایانی سال ۱۳۸۹ در معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور مطرح گردید. در این زمان از نظر تشکیلاتی بررسی این طرح به دفتر امور آمایش سرزمین و توسعه منطقه‌ای واگذار شد. در طی این دوره نیز اقداماتی برای بخش صنعت و معدن انجام گردید که در ادامه به طور خلاصه به آن پرداخته می‌شود:

- در راستای توسعه و بالندگی کشور لزوم تقویت زمینه‌های اسکان جمعیت بیشتر و گسترش فعالیت‌های اقتصادی در جزایر خلیج فارس با تأکید بر تقسیم‌کار متناسب با ظرفیت‌ها و توان محیطی، بازآرایی تعاملات با قلمروهای مجاور و تمهید ترتیبات توسعه پایدار و متوازن در آن‌ها به‌ویژه در جزایر راهبردی پیش‌بینی شده است.
- توسعه و تجهیز محورهای اصلی ارتباطی کشور در کریدورهای حمل و نقل بین‌المللی (جاده‌ای) شمال - جنوب و شرقی - غربی کشور با تأکید بر تمرکززدایی از تهران، با اولویت مسیرهای منتهی به دروازه‌های اقتصادی آبی و زمینی کشور.
- شناسایی و ایجاد خوشه‌های صنعتی با توجه به مزیت‌های نسبی و رقابتی و تکمیل زنجیره‌های ارزش فعالیت‌های مبتنی بر منابع در قلمروهای جغرافیایی.
- ساماندهی مجتمع‌های صنعتی اعم از شهرک‌ها و نواحی صنعتی در پهنه سرزمین متناسب با مقتضیات و ظرفیت‌های هر یک از قلمروهای جغرافیایی.
- توسعه فعالیت پارک‌ها، مراکز رشد، کریدورهای علم و فناوری و مراکز تخصصی (ICT فناوری اطلاعات و ارتباطات) در سرزمین متناسب با موقعیت تخصصی عملکرد هر قلمرو.
- مهار رشد و آمایش درونی قطب‌های اشباع‌شده‌ای که حجم جمعیت و فعالیت بر ظرفیت‌های زیربنایی و استعدادهای تولیدی فزونی یافته خصوصاً تهران.

۲- بررسی و تحلیل اسناد فرادست، تجارب داخلی و بین‌المللی آمایش سرزمین بخش بازرگانی

۲-۱-۱- بررسی و تحلیل اسناد فرادست

انسان موجودی است اجتماعی که تداوم حیات وی در قالب تشکیل اجتماعات انسانی میسر بوده و برای تأمین نیازهای متنوع خود، اقدام به مبادله با دیگران کرده است و در طول تاریخ آن را رشد و توسعه داده است. امروزه کار مبادله و امور مربوط به داد و ستد کالاها و خدمات، همزمان با افزایش جمعیت، پیشرفت‌های علمی و متنوع‌تر شدن نیازهای جامعه، بسیار وسیع‌تر و پیچیده‌تر از گذشته شده است و دامنه وسیعی از فعالیت‌های انسانی را در بر گرفته است. به طور کلی به فعالیت‌هایی که در جریان مبادله کالا و یا خدمات از مرحله تولید (تأمین مواد خام، فعالیت‌های مربوط به ساخت و یا عرضه خدمت و ...) تا زمانی که به دست مصرف‌کننده می‌رسد (حمل و نقل، توزیع و ...)، بازرگانی می‌گویند. در قوانین و اسناد بالادستی کشور اعم از قانون اساسی، چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران، سیاست‌های کلی نظام و ...، بخش بازرگانی همواره به عنوان یکی از بخش‌های اصلی اقتصاد کشور مورد توجه واقع شده و احکام و قوانین مصوبی وجود دارند که به طور مستقیم یا غیرمستقیم ساختار این بخش را تحت تأثیر قرار می‌دهند. از این‌رو در ادامه اسناد فرادست کشور بررسی می‌شود.

۲-۱-۱-۲- الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت سند بالادستی حاکم بر چشم‌اندازها، سیاست‌های کلی و برنامه‌های توسعه مبتنی بر مبانی اصیل اسلامی و منطبق بر مقتضیات و ویژگی‌های فرهنگی، اقلیمی و طبیعی ایران است که فعالیت‌های خود را از سال ۱۳۹۰ آغاز کرده است. در ادامه الگوی پایه این طرح که فعالیت بخش بازرگانی را پهنه سرزمین تحت تأثیر قرار می‌دهد، واکاوی می‌شود.

جدول ۱۱: تحلیل و بررسی سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

نتیجه	شرح
ضرورت بهره‌گیری از فضای مجازی برای گسترش فعالیت‌های بازرگانی مطابق تقاضا و پسند مخاطب منطقه‌ای و جهانی	بهره‌ریزی و گسترش نهضت کسب و کار هنرهای نمایشی و کاربردهای فضای مجازی با استفاده از میراث فرهنگی و ادبی ایرانی اسلامی و قابلیت‌های ملی و محلی مطابق تقاضا و پسند مخاطب منطقه‌ای و جهانی
فرصت بهبود ظرفیت‌های علم و فناوری مورد استفاده در فعالیت‌های بازرگانی	ارتقای دانش پایه و توسعه شبکه‌های علم و فناوری و نوآوری با همکاری متقابل مؤسسات علمی و پژوهشی، صنایع و دولت در فرایند تولید کالا و خدمات
اثرپذیری فعالیت‌های بازرگانی از ساختار تصمیمات، سیاست‌گذاری‌ها و نهادسازی‌های اقتصادی و مالی	التزام به رعایت اصول و قواعد اسلامی در غایت و ساختار تصمیمات، سیاست‌گذاری‌ها و نهادسازی‌های اقتصادی و مالی

نتیجه	شرح
بهبود ساختار بازار و کمک به توسعه فعالیت‌های بازرگانی	ارتقای مهارت‌های حرفه‌ای بومی به فناوری‌های صنعتی با استفاده از دستاوردهای نوین علمی و تجارب تاریخی و احیای بازارهای تولیدی تخصصی مطابق قابلیت‌های سرزمینی
امکان بهره‌گیری از فرصت‌های ناشی از بهبود فضای کسب و کار جهت تشویق سرمایه‌گذاران به در فعالیت‌های بازرگانی	تسهیل ورود کارآفرینان به عرصه‌های اقتصادی به‌ویژه اقتصاد دانش‌بنیان و کاهش هزینه‌های کسب و کار با تأکید بر اصلاح قوانین، مقررات و رویه‌های اجرایی کشور
لزوم توسعه فعالیت‌های بازرگانی با توجه به د زنجیره پیش‌رونده تولید ارزش افزوده ر عرصه سرزمین	توقف خام‌فروشی منابع طبیعی ظرف ۱۵ سال از زمان شروع اجرای الگو و جایگزینی آن با زنجیره پیش‌رونده تولید ارزش افزوده ملی در داخل و خارج کشور
ضرورت توجه به توان اکولوژیکی و دسترسی به بازارهای مصرف و عرضه، تأمین مواد اولیه و ... در فعالیت‌های بازرگانی در سطح کشور	توسعه فعالیت‌های زیربنایی، اقتصادی و اجتماعی و مصرف آب، انرژی و سایر منابع حیاتی متناسب با ظرفیت، حقوق و اخلاق زیستی
اطمینان فعالان بازار به قوانین و کمک به آنها در اتخاذ تصمیمات کوتاه‌مدت و بلندمدت	مصون‌سازی و تقویت فرایندها، سیاست‌ها، تصمیمات و نهادهای اقتصادی در مقابل تکانه‌های سیاسی-اقتصادی هدفمند و غیرهدفمند برون‌زا
فرصت استقرار فعالیت‌های بازرگانی در نواحی محروم کشور با توجه به ظرفیت‌های موجود	بسترسازی برای استقرار متعادل جمعیت و توازن منطقه‌ای در پهنه سرزمین بر مبنای آمایش ملی و تخصیص امکانات و تسهیل و تشویق سرمایه‌گذاری در بخش‌های اقتصادی و فرهنگی مناطق مختلف و توانمندسازی مناطق محروم با توجه به استعدادهای سرزمینی
فرصت بهره‌گیری از شناخت بومی و محلی در چینش فعالیت‌های بازرگانی با رعایت ضوابط و الزامات	تمرکززدایی در ساختار اقتصادی- مالی کشور با واگذاری برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری به استان‌ها و شهرستان‌ها در چارچوب سیاست‌های ملی
فرصت جذب سرمایه‌گذاران خارجی و دسترسی به بازارهای جهانی جهت صادرات محصولات تولید شده	بهره‌گیری از دیپلماسی فعال اقتصادی در کسب فناوری‌های پیشرفته و تشویق سرمایه‌گذاری خارجی برای صادرات و حمایت از صادرات تولیدات داخلی با ارزش افزوده
فعالیت‌های بازرگانی ناشی از ایجاد قطب راهبردی فرهنگی، علمی، فناوری و اقتصادی تحقق این سیاست	فعال کردن قابلیت‌های سرزمینی و موقعیت ارتباطی ایران از طریق ایجاد زیرساخت‌های پیشرفته برای تبدیل ایران به قطب راهبردی فرهنگی، علمی، فناوری و اقتصادی
گسترش فعالیت‌های بازرگانی به سبب گسترش قطب‌های گردشگری	گسترش قطب‌های گردشگری طبیعی، فرهنگی، مذهبی و سلامت با محوریت مناطق و مراکز هویت‌ساز
ایجاد امنیت در زنجیره تولید و توزیع در فعالیت‌های بازرگانی در حوزه مواد غذایی و مصرفی	تأمین امنیت و ایمنی غذا و ترویج تغذیه سالم و ارتقای سازوکارهای نظارت بر تولید و توزیع مواد غذایی و مصرفی

نظریه پایه توسعه ملی در جهت‌گیری‌های اصلی توسعه کشور را در بلندمدت تعیین کرده که مشتمل بر گزاره‌هایی است که بر بخش بازرگانی و ساختار توسعه فضایی این بخش در عرصه سرزمین اثرگذار است. در ادامه به مجموعه گزاره‌های مرتبط با بخش بازرگانی اشاره می‌شود.

جدول ۱۲: تحلیل و بررسی سند گزاره‌های نظریه پایه توسعه

نتیجه	شرح
عدالت اقتصادی به عنوان اساس یک نظام اقتصادی پایدار قلمداد می‌شود و سیاست‌گذاری‌های اقتصادی مستلزم استفاده بهینه از منابع محدود موجود با به حداقل رساندن آسیب‌های وارده به سرزمین هستند. فعالیت‌های بازرگانی نیز باید با توجه به توان سرزمین و ساختار اکولوژیکی آن، ساماندهی و بهره‌برداری شوند.	همراستایی بهبود محیط‌زیست و توسعه اقتصادی به عنوان پایه‌های توسعه پایدار، فراهم ساختن محیط‌زیست سالم و جلوگیری از تخریب آن
توجه به فعالیت‌های بازرگانی با توجه به پتانسیل‌های مناطق در راستای افزایش رقابت‌پذیری، افزایش درآمد سرانه و سرعت رشد و توسعه اقتصادی آن‌ها	تأکید بر تأمین رشد پویا، شتابان، پایدار و اشتغال‌زا

نتیجه	شرح
انتخاب فعالیت‌های بازرگانی با توجه به پتانسیل مناطق با نیازسنجی داخلی و خارجی تسهیل جریان تجارت و بهره‌گیری از آن برای صادرات محصولات تولید شده	تأکید بر عناصر طرف عرضه ضمن توجه به طرح تقاضا، به‌ویژه صادرات کالا و خدمات
توسعه فعالیت‌های بازرگانی می‌تواند با ایجاد ارزش‌افزوده بالا، اشتغال‌زایی و تحریک نوآوری در کنار پاسخگویی به نیاز مصرف‌کنندگان، زمینه‌ساز دستیابی به رشد اقتصادی و توسعه پایدار باشد.	تأکید بر فضای رقابتی، بهره‌وری، عوامل تولید و مهارت نیروی کار، کیفیت منابع ملی، خلاقیت و نوآوری در فرایندها و محصولات نهایی، امنیت ثروت و دارایی و پیشرفت‌های فنی
بخش بازرگانی به طور مستقیم هم از رشد اقتصادی بخش‌های اقتصادی و فناوری‌های نوپدید و ... تأثیر می‌پذیرد و هم بر آن اثرگذار است؛ لذا در یک تعامل چند سویه می‌توان آنها را ارتقا داد.	تخصیص متعادل منابع برای ایجاد رشد متوازن و درون‌زا در بخش‌های مختلف اقتصادی
	تأکید بر اقتصاد دانایی‌محور
	توجه به رویکرد برون‌نگر به منظور ایجاد پیوندهای کارآمد و نگرش‌های تعاملی ملی با نظام منطقه‌ای، آسیایی و بین‌المللی
	تأکید بر تحولات ناشی از فناوری‌های نوپدید
	توسعه مبتنی بر وحدت ملی و سرزمینی با لحاظ تنوع قومی و مذهبی
	تفکیک تأثیر فضا و سرزمین از سایر عوامل در دستیابی بر اهداف بنیادین و سند چشم‌انداز
لزوم توجه به پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های مناطق مختلف کشور در جانمایی حوزه‌های بازرگانی و توجه به بهبود بهینه تقسیم‌کار بین منطقه‌ای	پیشرفت متوازن منطقه‌ای مبتنی بر تقسیم کار ملی همراه با بهبود مستمر متغیرهای کلان اقتصادی و پیوندهای بخشی و منطقه‌ای

۲-۱-۲- سیاست‌های کلی مجمع تشخیص مصلحت نظام - سیاست‌های کلی آمایش

سیاست‌های کلی مجمع تشخیص مصلحت نظام در قالب سلسله سیاست‌های کلی است که در بخش‌های مختلف در طول زمان تدوین شده است. در کل می‌توان مجموع سیاست‌های اثرگذار بر بخش بازرگانی کشور که تحت تأثیر قیدهای فضا و منابع بوده را در جدول ۱۳ دسته‌بندی کرد:

جدول ۱۳: تحلیل و بررسی سند سیاست‌های کلی مجمع تشخیص مصلحت نظام - سیاست‌های کلی آمایش

نام بخش	شماره بند	شرح	نتیجه
امنیت اقتصادی (مصوب ۱۳۷۷/۱۰/۲۳)	-	حمایت از ایجاد ارزش افزوده و سرمایه‌گذاری و کارآفرینی از راه‌های قانونی و مشروع. هدف از امنیت سرمایه‌گذاری، ایجاد رفاه عمومی و رونق اقتصادی و زمینه‌سازی برای عدالت اقتصادی و از بین بردن فقر در کشور است. وضع قوانین و مقررات مربوط به مالیات و دیگر اموری که به آن هدف کمک می‌کند، وظیفه الزامی دولت و مجلس است. شرایط فعالیت اقتصادی (دسترسی به اطلاعات، مشارکت آزادانه اشخاص در فعالیت‌های اقتصادی و برخورداری از امتیازات قانونی) برای بخش‌های دولتی،	بهبود محیط کسب و کار و افزایش امنیت اقتصادی به طور مستقیم بر فعالیت‌های بازرگانی اثرگذار است.

نام بخش	شماره بند	شرح	نتیجه
		تعاونی و خصوصی، در شرایط عادی باید یکسان و عادلانه باشد.	
سیاست‌های کلی برنامه سوم توسعه (۱۳۷۸/۰۳/۰۱)	فصل ۱) اقتصادی بند ۱۲	- استفاده مطلوب از موقعیت و مزیت جغرافیایی کشور به‌ویژه در امر بازرگانی.	- توجه به موقعیت و مزیت جغرافیایی کشور به‌ویژه در امر بازرگانی.
حمل و نقل (مصوب) (۱۳۷۹/۰۲/۰۳)	بند ۳	- توسعه و اصلاح شبکه حمل و نقل با توجه به نکات زیر: - نگرش شبکه‌ای به توسعه محورها. - آمایش سرزمین. - ملاحظات دفاعی - امنیتی. - سودآوری ملی. - موقعیت ترانزیتی کشور. - تقاضا.	- با شناخت توان استان‌ها و توسعه فعالیت‌های بازرگانی با تکیه بر توسعه و اصلاح شبکه حمل و نقل می‌توان اقتصاد مناطق را افزایش داد.
تشویق سرمایه‌گذاری (مصوب) (۱۳۸۲/۰۹/۰۸)		۱- حمایت از مالکیت و کلیه حقوق ناشی از آن از جمله مالکیت معنوی. ۲- تقویت و حمایت دولت از توسعه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و تعاونی در فعالیت‌های اقتصادی کشور و اولویت دادن به بخش خصوصی و تعاونی در غیر مواردی که در قانون اساسی به دولت واگذار شده است. ۳- تنظیم سیاست‌های پولی، مالی و ارزی با هدف دستیابی به ثبات اقتصادی و مهار نوسانات. ۴- افزایش بهره‌وری اقتصاد کشور با اصلاحات و اقدامات لازم به‌ویژه اصلاحات ساختاری و مدیریتی و کاهش هزینه‌های مبادله و رفع موانع. ۵- افزایش توان رقابت اقتصادی در داخل و صحنه‌های بین‌المللی از طریق لغو انحصارات غیرضرور و تقویت ساختار رقابتی و زیرساخت‌های ملی و حمایت از ارتقاء خلاقیت و نوآوری. ۶- بهره‌گیری از نظام مالیاتی در جهت تقویت سرمایه‌گذاری از طریق ثبات مالیات‌ها، شفافیت درآمدها، صراحت در مقررات و منطقی کردن معافیت‌ها. ۷- تجهیز و تکمیل نظام پولی و پس‌انداز ملی و هدایت و تقویت بازار پول و سرمایه و ابزارهای پولی و مالی در جهت تقویت سرمایه‌گذاری ۸- توجه به کسب دانش فنی - دسترسی به بازارهای بین‌المللی، رشد اقتصادی، توسعه اشتغال و ارتقای مدیریتی و بهره‌وری در جذب سرمایه‌گذاری خارجی با اولویت سرمایه‌گذاری مستقیم و بلندمدت. ۹- تنظیم فعالیت سرمایه‌گذاری خارجی در بورس سهام به نحوی که ثبات و تعادل بازارهای مالی و ارزی حفظ شود.	- در مجموعه سیاست‌های کلی که در راستای تشویق سرمایه‌گذاری تدوین شده است لزوم افزایش توان رقابت اقتصادی، تجهیز و تکمیل نظام پولی، ارتقای سطح دانش فنی تولید از طریق جذب سرمایه‌گذاری، ساماندهی قوانین و مقررات اثرگذار بر نظام سرمایه‌گذاری

نتیجه	شرح	شماره بند	نام بخش
	۱۰- ساماندهی رفتار تقنینی اداری، قضایی، بازرسی، نظارت، حسابرسی و تخصصی کردن امور در جهت حمایت از سرمایه‌گذاری و تولید. ۱۱- تسهیل شکل‌گیری و توانمندسازی بنگاه‌های بزرگ اقتصادی در بخش خصوصی و تعاونی.		
- تربیت نیروی انسانی متخصص مورد نیاز در فرایند تجارت در این سیاست پیش‌بینی شده است.	توسعه متوازن کمی و کیفی نظام آموزش عالی و مراکز تحقیقاتی با هدف: تحکیم پیوند میان نظام آموزش عالی با زنجیره تحقیقات کاربردی و توسعه‌های، فناوری و تولید با اولویت نیازهای کشور.	بند ۱-۵	آموزش عالی و مراکز تحقیقاتی (مصوب ۱۳۸۳/۱۲/۱۵)
	بهبودسازی ساختار نظام آموزشی و تحقیقاتی کشور با هدف ارتقای بهره‌وری و شکوفایی علمی با تأکید بر: اصلاح و توسعه نظام آموزشی کشور در جهت متناسب نمودن ترکیب نیروی انسانی ماهر و متخصص با نیازها، مزیت‌ها، ظرفیت‌ها و تحولات علمی در داخل و خارج کشور	بند ۳-۵	
- لزوم اصلاح نظام مالیاتی به همراه ساختار سازمانی بانک‌ها که اثر مستقیم بر فعالان بخش بازرگانی خواهد گذاشت.	اصلاح نظام مالیاتی به منظور توسعه رفاه عمومی، رونق تولید و سرمایه‌گذاری و برقراری عدالت مالیاتی از طریق ترویج فرهنگ مالیاتی، ارتقاء اعتقاد عمومی، ساده‌سازی و شفافیت، با تأکید بر مالیات بر ارزش افزوده و به حداقل رساندن معافیت‌های مالیاتی.	بند ۲	بخش مالی (مصوب ۱۳۸۳/۰۲/۱۲)
	اصلاح ساختار سازمانی بانک‌ها در جهت افزایش کارایی، کاهش هزینه‌ها و روان‌تر شدن عملیات و خدمات، اصلاح ساختار مالی در جهت کفایت سرمایه با توجه به استانداردهای جهانی و کاهش بدهی‌های دولت، عادلانه کردن سود تسهیلات با رعایت موازین بانکداری اسلامی، رقابتی کردن فعالیت‌ها با هدف رونق سرمایه‌گذاری، اشتغال و تولید.	بند ۶	
- معافیت بانک توسعه صادرات از اصل ۴۴	واگذاری ۸۰ درصد از سهام بنگاه‌های دولتی مشمول صدر اصل ۴۴ به بخش‌های خصوصی شرکت‌های تعاونی سهامی عام و بنگاه‌های عمومی غیردولتی به شرح ذیل مجاز است: ۲- بانک‌های دولتی به‌استثنای بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، بانک ملی ایران، بانک سپه، بانک صنعت و معدن، بانک کشاورزی، بانک مسکن و بانک توسعه صادرات	بند ج	اصل ۴۴ (۱۳۸۵/۰۴/۱۲)
- تأکید بر رشد اقتصادی مستمر با توجه به بهبود فضای کسب و کار و گسترش همکاری با کشورهای منطقه جنوب غربی آسیا در تجارت، سرمایه‌گذاری و فناوری.	الف) رشد مناسب اقتصادی با تأکید بر: ۲۱- تحقق رشد مستمر و پرشتاب اقتصادی به میزان حداقل ۸ درصد نرخ رشد سالیانه تولید ناخالص داخلی با: ۱-۲۱- توسعه سرمایه‌گذاری از طریق کاهش شکاف پس‌انداز - سرمایه‌گذاری با حفظ نسبت پس‌انداز به تولید ناخالص داخلی حداقل در سطح ۴۰ درصد و جذب منابع و سرمایه‌های خارجی. ۳-۲۱- بهبود فضای کسب و کار کشور با تأکید بر ثبات محیط اقتصاد کلان، فراهم آوردن زیرساخت‌های ارتباطی،	امور اقتصادی	برنامه پنجم توسعه در چارچوب سند چشم‌انداز بیست ساله (۱۳۸۷/۱۰/۲۱)

نتیجه	شرح	شماره بند	نام بخش
	اطلاعاتی، حقوقی، علمی و فناوری مورد نیاز، کاهش خطرپذیری‌های کلان اقتصادی، ارائه مستمر آمار و اطلاعات به صورت شفاف و منظم به جامعه.		
	تحقق سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و الزامات مربوط به هر یک از بندها با تأکید بر: ۱-۲۵- حمایت از شکل‌گیری بازارهای رقابتی. ۳-۲۵- تنظیم سیاست‌های تشویقی در جهت تبدیل فعالیت‌های غیرمتشکل (نهاد خانوار) به فعالیت‌های واحدهای حقوقی. ۲۹- تأکید بر راهبرد توسعه صادرات به‌ویژه در بخش خدمات با فناوری بالا به نحوی که کسری تراز بازرگانی بدون نفت کاهش یافته و توازن در تجارت خدمات ایجاد گردد. ۳۰- گسترش همه‌جانبه همکاری با کشورهای منطقه جنوب غربی آسیا در تجارت، سرمایه‌گذاری و فناوری.		
<ul style="list-style-type: none"> - اهمیت زنجیره تولید و توزیع نان به عنوان یک کالای استراتژیک 	<p>اصلاح الگوی مصرف نان کشور از طریق ارتقاء و بهبود شرایط و کیفیت فرایندهای «تولید و تبدیل گندم به نان» و «مصرف نان» در چارچوب سیاست‌های زیر:</p> <ul style="list-style-type: none"> - تمرکز در سیاست‌گذاری، هدایت و نظارت و تعیین دستگاه متولی تنظیم بازار نان. - حفظ ذخیره استراتژیک گندم. - تنظیم مبادلات تجاری بازار گندم و آرد با هدف تنظیم بازار داخلی. - اصلاح ساختار تولید و بهبود فرایند و توسعه تولید انواع نان‌های با کیفیت، بهداشتی و متناسب با ذائقه و فرهنگ مردم از طریق تدوین و اعمال استانداردها و روش‌های تجربه شده و اصول صحیح تولید گندم، آرد و خمیر و پخت نان. 	۹	اصلاح الگوی مصرف (۱۳۸۹/۰۴/۱۴)
<ul style="list-style-type: none"> - سیاست‌گذاری در راستای افزایش سطح دانش و مهارت نیروی انسانی و به‌کارگیری آن‌ها در اقتصاد 	<p>ترویج و تقویت فرهنگ کار، تولید، کارآفرینی و استفاده از تولیدات داخلی به عنوان ارزش اسلامی و ملی با بهره‌گیری از نظام آموزشی و تبلیغی کشور.</p> <p>آموزش نیروی انسانی متخصص، ماهر و کارآمد متناسب با نیازهای بازار کار (فعلی و آتی) و ارتقاء توان کارآفرینی با مسئولیت نظام آموزشی کشور (آموزش و پرورش، آموزش فنی و حرفه‌ای و آموزش عالی) و توأم کردن آموزش و مهارت و جلب همکاری بنگاه‌های اقتصادی جهت استفاده از ظرفیت آنها</p>	بند ۱ بند ۲	اشتغال (مصوب) (۱۳۹۰/۰۴/۲۸)

نتیجه	شرح	شماره بند	نام بخش
	ایجاد فرصت‌های شغلی پایدار با تأکید بر استفاده از توسعه فناوری و اقتصاد دانش‌بنیان و آینده‌نگری نسبت به تحولات آنها در سطح ملی و جهانی.	بند ۳	
	بهبود محیط کسب و کار و ارتقاء شاخص‌های آن (محیط سیاسی، فرهنگی و قضایی و محیط اقتصاد کلان، بازار کار، مالیات‌ها و زیرساخت‌ها) و حمایت از بخش‌های خصوصی و تعاونی و رقابت از راه اصلاح قوانین، مقررات و رویه‌های ذی‌ربط در چارچوب قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران	بند ۵	
	جذب فناوری، سرمایه و منابع مالی، مبادله نیروی کار و دسترسی به بازارهای خارجی کالا و خدمات از طریق تعامل مؤثر و سازنده با کشورها، سازمان‌ها و ترتیبات منطقه‌ای و جهانی.	بند ۶	
	هماهنگ‌سازی و پایداری سیاست‌های پولی، مالی، ارزی و تجاری و تنظیم بازارهای اقتصادی در جهت کاهش نرخ بیکاری توأم با ارتقاء بهره‌وری عوامل تولید و افزایش تولید.	بند ۷	
	توجه بیشتر در پرداخت یارانه‌ها به حمایت از سرمایه‌گذاری، تولید و اشتغال مولد در بخش‌های خصوصی و تعاونی.	بند ۸	
	حمایت از تأسیس و توسعه صندوق‌های شراکت در سرمایه برای تجاری‌سازی ایده‌ها و پشتیبانی از شرکت‌های نوپا، کوچک و نوآور.	بند ۱۰	
	رعایت تناسب بین افزایش دستمزدها و بهره‌وری نیروی کار.	بند ۱۳	
<p>تکمیل زنجیره‌های تولید و توزیع به تناسب توان اقلیمی هر منطقه</p> <p>مقابله با عدم توازن‌های منطقه‌ای و توسعه فرصت‌های برابر برای مردم در تمام عرصه سرزمین</p>	<p>سامان بخشی فضای مناسب مراکز زیست و فعالیت به‌ویژه در مناطق مرزی با تأکید بر مشارکت مؤثر مردم با:</p> <p>۳- توسعه هماهنگی جزایر و سواحل جنوب و شمال کشور با بهره‌گیری از ظرفیت استان‌های همجوار، موقعیت جغرافیایی، زیربنای اساسی، منابع دریایی و نفت و گاز و استقرار صنایع مرتبط، پشتیبان و انرژی‌بر و توسعه بازرگانی، گردشگری، آموزش عالی، فنی- حرفه‌ای و تحقیقات با تقویت تعامل فراملی (طی ده سال در قالب دو برنامه پنج‌ساله).</p> <p>۴- توسعه هماهنگ مناطق مرزی در شرق و غرب کشور با تقویت امور زیربنایی و بهره‌گیری از مزیت‌های نسبی جهت توسعه ظرفیت ملی گردشگری، آموزشی، بازرگانی و تعامل فرامرزی.</p>	بند ۵	<p>آمایش (مصوب ۱۳۹۰/۹/۲۱)</p>
<p>ارتقای کیفیت و فناوری تولید محصولات و تأمین نیازهای داخلی با اتکا به تولیدات داخلی</p> <p>رشد اقتصاد دانش‌بنیان</p>	<p>بالا بردن قدرت رقابت و افزایش بهره‌وری عوامل تولید با:</p> <p>اصلاح و بازسازی ساختار تولید ملی</p> <p>کاهش هزینه‌ها و بهبود کیفیت تولید</p> <p>اتخاذ انواع تدابیر تشویقی و تنبیهی</p> <p>بهینه‌سازی تعامل عوامل تولید</p>	بند ۱	<p>تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی (مصوب ۱۳۹۱/۱۱/۲۴)</p>

نام بخش	شماره بند	شرح	نتیجه
	بند ۲	هدایت و تقویت تحقیق و توسعه و نوآوری‌ها و زیربناهای آنها و بهره‌گیری از آنها، با هدف: - ارتقاء کیفی و افزایش کمی تولید ملی - بالا بردن درجه ساخت داخل تا محصول نهایی - حمایت از تجاری‌سازی فناوری محصول و بهره‌گیری از جذب و انتقال دانش فنی و فناوری‌های روز و ایجاد نظام ملی نوآوری	- اهمیت اجرا و تسهیل نحوه اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی - افزایش بهره‌وری عوامل تولید - شفاف‌سازی و بهبود فضای کسب و کار و فعالیت به‌ویژه برای بخش خصوصی - مقابله با انحصار در فضای تولید - لزوم جذب سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی
	بند ۳	گسترش اقتصاد دانش‌بنیان با تأکید بر توسعه مؤلفه‌های اصلی آن، از جمله: زیرساخت‌های ارتباطی، زمینه‌های تسهیل تبدیل دستاوردهای پژوهش به فناوری و گسترش کاربرد آن، حمایت قانونی از حقوق اشخاص حقیقی و حقوقی و مرتبط کردن بخش‌های علمی و پژوهشی با بخش‌های تولیدی کشور.	* در این سیاست‌ها ملاحظات منطقه‌ای برای اجرا عنوان نشده است.
	بند ۴	حمایت از تولید محصولات با ماهیت راهبردی مورد نیاز مصارف عمومی یا بخش تولید کشور.	
	بند ۵	تکمیل زنجیره تولید از مواد خام تا محصولات نهایی با رعایت اصل رقابت‌پذیری و فاصله گرفتن از خام‌فروشی در بازه زمانی معین.	
	بند ۶	حمایت از تولید محصولاتی که عرضه رقابتی آنها با خالص ارزآوری مثبت یا خالص ارزبری منفی همراه باشد.	
	بند ۸	بهبود فضای کسب و کار با هدف افزایش تولید ملی و اصلاح زمینه‌های فرهنگی، قانونی، اجرایی و اداری.	
	بند ۹	افزایش سهم بخش‌های تعاونی و خصوصی در تولید ملی از طریق: - تقویت انگیزه و عزم ملی و تأکید و تسریع در اجرای کامل سیاست‌های کلی اصل ۴۴، رعایت انضباط مالی و بودجه‌ای دولت - رفع تبعیض بین بخش دولتی و بخش‌های خصوصی و تعاونی - ساماندهی و حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط در جهت کارآمدسازی آنها	
	بند ۱۰	تنظیم نقش نهادهای عمومی غیردولتی اقتصادی در جهت تولید ملی.	
	بند ۱۱	شفاف‌سازی و به‌هنگام‌سازی آمار و اطلاعات و تسهیل دسترسی به آن و اطلاع‌رسانی در مورد ابعاد و فرصت‌های سرمایه‌گذاران و سرمایه‌گذاری در رشته‌های مختلف و مقابله جدی با استفاده از هرگونه دسترسی اطلاعاتی ویژه.	
	بند ۱۲	توانمندسازی و ارتقاء بهره‌وری نیروی کار با افزایش انگیزه، مهارت و خلاقیت و ایجاد تناسب بین مراکز آموزشی و پژوهشی با نیازهای بازار کار.	

نام بخش	شماره بند	شرح	نتیجه
	بند ۱۵	توسعه فرهنگ حمایت از سرمایه، کار، کالاها و خدمات ایرانی و استفاده از نظرات متخصصان و صاحب‌نظران در تصمیمات اقتصادی	
	بند ۱۶	جلوگیری از اتلاف و راکد ماندن سرمایه‌های فیزیکی و انسانی ایرانی با تأکید بر ایجاد و توسعه خدمات فنی و مشاوره‌ای فرا بنگاهی و ارتقاء بازده اقتصادی این سرمایه‌ها در بخش‌های مختلف اقتصادی.	
	بند ۱۷	گسترش تنوع ابزارهای سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه و تکمیل ساختارهای آن و اعمال سیاست‌های تشویقی برای حضور عموم مردم و سرمایه‌گذاران داخلی و بین‌المللی به‌ویژه منطقه‌ای در بازار سرمایه.	
	بند ۱۸	حمایت از محققان و سرمایه‌گذاران و تشویق ورود سرمایه‌های ایرانی به حوزه‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر متضمن تحقیق و توسعه با تأسیس صندوق‌های شراکت یا ضمانت برای سرمایه‌گذاری در این حوزه.	
	بند ۱۹	کارآمدسازی مدیریت منابع موجود در صندوق توسعه ملی در جهت بهینه‌سازی و هم‌افزایی ظرفیت‌های تولیدی و ارتقاء کیفی کار و سرمایه ایرانی.	
	بند ۲۰	تنقیح و اصلاح قوانین و مقررات (از جمله اصلاح قانون پولی و بانکی، تأمین اجتماعی و مالیات‌ها) برای تسهیل فعالیت در بخش‌های تولیدی و رفع موانع سرمایه‌گذاری در سطح ملی با رویکرد ثبات نسبی در قوانین.	
	بند ۲۱	کارآمد کردن نظام توزیع کالاها و خدمات با استفاده از ساز و کار شفاف‌سازی و اطلاع‌رسانی و کاهش واسطه‌های غیرضرور و ناکارآمد.	
	بند ۲۲	گسترش منابع مالی و کارآمدسازی مدیریت آن در جهت افزایش ظرفیت تولید ملی و کاهش هزینه‌های تأمین مالی مورد نیاز به‌ویژه با ساماندهی، گسترش و حمایت از نهادهای مالی توسعه‌ای و بیمه‌ای.	
	بند ۲۳	جلوگیری از ایجاد انحصار در چرخه تولید و تجارت تا مصرف	
تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی (مصوب ۱۳۹۱/۱۱/۲۴)	بند ۱	بالا بردن قدرت رقابت و افزایش بهره‌وری عوامل تولید با: - اصلاح و بازسازی ساختار تولید ملی - کاهش هزینه‌ها و بهبود کیفیت تولید - اتخاذ انواع تدابیر تشویقی و تنبیهی - بهینه‌سازی تعامل عوامل تولید	- تکمیل زنجیره‌های تولید، حمایت از تولید محصولات با قابلیت صادراتی - جلوگیری از اتلاف سرمایه‌ها در کشور - توسعه فرهنگ استفاده از کالاهای ایرانی در کشور
	بند ۲	هدایت و تقویت تحقیق و توسعه و نوآوری‌ها و زیربنای آنها و بهره‌گیری از آنها، با هدف: - ارتقاء کیفی و افزایش کمی تولید ملی - بالا بردن درجه ساخت داخل تا محصول نهایی	

نتیجه	شرح	شماره بند	نام بخش
	- حمایت از تجاری سازی فناوری محصول و بهره گیری از جذب و انتقال دانش فنی و فناوری های روز و ایجاد نظام ملی نوآوری		
	حمایت از تولید محصولات با ماهیت راهبردی مورد نیاز مصارف عمومی یا بخش تولید کشور.	بند ۴	
	تکمیل زنجیره تولید از مواد خام تا محصولات نهایی با رعایت اصل رقابت پذیری و فاصله گرفتن از خام فروشی در بازه زمانی معین.	بند ۵	
	حمایت از تولید محصولاتی که عرضه رقابتی آنها با خالص ارزآوری مثبت یا خالص ارزیابی منفی همراه باشد.	بند ۶	
	افزایش سهم بخش های تعاونی و خصوصی در تولید ملی از طریق: - تقویت انگیزه و عزم ملی و تأکید و تسریع در اجرای کامل سیاست های کلی اصل ۴۴، رعایت انضباط مالی و بودجه ای دولت - رفع تبعیض بین بخش دولتی و بخش های خصوصی و تعاونی - ساماندهی و حمایت از بنگاه های کوچک و متوسط در جهت کارآمدسازی آنها	بند ۹	
	شفاف سازی و به هنگام سازی آمار و اطلاعات و تسهیل دسترسی به آن و اطلاع رسانی در مورد ابعاد و فرصت های سرمایه گذاران و سرمایه گذاری در رشته های مختلف و مقابله جدی با استفاده از هر گونه دسترسی اطلاعاتی ویژه.	بند ۱۱	
	توسعه فرهنگ حمایت از سرمایه، کار، کالاها و خدمات ایرانی و استفاده از نظرات متخصصان و صاحب نظران در تصمیمات اقتصادی.	بند ۱۵	
	جلوگیری از اتلاف و راکد ماندن سرمایه های فیزیکی و انسانی ایرانی با تأکید بر ایجاد و توسعه خدمات فنی و مشاوره ای فرا بنگاهی و ارتقاء بازده اقتصادی این سرمایه ها در بخش های مختلف اقتصادی.	بند ۱۶	
	گسترش تنوع ابزارهای سرمایه گذاری در بازار سرمایه و تکمیل ساختارهای آن و اعمال سیاست های تشویقی برای حضور عموم مردم و سرمایه گذاران داخلی و بین المللی به ویژه منطقه ای در بازار سرمایه.	بند ۱۷	
	حمایت از محققان و سرمایه گذاران و تشویق ورود سرمایه های ایرانی به حوزه های سرمایه گذاری خطرپذیر متضمن تحقیق و توسعه با تأسیس صندوق های شراکت یا ضمانت برای سرمایه گذاری در این حوزه.	بند ۱۸	
	کارآمدسازی مدیریت منابع موجود در صندوق توسعه ملی در جهت بهینه سازی و هم افزایی ظرفیت های تولیدی و ارتقاء کیفی کار و سرمایه ایرانی.	بند ۱۹	

نام بخش	شماره بند	شرح	نتیجه
کشاورزی (۱۳۹۱/۰۹/۲۹)	بند ۲	تأمین امنیت غذایی با تکیه بر تولید از منابع داخلی و نیل به خودکفایی در محصولات اساسی، ارتقاء سطح سلامت مواد غذایی تا استاندارد جهانی، اصلاح و بهینه نمودن الگوی مصرف و حمایت مؤثر از تولید و صادرات در محصولات دارای مزیت‌های نسبی و ایجاد مزیت‌های جدید (از جمله هدفمند نمودن یارانه‌ها در جهت تولید و صادرات)	تحول در زنجیره غذایی و نظام تولید کشاورزی در این سیاست پیش‌بینی شده که نتایج آن ارتباط مستقیم با تحول در فرایند تجارت و مبادله بخش کشاورزی نیز خواهد شد.
	بند ۳	نوسازی نظام تولید کشاورزی بر مبنای دانش نوین و بومی‌سازی فناوری‌های روز، تربیت، حفظ و تجهیز نیروی انسانی مورد نیاز، توسعه و تقویت تعاونی‌ها و سایر تشکلهای اقتصادی، اجتماعی، صنفی و تخصصی با مشارکت آحاد جامعه و رقابتی نمودن فعالیت‌ها در بخش.	
	بند ۶	گسترش زیرساخت‌ها و ایجاد انگیزه برای جذب و توسعه سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی با پوشش مناسب بیمه، کاهش احتمال زیان تولید، اجرای سیاست‌های حمایتی و متعادل کردن سطح سودآوری کشاورزی با سایر بخش‌های اقتصادی.	
	بند ۷	حمایت مؤثر از ساماندهی فرآیند تولید و اصلاح نظام بازار محصولات کشاورزی با هدف بهبود رابطه مبادله بخش با سایر بخش‌ها، افزایش بهره‌وری، کاهش هزینه‌های تولید، رعایت قیمت تمام شده محصولات اساسی، تأمین درآمد تولیدکنندگان و منافع مصرف‌کنندگان و بهبود کیفیت مواد و فرآورده‌های غذایی.	
صنعت (۱۳۹۱/۰۹/۲۹)	بند ۷	رشد مستمر صادرات کالا و خدمات صنعتی کشور با: - ارتقاء کیفیت کالاها - شناسایی و تحویل بازار - حمایت مؤثر مالی، سیاسی و مقرراتی از صادرات صنعتی.	- اهمیت صادرات و واردات - ایجاد پیوند از صنایع کوچک به صنایع بزرگ
	بند ۹	ایجاد خوشه‌های صنعتی، از طریق تقویت صنایع کوچک و متوسط و برقراری پیوند آنها با صنایع بزرگ به منظور هم‌افزایی صنعت و ارتقاء توان رقابتی	
اقتصاد مقاومتی (مصوب) (۱۳۹۲/۱۱/۳۰)	بند ۲	پیش‌تازای اقتصاد دانش‌بنیان، پیاده‌سازی و اجرای نقشه جامع علمی کشور و ساماندهی نظام ملی نوآوری به منظور ارتقاء جایگاه جهانی کشور و افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش‌بنیان و دستیابی به رتبه اول اقتصاد دانش‌بنیان در منطقه.	- در راستای اهداف اقتصاد دانش‌بنیان، سیاست‌های توسعه اقتصاد دانش‌بنیان، تشویق به توسعه فعالیت‌های اقتصادی صادرات‌محور، گسترش خدمات تجارت خارجی و ترانزیت، تکمیل زنجیره‌های ارزش در فعالیت‌های بازرگانی پیش‌بینی شده است.
	بند ۳	محور قرار دادن رشد بهره‌وری در اقتصاد با تقویت عوامل تولید، توانمندسازی نیروی کار، تقویت رقابت‌پذیری اقتصاد، ایجاد بستر رقابت بین مناطق و استان‌ها و به کارگیری ظرفیت و قابلیت‌های متنوع در جغرافیای مزیت‌های مناطق کشور.	
	بند ۱۰	حمایت همه‌جانبه هدفمند از صادرات کالاها و خدمات به تناسب ارزش افزوده و با خالص ارزآوری مثبت از طریق:	

نتیجه	شرح	شماره بند	نام بخش
	<ul style="list-style-type: none"> - تسهیل مقررات و گسترش مشوق‌های لازم. - گسترش خدمات تجارت خارجی و ترانزیت و زیرساخت‌های مورد نیاز. - تشویق سرمایه‌گذاری خارجی برای صادرات. - برنامه‌ریزی تولید ملی متناسب با نیازهای صادراتی، شکل‌دهی بازارهای جدید و تنوع‌بخشی پیوندهای اقتصادی با کشورها به‌ویژه با کشورهای منطقه. - استفاده از ساز و کار مبادلات تهاتری برای تسهیل مبادلات در صورت نیاز. - ایجاد ثبات رویه و مقررات در مورد صادرات با هدف گسترش پایدار سهم ایران در بازارهای هدف 		
	توسعه حوزه عمل مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور به منظور انتقال فناوری‌های پیشرفته، گسترش و تسهیل تولید، صادرات کالا و خدمات و تأمین نیازهای ضروری و منابع مالی از خارج.	بند ۱۱	
	افزایش ارزش افزوده از طریق تکمیل زنجیره ارزش صنعت نفت و گاز، توسعه تولید کالاهای دارای بازدهی بهینه (بر اساس شاخص شدت مصرف انرژی) و بالا بردن صادرات برق، محصولات پتروشیمی و فرآورده‌های نفتی با تأکید بر برداشت صیانتی از منابع.	بند ۱۵	
	تأمین شرایط و فعال‌سازی کلیه امکانات و منابع مالی و سرمایه‌های انسانی و علمی کشور به منظور توسعه کارآفرینی و به حداکثر رساندن مشارکت آحاد جامعه در فعالیت‌های اقتصادی با تسهیل و تشویق همکاری‌های جمعی و تأکید بر ارتقاء درآمد و نقش طبقات کم‌درآمد و متوسط.	بند ۱	
	پیشسازی اقتصاد دانش‌بنیان، پیاده‌سازی و اجرای نقشه جامع علمی کشور و ساماندهی نظام ملی نوآوری به منظور ارتقاء جایگاه جهانی کشور و افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش‌بنیان و دستیابی به رتبه اول اقتصاد دانش‌بنیان در منطقه.	بند ۲	سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ۱۳۹۲/۱۱/۳۰
تهیه قوانین و مقررات لازم و تدوین نقشه راه برای عرصه‌های مختلف اقتصادی	محور قرار دادن رشد بهره‌وری در اقتصاد با تقویت عوامل تولید، توانمندسازی نیروی کار، تقویت رقابت‌پذیری اقتصاد، ایجاد بستر رقابت بین مناطق و استان‌ها و به کارگیری ظرفیت و قابلیت‌های متنوع در جغرافیای مزیت‌های مناطق کشور.	بند ۳	
زمینه و فرصت مناسب برای نقش‌آفرینی مردم و همه فعالان اقتصادی	سهم‌بری عادلانه عوامل در زنجیره تولید تا مصرف متناسب با نقش آنها در ایجاد ارزش، به‌ویژه با افزایش سهم سرمایه انسانی از طریق ارتقاء آموزش، مهارت، خلاقیت، کارآفرینی و تجربه.	بند ۴	

نام بخش	شماره بند	شرح	نتیجه
علم و فناوری (ابلاغیه ۱۳۹۳/۰۶/۲۹)	بند ۶	گسترش همکاری و تعامل فعال، سازنده و الهام‌بخش در حوزه علم و فناوری با سایر کشورها و مراکز علمی و فنی معتبر منطقه‌ای و جهانی به‌ویژه جهان اسلام همراه با تحکیم استقلال کشور، با تأکید بر: ۱-۶- توسعه صنایع و خدمات مبتنی بر علوم و فناوری‌های جدید و حمایت از تولید و صادرات محصولات دانش‌بنیان و متکی بر فناوری‌های بومی به‌ویژه در حوزه‌های دارای مزیت و ظرفیت، با اصلاح امر واردات و صادرات کشور. ۲-۶- اهتمام بر انتقال فناوری و کسب دانش طراحی و ساخت برای تولید محصولات در داخل کشور با استفاده از ظرفیت بازار ملی در مصرف کالاهای وارداتی.	لزوم بهره‌گیری از دانش روز، ظرفیت‌های علمی و پژوهشی و فناوری‌های نوین تولید در بخش بازرگانی ارتقای بهره‌وری تولید با تولید محصولات با روش‌های نوین و بر پایه دانش پیشرفته لزوم توسعه محصولات و خدمات دانش‌بنیان لزوم طراحی نقشه جامع علمی کشور و توجه به نیازهای تولید و اشتغال.
برنامه‌ی ششم توسعه (۱۳۹۴/۰۴/۰۹)	امور اقتصادی	۲- بهبود مستمر فضای کسب‌وکار و تقویت ساختار رقابتی و رقابت‌پذیری بازارها ۴- توسعه پیوندهای اقتصادی و تجاری متقابل و شبکه‌ای کشور به‌ویژه با کشورهای منطقه آسیای جنوب غربی، تبدیل شدن به قطب تجاری و ترانزیتی و انعقاد پیمان‌های پولی دو و چندجانبه با کشورهای طرف تجارت در چارچوب بندهای ۱۰، ۱۱ و ۱۲ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی. ۵- گسترش و تعمیق نظام جامع تأمین مالی و ابزارهای آن (بازار پول، بازار سرمایه و بیمه‌ها) با مشارکت اشخاص حقیقی و حقوقی داخلی و خارجی و افزایش سهم مؤثر بازار سرمایه در جهت توسعه سرمایه‌گذاری و ثبات و پایداری و کاهش خطرپذیری فعالیت‌های تجاری و اقتصادی کشور با تأکید بر ارتقاء شفافیت و سلامت نظام مالی ۶- تأمین مالی فعالیت‌های خرد و متوسط به‌وسیله نظام بانکی. ۷- ارتقاء کیفی و کمی نظام جامع صنعت بیمه و ابزارهای آن (بازارهای رقابتی، بیمه اتکایی و...) با مشارکت اشخاص حقیقی و حقوقی داخلی و خارجی به‌منظور توسعه سرمایه‌گذاری و ثبات و پایداری و کاهش خطرپذیری فعالیت‌های تجاری و اقتصادی کشور. ۲۵- توسعه حمل‌ونقل ریلی باری با اولویت تجهیز شبکه و پایانه‌های باری و اتصال شبکه به مراکز بزرگ اقتصادی، تجاری و صنعتی و مبادی ورودی و خروجی مهم کشور و شبکه‌های ریلی منطقه‌ای و جهانی به‌ویژه کریدور شمال-جنوب با هدف توسعه صادرات و ترانزیت بار.	لزوم بهبود فضای کسب و کار بهبود پیوندهای اقتصادی و تجاری بهبود تأمین مالی فعالیت‌های بازرگانی گسترش حمل و نقل با توجه به کریدور شمال به جنوب

۲-۱-۳- سیاست‌ها و توصیه‌های سرزمینی بخش بازرگانی

اصل چهل و چهارم قانون اساسی کشور بیان می‌کند که نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ایران بر پایه سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی با برنامه‌ریزی منظم و صحیح استوار است. بخش دولتی شامل کلیه صنایع بزرگ، صنایع مادر، بازرگانی خارجی، معدن بزرگ، بانکداری، بیمه، تأمین نیرو، سدها و شبکه‌های بزرگ آبرسانی، رادیو و تلویزیون، پست و تلگراف و تلفن، هواپیمایی، کشتیرانی، راه و راه‌آهن و مانند این‌ها است که به صورت مالکیت عمومی و در اختیار دولت است. بخش تعاونی شامل شرکت‌ها و مؤسسات تعاونی تولید و توزیع است که در شهر و روستا بر طبق ضوابط اسلامی تشکیل می‌شود. بخش خصوصی شامل آن قسمت از کشاورزی، دامداری، صنعت، تجارت و خدمات می‌شود که مکمل فعالیت‌های اقتصادی دولتی و تعاونی است. مالکیت در این سه بخش تا جایی که با اصول دیگر این فصل مطابق باشد و از محدوده قوانین اسلام خارج نشود و موجب رشد و توسعه اقتصادی کشور گردد و مایه زیان جامعه نشود مورد حمایت قانون جمهوری اسلامی است. تفصیل ضوابط و قلمرو و شرایط هر سه بخش را قانون معین می‌کند.

جهت‌گیری‌های ملی آمایش سرزمین که در سال ۱۳۸۳ به تصویب هیئت وزیران رسیده است، شامل ۱۵ ماده است که هر یک دارای زیربندهایی می‌باشند. با مطالعه این مواد و دسته‌بندی آن‌ها در گروه‌های مختلف فعالیت، نتایج زیر حاصل شده است.

جدول ۱۴: تحلیل و بررسی سند جهت‌گیری‌های ملی آمایش سرزمین

نام بخش	شرح	نتیجه
بازرگانی	<ul style="list-style-type: none"> - تحول در کارکرد مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور به قطب پردازش صادرات، جذب سرمایه و تکنولوژی، ارتقاء پیوند منطقه با اقتصاد استان، تبدیل آن‌ها به پیشران توسعه اقتصادی قلمروهای سرزمینی و پیشرو در توسعه ملی - توسعه و تجهیز باراندازهای بین‌المللی، ملی و منطقه‌ای و بنادر خشک در کشور با هدف پشتیبانی توسعه بازرگانی و امور تولیدی در نقاط دور از ساحل و ایجاد تحرک در اقتصاد نواحی پیرامونی بر اساس فهرست مورد تصویب شورای عالی آمایش سرزمین 	<ul style="list-style-type: none"> - بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و معافیت‌های مناطق آزاد و ویژه جهت توسعه فعالیت‌های بازرگانی
سایر	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه و آبادانی نواحی مرزی و جهت‌دهی سرمایه‌گذاری‌های ملی اعم از دولتی و غیردولتی به نواحی مرزی و رونق بخشی به صنعت گردشگری و بازرگانی بر اساس مزیت‌های نسبی و رقابتی با تأکید بر تقویت همگرایی‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی 	<ul style="list-style-type: none"> - رونق صنعت گردشگری و بازرگانی با توجه به توسعه و آبادانی کشور.

۲-۲- بررسی و تحلیل تجارب خارجی

در این قسمت به بررسی تجربه بین‌المللی آمایش در کشورهای چین، هند، بنگلادش و تایلند با محوریت مباحث مرتبط با تجارت پرداخته می‌شود.

کشور چین

بررسی آمایش کشور چین^۱ نشان می‌دهد که این کشور برای سهولت تجارت فرامرزی در رؤیای ساختن کمربند اقتصادی جاده ابریشم و جاده دریایی ابریشم است. این استراتژی با شعار «یک کمربند و یک جاده»^۲ سعی در ساختن یک سیستم اقتصادی متقابل به طور عمده از طریق توسعه زمین / دریا و ساخت زیرساخت‌های حمل و نقل دارد. استراتژی کمربند اقتصادی جاده ابریشم شامل ادغام اقتصاد جنوب شرقی آسیا و اقتصاد شمال شرقی آسیا است. سرانجام آنها با هم ادغام شده و به سمت اروپا هدایت می‌شوند و انتظار می‌رود که ادغام اقتصادی اوراسیا را ارتقا بخشد. علاوه بر این، استراتژی جاده دریایی ابریشم قرن بیست و یکم تمایل دارد قاره اروپا، آسیا و آفریقا را از طریق دریا متصل کند و به همراه استراتژی کمربند اقتصادی جاده ابریشم یک دایره بسته دریایی و زمینی را بسازد. با ساخت ساز و کار ارتباطی و همکاری گسترده با ۴ میلیارد نفر نزدیک به ۶۰ کشور جهان، چین می‌تواند منابع خارجی را به دست آورد و محصولات داخلی، سرمایه، فناوری‌های کمکی خود را تأمین کند.

کشور هند

هند یک کشور بزرگ و دارای اهمیت جهانی است. با حدود ۳ هزار و ۲۸۷،۰۰۰ کیلومتر مربع مساحت، در رتبه هفتم جهان و دومین کشور پرجمعیت پس از چین قرار گرفت. سرچشمه هند به دوران ماقبل تاریخ بازمی‌گردد، زمانی که در تمدن دره ایندوس در قرن دوم قبل از میلاد به بهترین شکل نشان داده می‌شود. این منطقه دارای امپراتوری‌ها و سلطان‌های بی‌شماری از جمله پادشاهی مگادا^۳ (امپراتوری موریان،^۴ امپراتوری گوپتا^۵) و امپراتوری مغول بود. همچنین قریب به ۲۰۰ سال استعمار انگلیس را تحمل کرد و در سال ۱۹۴۷ به استقلال رسید و پس از آن به قسمت‌های جدید هند و پاکستان تقسیم شد. بلافاصله پس از استقلال، این کشور در رشد اجتماعی و اقتصادی خود رویکرد سوسیالیستی را برگزید. اقتصادش مبتنی بر کشاورزی بود و کنترل دولت بر صنعت و شبکه‌های اقتصادی فراگیر است. هند همواره در آرزوی گذار از اقتصاد محروم به توسعه یافته بوده اما با دشواری‌های بسیاری روبه‌رو بوده است؛ به طوری که اوضاع اقتصادی رو به وخامت

1. https://www.mlit.go.jp/kokudokeikaku/international/spw/general/china/index_e.html

2. One Belt and One Road

3. Magadha

4. Maurya Empire

5. Gupta Empir

گذاشت و در دهه هشتاد و نود بدتر شد. در اوایل دهه نود، هند در تراز پرداخت خود بحران بزرگی را تجربه می‌کند. وضعیت حساب جاری به قدری اسفناک بود که هند فقط توانست چند هفته واردات را تأمین کند. پس از آن، هند به اقتصاد لیبرال تبدیل شد و اصلاحات اقتصادی را شروع کرد. مؤلفه‌های اصلی آزادسازی عبارت بودند از ثبات در مقررات مربوط به مجوزهای صنعتی، استفاده فعال از سرمایه خارجی، اصلاح سیستم‌های بازرگانی و مبادلات و رجوع به سیستم نرخ ارز شناور. اصلاحات فوق منجر به آن شد که رشد اقتصادی هند برای سه سال متوالی (از ۱۹۹۴ تا ۱۹۹۶) به بیش از ۷ درصد شود و پایه و اساس رشد سریع اقتصادی را در سال‌های بعد پی‌ریزی کند.^۱

کشور بنگلادش

بنگلادش با هند و میانمار مرز مشترک دارد و از نظر مقایسه‌ای نزدیک به نپال و بوتان فراتر از هند است. دولت بنگلادش در تلاش است تا تجارت با هند، نپال و بوتان را گسترش دهد و از این بندرها توسط کشورهای شرقی هند، نپال و بوتان استفاده کند، اما به دلیل موانعی از قبیل شرایط جاده، کنترل مهاجرت، گمرک و ... تاکنون موفق نبوده است. آمایش کشور بنگلادش نشان می‌دهد که این کشور برای تجارت بهتر، درصدد است تا طرحی را برای اتصال به چین، هند و میانمار (از کونمینگ،^۲ چین تا کلکته، هند) با بزرگراه استاندارد بالا (چارچوب BCIM) پیاده‌سازی کند.^۳

کشور تایلند

برنامه آمایش کشور تایلند^۴ اشاره به پنج راهبرد به سمت توسعه شهری / منطقه‌ای دارد. (۱) شکل‌گیری شهرهای اکولوژیکی بر انباشت صنعتی. (۲) تشکیل شهرهای خلاق در منطقه پایتخت و شهرهای بزرگ محلی. (۳) توسعه مناطق مرزی با اتخاذ تدابیری از جمله ایجاد مناطق اقتصادی (تجارت/ صنعت / مناطق لجستیک و غیره)؛ (۴) توسعه مجدد شهرها و مناطق اقتصادی موجود در زمینه بهبود زندگی و حفظ گروه‌های کم‌درآمد؛ (۵) تشکیل شهرهای دوستدار محیط‌زیست که تنها به اقتصاد متکی نیست بلکه به جنبه‌های اجتماعی/ فرهنگی اهمیت می‌دهد.

1. https://www.mlit.go.jp/kokudokeikaku/international/spw/general/india/index_e.html

2. Kunming

3. https://www.mlit.go.jp/kokudokeikaku/international/spw/general/bangladesh/index_e.html

4. https://www.mlit.go.jp/kokudokeikaku/international/spw/general/thailand/index_e.html

منابع

- «قانون اساسی ایران جمهوری اسلامی ایران (کل قانون اساسی)»، مصوب سال ۱۳۵۸.
- «چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی»، مصوب سال ۱۳۸۲.
- «سیاست‌های کلی نظام در دوره چشم‌انداز».
- «قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه جمهوری اسلامی ایران»، مصوب سال ۱۳۹۵.
- «طرح آمایش سرزمین (ستیران)»، سازمان برنامه و بودجه، مرکز برنامه‌ریزی آمایش سرزمین، سال‌های ۱۳۵۵ و ۱۳۵۶.
- «مجموعه قوانین و مقررات محیط زیست»، جلد اول و دوم، دفتر حقوقی و امور مجلس سازمان حفاظت محیط‌زیست.
- «الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت»، مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت.
- «برنامه راهبردی وزارت صنعت، معدن و تجارت»، وزارت صنعت، معدن و تجارت معاونت طرح و برنامه، ویرایش دوم، اسفند ۱۳۹۵.
- «قانون معدن کشور»، وزارت صنعت، معدن و تجارت معاونت طرح و برنامه، مصوب سال ۱۳۷۷.
- «مطالعات طرح پایه آمایش سرزمین ایران»، سازمان برنامه و بودجه، دفتر برنامه‌ریزی منطقه‌ای، دهه ۱۳۶۰.
- «مطالعات آمایش سرزمین، جهت‌گیری‌های آمایش ملی»، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، دفتر آمایش و توسعه پایدار، تیر ۱۳۸۳.
- «جهت‌گیری‌های ملی آمایش سرزمین»، شورای عالی آمایش سرزمین، تیرماه ۱۳۹۶.
- «نظریه پایه توسعه مطالعات سند ملی آمایش سرزمین»، ۱۳۷۷.